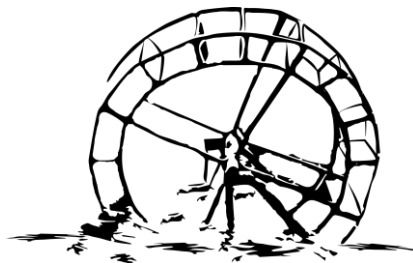
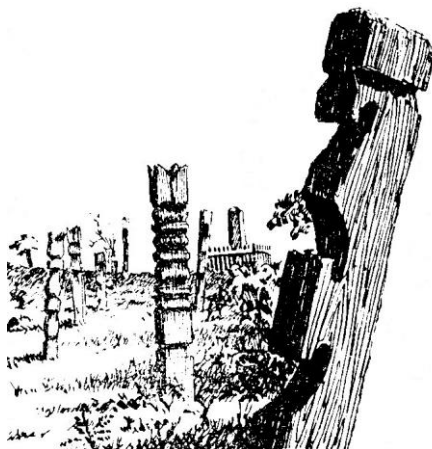

JÓSVAFŐI
HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK

43. füzet, 2018

Alapító szerkesztő (1994-2013):

SZABLYÁR PÉTER
(1948-2013)

Szerkesztőbizottság:

IZÁPY ZSÓKA
BERECZ BÉLA
SZMORAD FERENC

HU ISSN 1785-9956

Kiadja a Jósvafőért Alapítvány
Felelős szerkesztő és kiadó: SZMORAD FERENC

25. évfolyam, 43. füzet
2018

A kiadvány megjelentetését a Jósvafőért Alapítvány az SZJA 1%-os felajánlásaiból és adományokból finanszírozta.

A JHF korábbi számai elektronikus formában elérhetők a
<http://epa.oszk.hu> oldalon.

Nyomdai munkák: Könyvműhely (Miskolc)

Felelős vezető: BUKTA BERTALAN

A kiadvány másolása nem tilos, inkább megtisztelő!

Jósvafő jövője – Jósvafő múltja

Tisztelt Olvasók!

A helytörténeti füzetekben megjelent anyagok sorát látva sokszor gondolkodtam már azon, hogy vajon minden település múltja ilyen gazdag, vagy e tekintetben Jósvafő egészen kivételes helyzetben van? A füzetek eddig megjelent 42 száma a borítólapokat leszámítva ugyanis épp 1650 oldalt tesz ki, ami nem csekélység, különösen akkor, ha nem csak a mennyiséget nézzük, hanem a mögöttes tartalmat is. S talán az sem mindennapi, hogy egy ilyen kistelepülésen negyedszázadon át (a JHF most a 25. évfolyamnál tart!), lényegében lelkesedésből, folyamatosan meg tud jelenni egy helytörténeti tematikájú kiadványsorozat.

A felmerült kérdésre különösebb önteltség nélkül valószínűleg adható egy mértékletes és védhető válasz. Bár szorgalmas, aprólékos munkával (levéltári kutatással, irodalmi feldolgozással, az idős generáció tagjaival még utolsó pillanatban készített interjúkkal) a legtöbb hazai településről a jelenleg ismert és rendszerezett történeti ismeretanyag többszöröse gyűjthető össze, Jósvafő esetében egy kicsit talán mégis más a helyzet. A barlangok egyedi kincset jelentenek, s régóta vonzzák a látogatókat, az idegenforgalom a településen már a 20. század első felében megjelent. A télen sem befagyó patakokon évszázadokon át malmok és hámorok működtek, a térség évszázadok óta kiemelt jelentőségű vadászterület. A karsztvidék hidrológiájának vizsgálatára az 1950-es években kutató-állomás létesült, az 1970-es évek végén ide került a tájvédelmi körzet, majd később a nemzeti park központja, ide érkeztek a hucul lovak.

A listát még folytatni lehetne, hiszen Jósvafőn számos olyan adottság volt és van, ami a legtöbb hazai kistelepülésnek nem adatott, illetve adatik meg. A múlt gazdagsága és a jövőben rejlő potenciál – mint a JHF e lap tetején olvasható, az alapító szerkesztő által rögzített „szlogenje” – esetünkben akár össze is függhet, talán csak megfelelően élni kell vele.

A most közlésre kerülő 19 újabb írás a JHF eddigi cikksorozatát kívánja erősíteni, s a reményt táplálni, hogy a múlt ápolása és a jelen tartalmas megélése a jövőnket is alakíthatja, erősítheti.

Jósvafő, 2018. december

Szomorad Ferenc

Jobbágysok és zsellérek Jósvafőn 1560-ban **A falu első ismert családnevei Torna megye dézsmajegyzékében**

Bevezetés

Aki egy Gömör–Tornai-karszton található település középkori történetét szeretné felvázolni, annak igencsak nehéz dolga van, ha a kevés számú eredeti forrás fennmaradását tekintjük. Jósvafő esetében is így van ez, hiszen az 1526 előtti időből (olykor csak későbbi átiratban) megmaradt oklevelek száma éppen hogy meghaladja a tízet (SÁRKÖZY 2006). Nyilván, egykor ettől jóval több volt a falut említő kéziratos anyag, azonban az évszázadok alatt ezek elvesztek, megsemmisültek. Szokás ezzel a középkor, majd a török kor zűrzavaros évtizedeit okolni, főként a kor hiteshelyi levéltárainak pusztulása járt nagy kárral, esetünkben a jászói monostoré. (Némi túlzással, a középkori hiteshelyeknek a mai földhivatalok felelnek meg, ahol számos – például adományt, határjárást bizonyító – oklevelet letétbe helyezve őriztek.)

Mindebből látszik, hogy a ránk maradt hézagos adatsorból teljes helytörténetet kerekíteni – úgy, hogy lássuk a falu középkori (tehát Mohács előtti) társadalmát, az ott élők mindennapjait meghatározó tényezőket – történelmet próbáló feladat, már ha egyáltalán lehetséges.

Mohács után viszont hirtelen megszaporodnak a források, bár azok ma még többnyire feldolgozatlanok, levéltárakban pihennek: az egykori Torna megye török kori forrásait mindmáig igen kevesen kutatták. Itt már érdemesebb forráscsoportokat mondani: nemesi családi levéltárak, egyházi iratanyag, népesség-összeírások stb. Az egyik ilyen kiemelten fontos forráscsoportot – mint ma is – az adózással kapcsolatos iratok jelentik. Ezek között is a porta- és dézsmajegyzékek tartalmazzák a legtöbb, a helytörténet számára jól hasznosítható adatot. A portaadóval kapcsolatos porta- vagy dikajegyzékek sokszor csak összesítő adatokat közölnek, ezzel szemben a dézsmajegyzékek már egészen más igénnyel készültek.

A dézsmajegyzékekről

A dézsmajegyzékek fontosságát mutatja, hogy több szerző, illetve megyei levéltári munkaközösség is megkezdte a források feldolgozását; a tágabb környezetünkben e tekintetben Borsod, valamint Heves és Külső-Szolnok megye említhető (N. KISS 1960, BÁN 1981, BÁN 1988, P. KOVÁCS–SZABÓ 1998). Torna megye feldolgozása mindmáig várat magára.

Még első királyunk, Szent István II. törvénykönyvében rendelte el, hogy akinek tíz termett, a tizediket adja az egyháznak. Mátyás király teszi egyértelművé majd csak 1481-ben: tized szedhető a gabona, a köles, a bor, valamint a méhek és bárányok után. A dézsmát így a telkes jobbágysok szolgáltatták. Azonban Ulászló 1493. évi 52. törvénycikkében adót határozott meg a dézsmaköteles terményekkel és állatokkal

nem rendelkező szegények (keresztényeknek hívják őket, azaz Christiani) részére is, ez az ún. kereszténypenz (pecunia Christianitatis), családfőnként 6 dénár. Amennyiben valaki másnak adott mennyiségű részért arat, azaz részesarató, az így megszerzett rész után tartozik dézsmát adni. Mi több, ha még annyit sem keres, hogy természetben adhatna dézsmát, akkor sarlopénzt (pecunia falcis) kell hogy szolgáltasson (ILA 1957).

Az adó neve a latin decima, azaz 'tizedik' szóra utal. Eredetileg – Szent István vonatkozó törvényei óta – az egyháznak (pontosabban a megyéspüspöknek; itt, Jósvafőn az esztergomi érseknek, mivel a falu az ekkor még keletre elnyúló, hatalmas esztergomi egyházmegye része volt) fizették meg a tizedet oly módon, hogy az adószedők (a decimátorok) végigjárták a termés aratásakor, majd a szüretkor a megye falvait és összeírták a teljes termést, illetve az abból szedett tizedet (ILA 1957). Az összeírás a falu első embere(i), a bíró vagy bírók jelenlétében zajlott. Ez utóbbi tisztségről most elég annyit tudunk, hogy egy évre választották a falu előjárójának számító bírót, Szent György naptól Szent György napig, s az adott évben őt adómentesség illette meg. Egyébként a török korban nem volt mindig életbiztosítás bírónak lenni, általában őt keresték meg ügyes-bajos dolgaikkal a falusiak, de ő járt el számos „kényelmetlen” ügyben is, például ő tárgyalta a törökkel a fizetendő sarcról. Azért, hogy a falu ne maradjon bíró nélkül, a megválasztás ellen kifogással nem élhetett. Nem egyszer ebben az időben két bírót is találni a faluban, ez lehetett helyi szokásjog vagy éppen biztosíték is.

Tizedet, pontosabban a kilencedik tizedet (a „kilencedet”) – Nagy Lajos király 1351. évi dekrétumának 6. cikkelye rendelkezése – a földesúr is szedett, ami gyakorta volt viták forrása, hiszen nem mindegy, hogy a teljes termés után vesszük ki a tizedet vagy a már megtizedeltből. Utóbbi nyilván kevesebb kilencedet ad (ILA 1957). A földesúri tizedszedésnek nem nagyon maradtak fenn dokumentumai a török korból, ellentétben az egyházi, pontosabban állami tizedszedéssel.

Az egyházi tized ugyanis állami bevétellé vált a 16. század közepétől: az egyház bérbe adta a tizedszedést az államnak, pontosabban az állam egy összegben megváltotta az egyházi tizedet, vele párhuzamosan az adószedői útján maga gondoskodott az adófajta beszedéséről. Minderre azért volt szükség, mert a török ellen kiépülő végvári rendszer ellátását valahogyan, lehetőleg helyből, biztosítani kellett. A természetben befolyt dézsmát itt a vár katonái számára a kenyér alapanyagát, az abrakot és a bort, illetve részben a húst szolgáltatta. Az egyházi dézsmafizetést csak az 1848. évi 13. törvénycikk törölte el (az 1832–36-os országgyűlés a protestánsokat már mentesítette alóla).

Az 1560. évi jósvafői dézsmajegyzékek

Torna megye dézsmájának megváltásával kapcsolatban több iratot is ismerünk 1562–1570 között, így Miksa főherceg, I. Ferdinánd, I. Miksa, Oláh Miklós esztergomi érsek kiadmányait (MNL OL E 21 [Benignae resolutiones]).

Az 1554 és 1700 közötti Torna megyei dézsmajegyzékeket – amelyek általában füzetekben maradtak fenn – a Magyar Kamara levéltára őrízze meg (majdnem minden évből teljesek az adatsorok). Az irategyüttes ma a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában található. Ezek főként az adott esztendő termésének kimutatásával együtt a gabona, a bor és a bárányok kapcsán megfizetett adó lajstromai. Az 1554. évből is fennmaradt egy összesítő jegyzék a dézsmáltatásról, azonban ez még nem tartalmazza az adófizető családfő nevét. Az 1560. évi az első jegyzék, ami már az adóköteleseket is felsorolja.

Ez utóbbi adat az, aminek a forrásértéke felbecsülhetetlen, hiszen az első családneveket – az adózó családfők neveit – találjuk bennük. Itt érdemes még arról szólni, hogy a ma használatos kételemű névrendszerben a családnevek a 16. század elejére alakulnak ki, azonban olykor még a későbbi egy-két évszázadban is előfordulnak családnév nélkül említett lakosok. Praktikusán segíti a rögzülésüket az éves adójegyzék. Hiszen a korábbi, a középkori oklevelekben olvasható „János fia István” szerkezetű tulajdonnevek igencsak megnehezítették még egy falun belül is az egyes egyének azonosítását. Noha ez a forrás nem bír a jóval későbbi református anyakönyvek részletes adataival, tehát a rokonsági kapcsolatokat nem tudjuk egyértelműen megadni, az egymás mellett felsorolt azonos családnévű családfők azonban feltehetően rokonságban álltak egymással, s talán egymás közelében is laktak. Számos ekkor sorolt család leszármazottai – a családnév azonosságát tekintve – ma is él(het)nek Jósvafőn vagy a falu szomszédságában.

Mint szó volt róla, a dézsma eredetileg egyházi adó, mégpedig az egyházmegyét illető jövedelem. Azonban a helyi plébános is részesült belőle: a dézsmakerület adószedője eleinte a dézsma negyedét, majd olykor a nyolcadát (az ún. oktávát) – illetve ez néha a tizenhatodára is olvadt, mint látjuk majd – a helyi egyházfőnél hagyta. Hiszen fölös lett volna ezt a faluból elvinni, majd pedig újraosztva visszaszállítani. Ezeket az átvételeket tenyérmű méretű nyugták („nyugtatványok”) bizonyítják, melyek a dézsmajegyzékekhez mellékelve maradtak fenn. Legtöbbször annyi szerepel rajtuk, hogy az adott – e korban már protestáns – lelkész (általában) saját kézírásával elismeri, hogy a dézsmaszedő átadta a neki járó részt (terményt, bort, bárányt stb.). Így aztán ez a forrás – noha szórványanyag, hiszen számos évről nem marad fenn nyugta – egyben egyháztörténeti értékkel is bír: rajtuk az ebben az időszakban szolgált lelkészek nevei maradtak fenn. A kiválogatott és rendszerezett nyugták lelkészeinek nevét még a II. világháborút megelőzően feldolgozták (ZOVÁNYI 1929). Jósvafőről dézsmarészt átvevő lelkészek: Egri György (1608. augusztus 25., 1609. november 22.), Tarcali Máttyás (1616. október 13., 1619. november 8., 1620. június 14., 1620. augusztus 27., 1621. július 4., 1621. október 31.), Samarjai (vagy inkább: Somorjai) István (1623. november 5.), illetve Pelsőci György (1694. november 20.). A településnek 1686-ban is volt lelkésze, de nincs a nyugtán megnevezve.

A gabonadézsma lajstroma

Magáról a dézsmaszedés módjáról el kell mondanunk, hogy gabona esetén a markokból kötött kévét (manipulus) tekintették az adó alapegységének. Úgy kell elképzelnünk az adózást, hogy az aratás után a szérúre fektetett kévék tizedét vették ki a kévékötegekből (Tornában általában 60 kéve egy kepe, azaz latinul capetia, lásd még BOGDÁN 1991). Így érthető, hogy a termést egészen addig, amíg az adószedő nem látta, nem volt szabad a szántóföldről behordani, illetve kicsépelni. (Egy esős-viharos nyár, illetve a rágcsálók kártétele és a természetes szempergés tovább csökkenhette a termést.) A portajegyzékek kapcsán egyébként tudunk arról is, hogy zavaros, hadjárta időkben az adószedők nem mentek ki a településekre, inkább a bírókat rendelték be biztonságos helyre és vallatták ki őket az adóalapot képező adatokról.

A fő kenyérgabona – amit szinte mindenki termelt – az őszi gabona (fruges–frugum) volt. Ez jelenthet tisztán őszi búzát, de általában búzát rozssal vegyesen vetve (gyakran hívják ezt abajdócnak a források, Tornában talán ennek megfelelője az idősebbektől még ma is felgyűjthető élet<élet kifejezés.). Kizárólag a lovat tartó gazdák vetettek zabot (avena). Jósvafőn 1560-ban az lesz megfigyelhető, hogy egy kivétellel mindenki aratott zabot, ami jelentősebb lótartásra utalhat. Érdekes viszont, hogy a megye többi falvaiban természetesen és tizedelt árpa (hordeum) Jósvafőn teljes mértékben hiányzik.

Az, hogy kit mennyire „dézsmálnak” meg, utal a család vagyoni helyzetére: nyilván a nagyobb adót fizető jobbágyok jelentik a falvak gazdagabb rétegét. Mint irtuk, az adott évben a bírót nem tudjuk elhelyezni a gazdagok vagy éppen a szegényebbek között, mert éppen akkor kiváltságosként nem fizetett adót. Őt majd a következő években kell keresnünk a jegyzékekben, ha ezt is meg akarjuk határozni. Jósvafőn 1560-ban két-két bírót írtak össze mind a gabonaaratás utáni, mind az időben későbbi, szüret utáni bordézsmaaláskor, s csak egyikük neve azonos a két jegyzéken. Hogy időközben miért változott az egyik bíró személye, arra pontos magyarázatot ma már nem adhatunk.

Egyetlen kiragadott év vizsgálata is torzíthatja a valós képet: voltak rossz évek, amikor a termés kevés volt, sőt, amikor a gabona elfagyott, szinte nem volt mi után adózni. Itt is igaz, hogy egyetlen forrással mindig óvatosan kell bánnunk, nagyobb áttekintést illik tenni: a környező falvakra, a következő éves adatsorokra. Ez utóbbira az idő rövidsége miatt nem volt módunk, erre egy készülő nagyobb, egész megyét összegző anyag részeként fog majd sor kerülni – remélhetően a közeljövőben.

Az 1560. évi jegyzék a zselléreket nem nevezi nevükön, csak annyi derül ki róluk, hogy a faluban 18 dénárt adnak kereszténypénzként – ez három zsellércsaládot jelent. A gabonadézsma-jegyzékben szereplő családnevek száma (a bírókkal együtt) így 10, tételelesen: Bak, Demjén, Ficsor, Kenéz, Liktör, Márton, Oláh, Pogány, Sebő,

Szaniszló. (Megjegyzés: Demjén helyett esetleg Antal, ugyanis ebben a gabonadézsma-jegyzékben közölt névalakban az Antal a családnév, a Demjén a keresztnév, mivel azonban mindkét névtag személynévi eredetű, az adóösszeíró következtetlenségül szerepeltette a jobbágy nevét. Mind az Antal, mind pedig a Demjén<Demény vezetéknev előfordult a térségben, így ezt csak további jegyzékek összehasonlításával lehetne – ha ugyan lehetne – tisztázni.)

A gabonadézsma-jegyzék kezdő széljegyzete a méhkasok (apes) után járó átalányadó, a rajváltó, ami egységesen egy méhkas után 2 dénár. Jósvafőn 1560-ban 7 család fizetett rajváltót 19 méhkas (mint szaporulat, s nem mint tartott méhcsalád) után.

A helyi egyháznak – a lelkész éves illetményeként – járó tizenhatod (sedecima) mellett persze más jövedelmei is voltak, erről azonban majd csak a református egyház-látogatási jegyzőkönyvek későbbi (1608 előtt lejegyzett) adatai tanúskodnak: ekkor már a dézsmából octava (nyolcadrész) jár a lelkésznek (DIENES 2001).

Megfigyelhető, hogy a dézsmaszedéskor lefelé kerekítettek, pl. az első sorban 576 termett kéve után 57 kévét adóznak.

A jegyzék végén lévő összesítés szerint a faluban ekkor mindösszesen 13220 termett kéve után 1321 kéve (22 kepe + 1 kéve) őszi gabonával és 9480 termett kéve után 948 kéve (15,5 kepe + 18 kéve) zabbal adóztak. A csépléssel nyert termény valós mennyiségre való átszámítására bizonytalan adataink vannak, így itt azt inkább mellőzzük.

A sedecima és a septima (ezt utóbbi a nagyvonalúan – inkább 7,5-szeres szorzóval – számolt heted, feltehetően az adószedők személyes járandósága) levonása után a kincstárnak befolyt adó 1062 kéve (17,5 kepe + 12 kéve) őszi gabonából és 763 kéve (12,5 kepe + 13 kéve) zabból.

A bordézsma lajstroma

A bordézsmaaláskor a szőlőhegyek (promontoriumok) termése után szedték az adót, és a gabonadézsma-jegyzékkel összehasonlítva jóval több név szerepel rajta, így közöttük nemcsak jósvafői lakosok lehetnek. Ugyanakkor az is elképzelhető, hogy volt olyan család is, aki a bortermésből (és persze számos más munkából, pl. iparosember volt) élt és szántóföldjei nem voltak. A bordézsma-jegyzékben szereplő családnevek száma (a bírókkal együtt) 33, tételesen: Anderkó, Babo, Bak, Bíró, Bodnár, Csatos, Demjén, Ferenc, Ficsor, Güta, Karácson, Kenéz, Kovács, Liktör, Matyi, Márton, Mizser, Molnár, Nagy, Olasz, Oláh, Pap, Pányi, Peter, Pető, Pogány, Porkoláb, Sebő, Szaniszló, Tankó, Tóth, Vincze, Zajda. (A Demjén családnévre vonatkozó megjegyzést lásd a gabonadézsma-jegyzéknél.)

A termést csöbörben (tina, a forrásban hosszú n-nel írva: tinna) mérték, rögvést a jegyzék elején az összeíró meg is adja, hogy ez Jósvafőn 50 nagyobb icce (media), azaz 50,36 liter (1 icce=1,0072 liter). (A korban használatos budai iccéhez képest a

jósvafői a budai icce 1 1/5-szöröse, vö. BOGDÁN 1991.) Ha összeadjuk a jósvafői szőlőhegyen 1560-ban termett bor mennyiségét, akkor 830 csöbör adódik, ami 41798,8 liter bort jelent (a két bíró termése nélkül). A Jósvafőn talán még ma is használatos 150 literes hordóból ez kb. 278 hordónyi termést tesz ki. Ez talán megmagyarázza, miért volt fontos a középkortól a falu szőlőhegye: többlet bevételi forrást jelentett az eladható bor révén. Fontos azt is tudni, hogy a szőlők szabad forgalmúak voltak, azaz adhatták-vehették azokat és örökségként is áttehetőknak minősültek, így gyakran külbirtokosok is megjelentek a szőlőhegyeken.

A szövegközlésekről

A forrás jelzete a MNL OL E 159 (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára; Magyar kincstári levéltárak; Magyar Kamara Archivuma; Összeírások; Regesta decimarum) a. 206. cs. (Com. Tornensis 1554–1569), mikrofilmen: MNL OL X 4214, 9847. tek.

A jósvafői dézsmajegyzékek az 1560/1. jelzetű füzet 25. lapjának rektóján (előoldalán), és a következő, 26. lap verzóján (hátsóoldalán), továbbá a 1560/3. jelzetű füzet első lapjának rektóján és verzóján maradtak fenn. A szövegeket humanista folyóírással írták, többé-kevésbé egymás alá rendezve az egymással megfeleltethető adatokat.

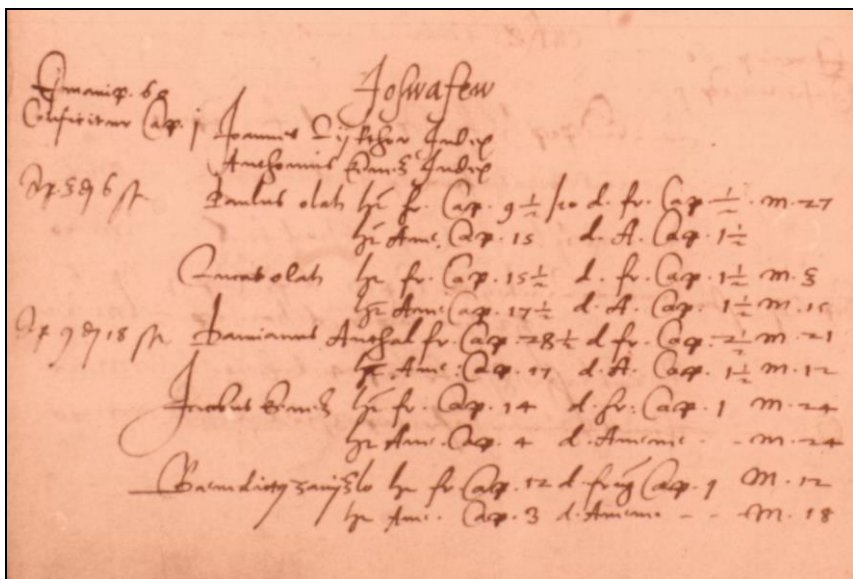
A források szövegeit átírtuk, illetve a fordításukat is közöljük a függelékben (1. függelék: gabonadézsmajegyzék, 2. függelék: bordézsmajegyzék). A szövegközlés során – a ma használatos átírási szabályok szerint – következetesen a mai helyesíráshoz igazítva átírtuk a kis és nagy betűket, valamint az u hangot jelölő v-t és az i hangot jelölő j-t. A kihagyott, de kikövetkeztethető szavakat, szórészleteket – főleg ha a rövidítéseket az összeíró megjelölte – szögletes zárójelben pótoltuk. Nem pótoltuk a bordézsmajegyzék „vini” (=bor) szavát minden sorban, mert a szöveg nélküle is érthető, ezt csak a két oldalkezdő táblázati rovatfejnél hagytuk meg. A szöveg központosítását mindenütt egységesítettük.

A forrásban nem, csak a fordításban oldottuk fel a mértékegységek és a pénznemek rövidítéseit, például den. = dénár (denarius), dénárok (denarii), Tin. = csöbör (Tinna), csöbrök (Tinnas) stb.

Koleszár Krisztián

Irodalom:

- BÁN P. (1981): I. Dézsmajegyzékek. 1. Heves- és Külső-Szolnok vármegye 1548. (A Heves Megyei Levéltár forráskiadványai) – Heves Megyei Levéltár, Eger, 170 pp.
- BÁN P. (1988): I. Dézsmajegyzékek. 2. Heves- és Külső-Szolnok vármegye 1549. (A Heves Megyei Levéltár forráskiadványai) – Heves Megyei Levéltár, Eger, 341 pp.
- BOGDÁN I. (1991): Magyarországi ür-, térfogat-, súly és darabmértékek 1874-ig. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai IV. Levéltár- és történeti forrástudományok 7.) – Akadémiai Kiadó, Budapest, 772 pp.
- DIENES D. (szerk.) (2001): Református egyház-látogatási jegyzőkönyvek. 16–17. század. (Millenniumi magyar történelem. Források) – Osiris Kiadó, Budapest, 460 pp.
- ILA B. (1957): A dézsmajegyzékek mint a történeti statisztika forrásai. In: KOVACSICS J. (szerk.): A történeti statisztika forrásai. – Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, p. 82–118.
- N. KISS I. (1960): 16. századi dézsmajegyzékek. (Borsod, Heves, Bereg, Bihar és Közép-Szolnok megyék.) – Akadémiai Kiadó, Budapest, 1119 pp.
- P. KOVÁCS M. – SZABÓ J. (1998): I. Dézsmajegyzékek. 3. Heves és Külső-Szolnok vármegye 1556. (A Heves Megyei Levéltár forráskiadványai) – Heves Megyei Levéltár, Eger, 220 pp.
- SÁRKÖZY S. (2006): A történeti Torna megye településtopográfiája a kezdetektől a 18. század végéig. – Galyasági Településszövetség, Perkupa–Miskolc, 119 pp.
- ZOVÁNYI J. (1929): Protestáns lelkészek nyugtatóványai régi tizedjegyzékek mellett. (Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár 13.) – Magyar Protestáns Irodalmi Társaság, Budapest, p. 26.

Az 1560. évi jósvafői gabonadézsma-jegyzék fejléce
(Forrás: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára)

1. függelék

[Az eredeti forrásszöveg átirata:]

Joswafew Ex manip[ulos] 60 constitutum Cap. 1.			
Joannes Lÿcthor judex Anthonius Kenez judex			
ap[es] 3 den. 6 s[olvi]t	Paulus Olah	h[abe]t fr[ugum] Cap. 9 ½ /10 h[abe]t ave[nae] Cap. 15	d[ecima] fr[ugum] Cap. ½ m. 27 d[ecima] a[vena]e Cap. 1 ½
	Lucas Olah	h[abe]t fr[ugum] Cap. 15 ½ h[abe]t ave[nae] Cap. 17 ½	d[ecima] fr[ugum] Cap. 1 ½ m. 3 d[ecima] a[vena]e Cap. 1 ½ m. 15
ap[es] 9 den. 18. s[olvi]t	Damianus Anthal	[habet] fr[ugum] Cap. 28 ½ h[abe]t ave[nae] Cap. 17	d[ecima] fr[ugum] Cap. 2 ½ m. 21 d[ecima] a[vena]e Cap. 1 ½ m. 12
	Jacobus Kenez	h[abe]t fr[ugum] Cap. 14 h[abe]t ave[nae] Cap. 4	d[ecima] fr[ugum] Cap. 1 m. 24 d[ecima] a[vena]e m. 24
	Benedictus Zanÿzlo	h[abe]t fr[ugum] Cap. 12 h[abe]t ave[nae] Cap. 3	d[ecima] frug[um] Cap. 1 m. 12 d[ecima] avenae m. 18
ap[e] 1 den. 2 s[olvi]t	Fran[cis]cus Olah	h[abe]t fr[ugum] Cap. 30 h[abe]t ave[nae] Cap. 28	d[ecima] frug[um] Cap. 3 d[ecima] avenae Cap. 2 ½ m. 18
ap[e] 1 den. 2 s[olvi]t	Petrus Pogan	h[abe]t fr[ugum] Cap. 14 h[abe]t a[vena]e Cap. 15 ½	d[ecima] frug[um] Cap. 1 m. 24 d[ecima] a[vena]e Cap. 1 ½ m. 3
	Joannes Bak	h[abe]t fr[ugum] Cap. 7 ½ h[abe]t a[vena]e Cap. 4	d[ecima] fr[ugum] Cap. ½ m. 15 d[ecima] avenae m. 24
ap[es] 2 den. 4 [solvi]t	Thomas Bak	h[abe]t fr[ugum] Cap. 5 h[abe]t a[vena]e Cap. 4 ½	d[ecima] fr[ugum] Cap. ½ d[ecima] avenae m. 27
	Mattheus Olah	h[abe]t fr[ugum] Cap. ½ /10 h[abe]t ave[nae] Cap. 2	d[ecima] frugu[m] m. 4 d[ecima] avenae m. 12

JÓSVAFŐI HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK 43.

	R[eli]cta Pauli Marthon	h[abe]t fr[ugum] Cap. 14 h[abe]t ave[nae] Cap. 6 ½	d[ecima] fr[ugum] Cap. 1 m. 24 d[ecima] ave[nae] Cap. ½ m. 9
ap[e] 1 den. 2 s[olvi]t	Joannes Fychÿor	[habet] fr[ugum] Cap. 34 avenae h[abe]t Cap. 15 ½	d[ecima] fr[ugum] Cap. 3 m. 24 d[ecima] a[venae] Cap. 2 ½ m. 3
	Albertus Kenez	h[abe]t fr[ugum] Cap. 2 ½	d[ecima] frug[um] m. 15
ap[es] 2 den. 4 s[olvi]t	Georgius Sebew	h[abe]t fr[ugum] Cap. 16 h[abe]t ave[nae] Cap. 17 ½	d[ecima] fr[ugum] Cap. 1 ½ m. 6 d[ecima] ave[nae] Cap. 1 ½ m. 15
	St[ep]hanus Bak	h[abe]t fr[ugum] Cap. 17 h[abe]t ave[nae] Cap. 8	d[ecima] fr[ugum] Cap. 1 ½ m. 12 d[ecima] ave[na] Cap. ½ m. 18
	Summa	decima fr[ugum] Cap. 22 /1 sedecima Cap. 1 ma. 22 septima Cap. 2 ½ m. 27 restant Cap. 17 ½ m. 12	
		dec[ima] ave[nae] Cap. 15 ½ /18 sedeci[ma] Cap. ½ ma. 29 septima Cap. 2 ma. 6 restant Cap. 12 ½ ma. 13	
	Redemp[tus] apu[m] den. 21 / 38 den Christi[ani]t[at]is den. 18		

* * *

[A fordítás:]

*Jósvafő
60 kévéből áll 1 kepe.*

*Liktor János bíró
Kenéz Antal bíró*

3 méhraj után 6 dénárt fizet	Oláh Pál	van őszi gabonája 9 ½ kepe 10 kéve van zabja 15 kepe	dézsmája őszi gabonából ½ kepe 27 kéve dézsmája zabból 1 ½ kepe
	Oláh Lukács	van őszi gabonája 15 ½ kepe van zabja 17 ½ kepe	dézsmája őszi gabonából 1 ½ kepe 3 kéve dézsmája zabból 1 ½ kepe 15 kéve

JÓSVAFŐI HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK 43.

9 méhraj után 18 dénárt fizet	Antal Demjén	van őszi gabonája 28 ½ kepe van zabja 17 kepe	dézs mája őszi gabonából 2 ½ kepe 21 kéve dézs mája zabból 1 ½ kepe 12 kéve
	Kenéz Jakab	van őszi gabonája 14 kepe van zabja 4 kepe	dézs mája őszi gabonából 1 kepe 24 kéve dézs mája zabból 24 kéve
	Szaniszló Benedek	van őszi gabonája 12 kepe van zabja 3 kepe	dézs mája őszi gabonából 1 kepe 12 kéve dézs mája zabból 18 kéve
1 méhraj után 2 dénárt fizet	Oláh Ferenc	van őszi gabonája 30 kepe van zabja 28 kepe	dézs mája őszi gabonából 3 kepe dézs mája zabból 2 ½ kepe 18 kéve
1 méhraj után 2 dénárt fizet	Pogány Péter	van őszi gabonája 14 kepe van zabja 15 ½ kepe	dézs mája őszi gabonából 1 kepe 24 kéve dézs mája zabból 1 ½ kepe 3 kéve
	Bak János	van őszi gabonája 7 ½ kepe van zabja 4 kepe	dézs mája őszi gabonából ½ kepe 15 kéve dézs mája zabból 24 kéve
2 méhraj után 4 dénárt fizet	Bak Tamás	van őszi gabonája 5 kepe van zabja 4 ½ kepe	dézs mája őszi gabonából ½ kepe dézs mája zabból 27 kéve
	Oláh Máté	van őszi gabonája ½ kepe 10 kéve van zabja 2 kepe	dézs mája őszi gabonából 4 kéve dézs mája zabból 12 kéve
	Márton Pál özvegye	van őszi gabonája 14 kepe van zabja 6 ½ kepe	dézs mája őszi gabonából 1 kepe 24 kéve dézs mája zabból ½ kepe 9 kéve
1 méhraj után 2 dénárt fizet	Ficsor János	van őszi gabonája 34 kepe van zabja 15 ½ kepe	dézs mája őszi gabonából 3 kepe 24 kéve dézs mája zabból 2 ½ kepe 3 kéve
	Kenéz Albert	van őszi gabonája 2 ½ kepe	dézs mája őszi gabonából 15 kéve
2 méhraj után 4 dénárt fizet	Sebő György	van őszi gabonája 16 kepe van zabja 17 ½ kepe	dézs mája őszi gabonából 1 ½ kepe 6 kéve dézs mája zabból 1 ½ kepe 15 kéve
	Bak István	van őszi gabonája 17 kepe van zabja 8 kepe	dézs mája őszi gabonából 1 ½ kepe 12 kéve dézs mája zabból ½ kepe 18 kéve

JÓSVAFŐI HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK 43.

2. függelék

[Az eredeti forrásszöveg átíratva:]

Promontorium possessionis Joswafew
Ubiq[ue] locorum Tinna una continuet medias 50.

Joannes Lÿkthor judex
Joannes Bak judex

Anthonius Zaÿda	h[abe]t vini Tinnas	4	dec[ima]		med[ias]	20
Jacobus Zaÿda	h[abe]t Tinnas	2	de[cima]		med[ias]	10
Paulus Olah	h[abe]t Tinnas	25	de[cima]	T[innas]	2 ½	
Apolonia R[eli]cta	h[abe]t Tinnas	10	de[cima]	T[inna]	1	
Anthonius Demien	[habet] Tinnas	20	de[cima]	T[innas]	2	
Elizabeth R[eli]cta	h[abe]t Tinnas	15	de[cima]	T[innas]	1 ½	
Jacobus Kenez	h[abe]t Tinnas	25	de[cima]	T[innas]	2 ½	
Andreas Kenez	h[abe]t Tinnas	5	de[cima]	T[inna]	½	
Clemens Kenez	h[abe]t Tinnas	10	de[cima]	T[inna]	1	
Lucas Olah	h[abe]t Tinnas	20	de[cima]	T[innas]	2	
Osvaldus Nagÿ	h[abe]t Tinnas	10	de[cima]	T[inna]	1	
St[ephanus] Zanÿzlo	[habet] Tinnas	10	de[cima]	T[inna]	1	
Martinus Mÿser	[habet] Tinnas	10	de[cima]	T[inna]	1	
St[ephanus] Olah	h[abe]t Tinnas	22	de[cima]	T[innas]	2	med[ias] 10
Joannes Mathy	[habet] Tinnas	3	de[cima]		med[ias]	15
Benedictus Zanÿzlo	[habet] Tinnas	10	de[cima]	T[inna]	1	
Franciscus Olah	[habet] Tinnas	30	de[cima]	T[innas]	3	
Petrus Pogan	h[abe]t Tinnas	50	de[cima]	T[innas]	5	
Ambrosius Kenez	[habet] Tinnas	15	de[cima]	T[innas]	1 ½	
St[ephanus] Thoth	h[abe]t Tinnas	2	de[cima]		med[ias]	10
Albertus Gwth	h[abe]t Tinnas	20	de[cima]	T[innas]	2	
St[ephanus] Pap	h[abe]t Tinnas	8	de[cima]	T[inna]	½	med[ias] 15
Mattheus Bak	h[abe]t Tinnas	6	de[cima]	T[inna]	½	med[ias] 5
Thomas Bak	h[abe]t Tinnas	20	de[cima]	T[innas]	2	
Mattheus Olah	h[abe]t Tinnas	15	de[cima]	T[innas]	1 ½	
R[eli]cta Pauli Marthon	[habet] Tinnas	10	de[cima]	T[inna]	1	
Joannes Fÿchor	h[abe]t Tinnas	30	de[cima]	T[innas]	3	
Lad[isl]aus Olah	h[abe]t vini Tinnas	6	de[cima]	T[inna]	½	med[ias] 5
Albertus Kenez	h[abe]t Tinnas	20	de[cima]	T[innas]	2	
Petrus Zanÿzlo	h[abe]t Tinnas	5	de[cima]	T[inna]	½	
Joannes Bodnar	h[abe]t Tinnas	16	de[cima]	T[innas]	1 ½	med[ias] 5
Georgius Sebew	h[abe]t Tinnas	20	de[cima]	T[innas]	2	
St[ephanus] Bak	h[abe]t Tinnas	40	de[cima]	T[innas]	4	
Lucas Kowach	h[abe]t Tinnas	20	de[cima]	T[innas]	2	
Michael Vÿnceze	[habet] Tinnas	18	de[cima]	T[innas]	1 ½	med[ias] 15
Mattheus Karachyon	[habet] Tinnas	10	de[cima]	T[inna]	1	
Benedictus Olass	[habet] Tinnas	5	de[cima]	T[inna]	½	
Ambrosius Porkolab	[habet] Tinnas	10	de[cima]	T[inna]	1	
Thomas Sebew	h[abe]t Tinnas	20	de[cima]	T[innas]	2	
Urbanus Ferencz	h[abe]t Tinnas	10	de[cima]	T[inna]	1	
St[ephanus] Petheo	h[abe]t Tinnas	9	de[cima]	T[inna]	½	med[ias] 20

JÓSVAFŐI HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK 43.

Joannes Olah	h[abe]t Tinnas	7 de[cima] T[inna]	½ m[edias]	10
Nicolaus Kowach	[habet] Tinnas	8 de[cima] T[inna]	½ m[edias]	15
Joannes Pether	[habet] Tinnas	10 de[cima] T[inna]	1	
Nicolaus Bÿro	[habet] Tinnas	40 de[cima] T[innas]	4	
Fran[cis]cus Kovach	[habet] Tinnas	40 de[cima] T[innas]	4	
Joannes Molnar	h[abe]t Tinnas	15 de[cima] T[innas]	1 ½	
St[ep]hanus Thanko	h[abe]t Tinnas	10 de[cima] T[inna]	1	
Lucas Panÿ	h[abe]t Tinnas	12 de[cima] T[inna]	1 m[edias]	10
Lad[is]aus Anderko	[habet] Tinnas	30 de[cima] T[innas]	3	
Urbanus Babo	[habet] Tinnas	8 de[cima] T[inna]	½ m[edias]	15
Ambrosius Chatos	[habet] Tinnas	34 de[cima] T[innas]	3 med[ias]	20

Decime summa facit vini Tinnas 83

* * *

[A fordítás:]

*Jósvafő falu szőlőhegye
Amely helyen egy csöbör 50 iccét jelent.*

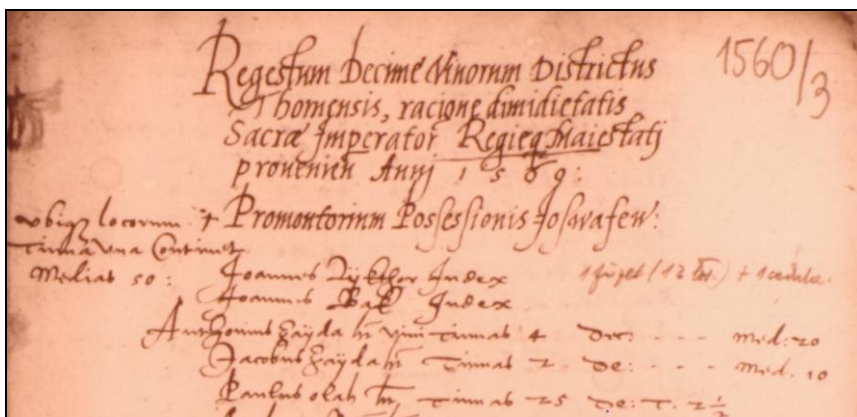
*Liktor János bíró
Bak János bíró*

<i>Zajda Antal</i>	<i>van borból csöbre</i>	<i>4</i>	<i>dézmája</i>	<i>20 icce</i>
<i>Zajda Jakab</i>	<i>van csöbre</i>	<i>2</i>	<i>dézmája</i>	<i>10 icce</i>
<i>Oláh Pál</i>	<i>van csöbre</i>	<i>25</i>	<i>dézmája 2 ½ csöbör</i>	
<i>Apollónia, özvegyen</i>	<i>van csöbre</i>	<i>10</i>	<i>dézmája 1 csöbör</i>	
<i>Demjén Antal</i>	<i>van csöbre</i>	<i>20</i>	<i>dézmája 2 csöbör</i>	
<i>Erzsébet, özvegyen</i>	<i>van csöbre</i>	<i>15</i>	<i>dézmája 1 ½ csöbör</i>	
<i>Kenéz Jakab</i>	<i>van csöbre</i>	<i>25</i>	<i>dézmája 2 ½ csöbör</i>	
<i>Kenéz András</i>	<i>van csöbre</i>	<i>5</i>	<i>dézmája ½ csöbör</i>	
<i>Kenéz Kelemen</i>	<i>van csöbre</i>	<i>10</i>	<i>dézmája 1 csöbör</i>	
<i>Oláh Lukács</i>	<i>van csöbre</i>	<i>20</i>	<i>dézmája 2 csöbör</i>	
<i>Nagy Osvát</i>	<i>van csöbre</i>	<i>10</i>	<i>dézmája 1 csöbör</i>	
<i>Szaniszló István</i>	<i>van csöbre</i>	<i>10</i>	<i>dézmája 1 csöbör</i>	
<i>Mizser Márton</i>	<i>van csöbre</i>	<i>10</i>	<i>dézmája 1 csöbör</i>	
<i>Oláh István</i>	<i>van csöbre</i>	<i>22</i>	<i>dézmája 2 csöbör</i>	<i>10 icce</i>
<i>Matyi János</i>	<i>van csöbre</i>	<i>3</i>	<i>dézmája</i>	<i>15 icce</i>
<i>Szaniszló Benedek</i>	<i>van csöbre</i>	<i>10</i>	<i>dézmája 1 csöbör</i>	
<i>Oláh Ferenc</i>	<i>van csöbre</i>	<i>30</i>	<i>dézmája 3 csöbör</i>	
<i>Pogány Péter</i>	<i>van csöbre</i>	<i>50</i>	<i>dézmája 5 csöbör</i>	
<i>Kenéz Ambrus</i>	<i>van csöbre</i>	<i>15</i>	<i>dézmája 1 ½ csöbör</i>	
<i>Tóth István</i>	<i>van csöbre</i>	<i>2</i>	<i>dézmája</i>	<i>10 icce</i>
<i>Güta Albert</i>	<i>van csöbre</i>	<i>20</i>	<i>dézmája 2 csöbör</i>	
<i>Pap István</i>	<i>van csöbre</i>	<i>8</i>	<i>dézmája ½ csöbör</i>	<i>15 icce</i>
<i>Bak Máté</i>	<i>van csöbre</i>	<i>6</i>	<i>dézmája ½ csöbör</i>	<i>5 icce</i>
<i>Bak Tamás</i>	<i>van csöbre</i>	<i>20</i>	<i>dézmája 2 csöbör</i>	
<i>Oláh Máté</i>	<i>van csöbre</i>	<i>15</i>	<i>dézmája 1 ½ csöbör</i>	
<i>Márton Pál özvegye</i>	<i>van csöbre</i>	<i>10</i>	<i>dézmája 1 csöbör</i>	

JÓSVAFŐI HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK 43.

Ficsor János	van csöbre	30	dézs mája 3 csöbör	
Oláh László	van borból csöbre	6	dézs mája ½ csöbör	5 icce
Kenéz Albert	van csöbre	20	dézs mája 2 csöbör	
Szaniszló Péter	van csöbre	5	dézs mája ½ csöbör	
Bodnár János	van csöbre	16	dézs mája 1 ½ csöbör	5 icce
Sebő György	van csöbre	20	dézs mája 2 csöbör	
Bak István	van csöbre	40	dézs mája 4 csöbör	
Kovács Lukács	van csöbre	20	dézs mája 2 csöbör	
Vincze Mihály	van csöbre	18	dézs mája 1 ½ csöbör	15 icce
Karácson Máté	van csöbre	10	dézs mája 1 csöbör	
Olasz Benedek	van csöbre	5	dézs mája ½ csöbör	
Porkoláb Ambrus	van csöbre	10	dézs mája 1 csöbör	
Sebő Tamás	van csöbre	20	dézs mája 2 csöbör	
Ferenc Urbán	van csöbre	10	dézs mája 1 csöbör	
Pető István	van csöbre	9	dézs mája ½ csöbör	20 icce
Oláh János	van csöbre	7	dézs mája ½ csöbör	10 icce
Kovács Miklós	van csöbre	8	dézs mája ½ csöbör	15 icce
Peter János	van csöbre	10	dézs mája 1 csöbör	
Bíró Miklós	van csöbre	40	dézs mája 4 csöbör	
Kovács Ferenc	van csöbre	40	dézs mája 4 csöbör	
Molnár János	van csöbre	15	dézs mája 1 ½ csöbör	
Tankó István	van csöbre	10	dézs mája 1 csöbör	
Pányi Lukács	van csöbre	12	dézs mája 1 csöbör	10 icce
Anderkó László	van csöbre	30	dézs mája 3 csöbör	
Babó Urbán	van csöbre	8	dézs mája ½ csöbör	15 icce
Csatos Ambrus	van csöbre	34	dézs mája 3 csöbör	20 icce

Dézsmaösszeg eredménye borból: 83 csöbör

Az 1560. évi jósóváfői bordézsmajegyzék fejléce
(Forrás: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára)

A Baradla-barlang felelős vezetői I.

Előzmények

Egy jósvafői beszélgetés során vetődött fel, hogy vajon ki tudja felsorolni a Baradláért felelős vezetők (igazgatók, NPI igazgatók) nevét, személyi adatait, eredményeit. Annak ellenére, hogy már foglalkoztam a kérdéssel, hamar kiderült, ismereteim így is hiányosak. Sajnos dokumentumok nélkül nemcsak a régi idők, hanem a közelmúlt is nehezen rekonstruálható. Egy-egy legendásabb név ugyan él a köztudatban, de hogy ki volt ő és hogy került a Baradla közelébe, már nem közismert. Sajnos a barlang tulajdonosi és kezelői jogaival ugyanígy vagyunk, pedig ez a három kérdés szorosan összefügg.

A feltételezések szerint a Baradlát az 1600-as évek végétől látogatják, de hogy az szervezett keretek között zajlott-e, nem tudjuk, mint ahogy azt sem, hogy a barlang a felszínt birtokló Keglevich, majd Fáy család tulajdonát képezte-e. Az viszont igazolható, hogy a 19. század elejétől a barlang közös nemesi birtok, az Aggteleki Közbirtokosság tulajdona, és haszonbérliként az aggteleki fogadós „üzemeltette”. A gondnok funkciójával először 1850-ben találkozunk. Ezt a feladatot egészen 1854-ig Horváth Lajos aggteleki lelkész látta el.

Az 1835-ben felállított és a fogadóban őrzött (ma a Kessler Hubert Emlékházban látható) vendégeknyv tanúsága szerint a látogatás szabályait a „Tekintetes és Nemes Aggteleki Közbirtokosság” 1839. április 24-i ülésén határozta meg. Mindezt annak érdekében, hogy „a Baradlának, ezen Természet remek művének á lehetőségig á maga épségében és pompájában való megtartása, mind pedig á bémenő Vendégek :különösen a külföldiek: hogy á Vezetők által történhető szerfeletti zsarolás miatt ezen Világ ritkaság meg szemléléséről el ne idegenedjenek”.

A két pontba foglalt elvárásokat **Kis Csoltói Ragályi Lajos** igazgató saját kezűleg rögzítette a Vendégeknyvbe. Tudjuk, hogy a közbirtokosság vagyonának kezelését és ellenőrzését a tulajdonostársak közül választott igazgató látta el, így elképzelhető, hogy benne tisztelhetjük a Baradla első igazgatóját. Ragályi Zsigmond és Fáy Zsuzsa gyermekeként látta meg a napvilágot és a látogatási szabályzat születésének idején gömöri alszolgabíróként tevékenykedett.

A barlangot a bérlok nem kezelték értékéhez méltóan, ezért a kormány többször ajánlatot tett megvásárlására, de a közbirtokosság nem akarta elidegeníteni. Megoldásként 1860-ban felmondták a haszonbérleti szerződést és egészen 1881-ig a barlangot maga a közbirtokosság üzemeltette. Az ügyek irányítását „egy józan, értelmes, tapasztalt, minden szépért és jóért hevülni tudó fiatalemberre” (Vasárnapi Ujság, 1860) bízták, akinek nevét sajnos nem ismerjük.

Sajnos a közbirtokosság üzemeltetésének ideje alatt sem lett jobb a Baradla helyzete. Változás azután történt, hogy 1880-ban, a Magyarországi Kárpát Egyesület (MKE) választmányának határozata értelmében Siegmeth Károly vizsgálatokat végzett a gömöri barlangvidéken. Jelentésében a Baradla állapotát így jellemezte: *„a régi barlangot a szurokfáklyák füstjétől bekormozva, az utat és a hidakat a lehető legrosszabb állapotban vagy teljesen elpusztulva, a remek cseppkőalakzatokat a vezetők kapzsiságának s a látogatók vandalizmusának feláldozva találtam”*. Javasolta, hogy a különleges természeti érték megmentése érdekében a barlangot a Kárpát Egyesület vegye bérbe, a látogatást segítő létesítményeket hozza rendbe és a túraútvonal lerövidítése érdekében létesítsen új bejáratot. A választmány a javaslatot elfogadta és annak megvalósítása érdekében létrehozta Gömöri Osztályát.

A Magyarországi Kárpát Egyesület 1881-ben évi 120 forint ellenében, 10 évre szóló szerződést kötött az Aggteleki Közbirtokossággal. A kezelési feladatokat az egyesület Gömöri Osztálya Siegmeth Károly irányítása és Baksay Dániel aggteleki lelkész gondnoksága mellett látta el. Ekkor Schlosser Albert vezetésével az aggteleki bejáratú közhalmaznál lépcsőket alakítottak ki, rendbehozták a hidakat, 17 újat építettek, a Paradicsomba és a Vaskapuhoz vezető utat robbantással kitágították, bevezették a kevésbé kormozó „kőolajfáklyák” használatát, beszerettek 110 lámpát, szabályozták a vezetők és a belépők díját, felkérték Münnich Kálmán dobsinai mérnököt, hogy egy új bejárat létesítése érdekében mérje fel a barlangot, valamint menedékházat építettek az aggteleki bejárat előtt (ez lett a mai Magyarország első menedékháza).

A kezelési feladatokat 1885-ben a Magyarországi Kárpát Egyesület 1882 óta működő Keleti Kárpátok Osztálya vette át, és 1886. május 2-án az addigi szerződést megváltoztatva, 9 pontból álló örökbérleti szerződést kötöttek a közbirtokossággal. Eszerint – többek között – a Közbirtokosság az Egyesületnek évi 150 forint ellenében örök időkre átadja a barlangot és a hozzá tartozó 2 hold területet. Az egyesületnek jogában áll Aggtelek határában egy, vagy több bejáratot nyitni, valamint előjoga van a barlang eladása esetén a vásárlásra, ha pedig a barlangot nem kívánja megvenni, akkor a vevő köteles az egyesületnek megtéríteni az általa befektetett összeget. Az egyesület az átvett földterületet fásítja, húsvét másnapján a közbirtokosság illetékeseit a barlangba ingyen beengedi, a barlangban az iskola és az egyház javára elhelyezett perselyt a helyén hagyja, az épület konyháját pedig Weisz Áronné bérlőnek átadja. A szerződést a közbirtokosság nevében Ragályi Béla írta alá. A Kárpát Egyesület aláírója feltehetően Siegmeth volt.

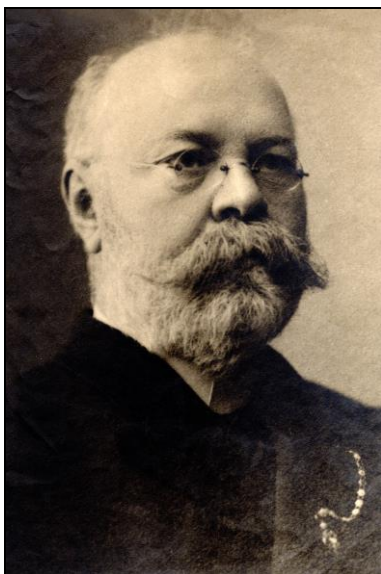
Siegmeth Károly

(1845 Znaim, Csehország – 1912 Munkács, ma Ukrajna)

A szerződés és a kezelői jog váltás ellenére a Baradla ügyeit továbbra is Siegmeth Károly irányította, Baksay Dániel gondnoksága mellett. Siegmeth Károly középiskoláit Bécsben, a műegyetemet ugyanott, majd Zürichben végezte, ahol

gépészmérnöki diplomát szerzett. Kezdetben a müncheni műegyetem gépészeti iskolájának segédtanára, majd 1869 májusában a tiszavidéki vasút szolgálatába lépett. 1871-től, mint vontatási főnök, a Magyar Északkeleti Vasútnál Sátoraljaújhelyen tevékenykedett, egészen a vasút 1890-ben történt államosításáig. Ekkor a Magyar Királyi Allamvasutak Debrecenben felállított üzletvezetőségénél a vontatási osztály vezetésével bízták meg. 1895-ben főfelügyelővé és üzletvezető-helyettesé neveztek ki. 1907-ben vonult nyugállományba. 1882-ben magyar állampolgár lett és megtanult magyarul. Munkásságának elismeréseként 1883-ban a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntették ki.

Alapítója és lelkes szervezője volt a Magyarországi Kárpát Egyesület Keleti Kárpátok Osztályának, ahol kezdetben titkári, majd alelnöki funkciót töltött be. 1888-ban a MKE tiszteletbeli tagjává választották. Felkutatta a Keleti-Kárpátok addig szinte ismeretlen látványosságait, és első volt, aki nagyobb szabású, maga vezette kirándulásokat szervezett a térségben. Terjesztette és emelte a Keleti-Kárpátok háziiparának értékeit, és megrendezte a szobránci, máramarosszigeti, nagybányai, munkácsi és ungvári kiállításokat. Az általa benyújtott emlékiratnak köszönhetően alapították meg az ungvári kerámiai iskolát és közreműködött a homonnai fafaragvány-iskola újjászervezésénél is.

*Siegmeth Károly
(1845-1912) portréja
(Székely Kinga archívumából)*

Több bel- és külföldi turisztikai és tudományos egyesületnek volt tagja, így a párisi Société de Spéléologie-nek is. Az 1910-ben megalakult Barlangkutató Bizottság első elnöke lett. Bizottsági feladatként összeállította a magyar barlangok irodalomjegyzékét, ami csak halála után 1914-ben jelent meg. Ez az első magyar barlangtani bibliográfia.

Bár Siegmeth nem viselt igazgatói címet, tevékenységét tekintve az volt. Ő határozta meg a látogatás szabályait, a belépődíjak összegét, és ő vette fel a dolgozókat, felügyelte munkájukat, döntött bérezésükről. Ellátta az adminisztratív feladatokat, vezette a barlang látogatási statisztikáját. Ő tett javaslatokat a beruházásokra, irányította és ellenőrizte a kivitelezéseket. De ő felelt a pénzek kezeléséért, a Keleti Kárpátok Osztálya határozatainak betartásáért is.

Felmérette a barlangot, terveket készített az utak és hidak felújítására. Javaslatára, a látogatás megkönnyítése érdekében megnyitották a Vörös-tói lejáratot. A vendégek fogadása érdekében nemcsak az aggteleki, de az 1890-ben megnyitott vörös-tói lejárathoz is turistaházat építtetett. Kötelezte a vezetőket, hogy a vendégeknek igény szerint a szállás mellett ellátást is biztosítsanak. Jelentős területek megszerzésével harcolt a barlang és a felszíni terület tulajdonjogáért, majd javaslatot készített az államosítás érdekében. Elkészítette a barlang első fotóit, s azok illusztrálásával könyvben ismertette a Baradla látmivalóit (1890). Magyar, német és francia nyelvű cikkekben, saját felvételeiből összeállított diabemutatókkal népszerűsítette a barlangot. Harmincéves rendteremtő és fejlesztő tevékenységével nagyfokú pusztulástól mentette meg hazánk e ritka természeti értékét. Kár, hogy az utókor a nevét és az eredményeit szinte teljesen elfeledte. A barlangban a Siegmeth-pihenő emlékeztet rá.

Dr. Eöttevényi Nagy Olivér (1871 Győr – 1945 Budapest)

*Dr. Eöttevényi Nagy Olivér
(1871-1945) egy budapesti rendezvényen
(1921. március 15.)*

(Forrás: <https://gallery.hungaricana.hu/hu/BudapestGyujtemeny/>)

A Keleti-Kárpátok Osztályából kiválva Kassán, 1912-ben megalakult a Magyarországi Kárpát Egyesület Kassai Osztálya. Az új szervezet elnökének, Eöttevényi Nagy Olivér jogakadémiai tanárnak irányításával, nem igazán etikus vita után, Siegmeth Károly munkásságát megkérdőjelezve, Siegmeth Károly halálát követően, 1913-ban átvette a Baradla kezelését, és több mint a felére megszerezte a tulajdonjogot is. A Kassai Osztály ideje alatt a barlang igazgatása az elnökre hárult. Terveket, szabályzatokat ugyan készítettek, de jelentős változás nem történt, amiben nyilván az I. világháború, a sorozások, az emberveszteség is nagy szerepet játszott. A gondnoki feladatok alól felmentették Baksay Dánielt, azzal Klein Antal jósvafői lakost bízták meg, aki azonban csak a barlang látogatásáért, a vendégek fuvaroztatásáért, elszállásolásáért volt felelős.

1919-re a Baradla gazdátlanná vált, az aggteleki bejáratnál lakó, első vezető Klanicza László elesett a fronton, a barlang bejáratát feltörték, a vörös-tói épületet a Tanácsköztársaság ideje alatt felgyújtották, a barlangba szabadon be lehetett menni, a károkozásért senkit sem vontak felelősségre.

Dr. Soldos Béla

(1881 Alsóvály, ma Szlovákia – 1951 Budapest)

A trianoni békeszerződés következtében a Magyarországi Kárpát Egyesület megszűnt, illetve a megmaradt országrészben újjászerveződött. A Baradla a Kárpát Egyesület putnoki székhellyel újonnan megalakult Gömöri Osztálya felügyelete alá került, amely szervezet szinte az egész barlangra megszerezte a tulajdonjogot, a gondnoki feladatokkal pedig Tókos Károly aggteleki lelkészt bízta meg. A Gömöri Osztályon belül komolyan senki sem foglalkozott a barlanggal, a rekonstrukció érdekében legfeljebb az anyaegyesület próbált szervezkedni, de előrelépés csak akkor történt, amikor 1924-ben dr. Soldos Béla, Borsod és Gömör vármegye főispánja, a kormánynál fellépett az ügy érdekében. Azt követően, hogy 1925-ben a Baradlát nemzeti kincsé nyilvánították, állami támogatással sikerült is jelentős műszaki beavatkozásokat végrehajtani. Ekkor épült a főág 104 vasbeton hídjára, mintegy 1800 fm betonhabarcsba rakott terméskő lépcső, és 2000 m vascső korlát, amelyek még ma is láthatók a hosszútúra útvonalán. A barlang aggteleki és vörös-tói bejáratánál emellett új pénztárépületeket emeltek.

A munkálatokat ez esetben nem egy „igazgató”, hanem maga a főispán irányította, aki később a Kárpát Egyesület választmányi tagja (1927), majd társelnöke (1927-30) lett. Sajnos az ő nevét is elfelejtette az utókor, pedig a barlang első, tartós anyagokat alkalmazó beruházása mellett neki köszönhető, hogy a Paradicsomban tervezett, vízellátást szolgáló kút (mely a barlang természetes állapotának jelentős változását eredményezte volna) nem valósult meg. Ugyancsak az ő érdeme, hogy a kultuszminister 1927-ben biztosította a barlangi ásatások folytatását, a Népjelölti és Egészségügyi Minisztérium anyagi támogatást nyújtott Aggtelek település vízellátása érdekében, valamint az, hogy a kereskedelmi miniszter elrendelte a Putnok-Aggtelek között állami úttá sorolását, és karbantartásának végrehajtását, továbbá hogy a Magyar Királyi Postaigazgatóság 16 km távolságból kiépítette a telefonhálózatot a barlang aggteleki bejáratáig. A Baradla jelentőségének elfogadtatása érdekében több miniszternek is bemutatta a helyszínt. A Róka-ág egyik termét ugyan róla nevezték el, de sajnos ez nem ment át a köztudatba.

Mindeközben Tókos Károly, mint ellenőrzés nélküli gondnok, a Baradla bevételeit saját hasznára fordította, a barlangot saját tulajdonként kezelte, mellyel jelentős anyagi kárt okozott. A bevételt éveken át otthon tárolta, kölcsönöket vett fel, illetve zsebre, jogtalan elszámolásokat végzett. A visszaélések kivizsgálására a Magyarországi Kárpát Egyesület az Országos Testnevelési Tanács vizsgálóbiztosát, dr. Vigyázó János ügyészt 1932 októberében bízta meg. Bár a törvénytelenégekre

*Dr. Soldos Béla egy korabeli festményen (Gömöri Múzeum, Putnok)
(Forrás: <http://npg.hu/portreadatbazis-e-muzeum>, 3266 sz. kép)*

*Dr. Soldos Béla (1881-1951),
Borsod és Gömör vármegye főispánja,
a Gömör-Tornai Református
Egyházmegye 1925. május 5-én
Putnokon tartott közgyűlésén
(Székely Kinga archívumából)*

már decemberben fény derült, a vizsgálat csak 1933. áprilisában zárult le. Annak ellenére, hogy a fejlesztéshez szükséges tervezések 1932 körül megkezdődtek, az elhúzódó vita miatt a barlang üzemeltetésének rendezésére csak 1935-ben került sor.

A tulajdoni, kezelői és vezetői jog tisztázásának kérdését addigra már az is nehezítette, hogy a Gömöri Osztály jogai csak a Csillagvizsgálóig terjedtek, a barlang onnantól a Kaffka Péter irányításával 1928-ban megnyitott jósvafői kijáratig

Abaúj-Torna vármegyéhez tartozott. Ezt a megyehatár alapozta meg, ami a Csillagvizsgáló felett húzódott. A tulajdonosok közötti jogvita számos problémát eredményezett, sőt ha hinni lehet a napi sajtónak, akkor összetűzésekre is sor került, rossz fényt vetve a barlang üzemeltetésére. A barlang jósvafői bejáratának megnyitását Tókos Károly pont azért akadályozta, hogy a Baradla ügyeit csak ő irányíthassa. Míg ő a gömöri szakasz gondnoka volt, az abaúj-tornai rész gondnoki feladataival a vármegye főispánja 1932-ben Vásárhelyi Jenőt, Jósvafő jegyzőjét bízta meg.

Az áldatlan állapotra megoldást végül is az hozott, hogy a magyar állam a barlang rendbetételéhez szükséges anyagi fedezet biztosítását ahhoz a feltételhez kötötte, hogy a Kárpát Egyesület Gömöri Osztálya és Abaúj-Torna vármegye a maga-maga tulajdonrészét a Magyar Turista Szövetségre ruházza át, lemondva a kezelői jogokról. Erre hosszabb egyeztető tárgyalások után 1935-ben került sor. Az állam által támogatott Turista Szövetség ennek eredményeként magáénak mondhatta a barlangot, a bejáratok körüli ingatlanokat, és nevére szoltak a szolgalmi jogok is, de a többi terület megszerzése később még súlyos anyagi áldozatot követelt.

Dr. Kessler Hubert

(1907 Nagyszében, ma Románia – 1994 Budapest)

A Turista Szövetség a barlang üzemeltetésével és műszaki fejlesztésével 1935. március 15-én dr. Kessler Hubertet bízta meg, aki munkáját igazgatóként, az érintett minisztériumok és barlangtani szakemberek részvételével megalakult Baradla Nagybizottság szakmai felügyelete mellett látta el. Kessler kinevezése nem a véletlen műve volt, hiszen fiatal kora ellenére már országosan ismert barlangkutató volt, és évek óta foglalkozott a Baradla feltárásával. Bár az igazgatók körül mindmáig az egyik legismertebb, életéről könyv jelent meg, a jósvafői bejárat mellett emlékház mutatja be munkásságát, mégis érdemes röviden felidézni alakját és eredményeit.

A Budapesti Műszaki Egyetemen, mint általános mérnök, 1932-ben végzett, majd a Tudományegyetemen földrajz, földtan, őslénytan tárgyakból 1936-ban szerzett oklevelet. Doktori disszertációját „Az Aggteleki barlangrendszer hidrográfiaja” címmel 1938-ban védte meg, melynek alapján az Eötvös Loránd Tudományegyetem 1988-ban aranyokleveles doktori címmel tüntette ki. A II. világháború után néhány évén át segédmunkásként, villanyszerelőként dolgozott. 1949-től 1965-ig a VITUKI Karszt- és Forráskutató Osztályának vezetője, majd 1966-tól 1972-ig az ALUTRÖSZT főhidrológusa volt. A Természetvédelmi Hivatal keretén belül 1975-ben létrehozott Barlangtani Intézet első megbízott igazgatója, majd 1989-ig szaktanácsadóként segítette a barlangvédelem munkáját.

A barlangok iránti érdeklődését a kalandvágy keltette fel, de a barlangjárás és feltárási sikerei eredményeként figyelme mindinkább a barlangok hasznosítása és a tudományos kutatás felé fordult. Nevéhez fűződik – többek között – az Alsó-hegy

legmélyebb zombolyai, a Vecsembükki- és az Almási-zomboly első bejárása (1927), a főváros alatt húzódó Szemlő-hegyi- (1930), és Ferenc-hegyi-barlang (1933) felfedezése, a Bihar-hegységben nyíló révi Zichy-, valamint a Csarnóházi-barlang jelentős szakaszainak felderítése (1942) és a Kossuth-barlang feltárása (1956). Barlanghasznosítási törekvésének eredményeként 1959-ben a nagyközönség számára megnyílt a miskolctapolcai barlangfürdő, karsztvízmegefigyelő állomás alakult a Gellért-hegyi-barlangban (1962), s természetesen szorgalmazója volt a Szemlő-hegyi-barlang kiépítésének is (1986).

Tudományos munkássága szerteágazó. Napilapokban, szakfolyóiratokban, kiadványokban megjelent írásainak, tanulmányainak, közleményeinek, könyveinek száma megközelíti a 200-at. Ebből önálló kiadvány, könyv 15, szakkikk pedig 94. Gyakorlati tevékenysége közül kiemelkedik az országos forrásvizsgáló szolgálat és a forrásnyilvántartás megszervezése, városok (Hévíz, Tatabánya, Miskolc, valamint Tirana) vízellátásának megoldása. Egyenletet állított fel a karsztvízbeszivárgás számítására és meghatározta a mértékadó csapadékszázalék-számításon alapuló, dinamikus karszt-vízkezelés meghatározásának ellenőrzési módját is. Kezdeményezője és megalapítója volt a ma már széles körben elismert barlangterápia alkalmazásának. A Nemzetközi Barlangtani Unió az ő javaslatára hozta létre Barlangterápiai Szakbizottságát (1969). Alapító tagja volt az 1926-ban megalakult Magyar Barlangkutató Társulatnak, s tevőlegesen járult hozzá a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat 1958. évi újjáalakulásához is. A Társulat irányításában mindvégig vezető szerepet vállalt, annak tiszteletbeli tagja, majd tiszteletbeli elnöke volt. Jósvafő település 1999-ben díszpolgárrá választotta.

A Baradlában kutatásait, mint a BETE tagja, 1931-ben kezdte meg, és már abban az évben bejutott az aggteleki labirintusba, majd 1932-ben sikerült a Baradla-Domica összefüggést bebizonyítania. A barlangról szóló Nagy-Baradla című ismertetője először 1934-ben jelent meg, majd még két kiadást ért meg. Részt vett a barlang Konrád Ödön által végzett felmérésében, majd önállóan folytatta a barlang részletes, 1:500-as felvételezését. A főág alatt húzódó alsó járatok feltárása érdekében mintegy 25 m mélységig hatolt le az Óriástermi-víznyelőben.

A Baradla igazgatójaként, alig 9 év alatt jelentős sikereket ért el a terület idegenforgalmának fejlesztésében. Az évekkel előbb készített terveknek, saját tervezői képességének, kitartásának, illetve jó kapcsolatteremtő-, és szervezőképességének köszönhetően igazgatósága alatt bevezették a villanyvilágítást a Baradlába, kiépült a Vörös-tó – Jósvafő közötti barlangszakasz, elkészült a Tigristermi átjáró, a csónakázásra alkalmas Hungária-tó, elegyentették a Hangversenyterem aljzatát, és felszínre nyitották a Denevér-ágot. Felépült a jósvafői barlangpénztár, az aggteleki Barlangszálló és a jósvafői Tengersizem Szálló, a jósvafői turbinaház, az aggteleki garázsépület (ma Tourinform), valamint saját lakásaként az az épület, ahol ma a nemzeti park igazgatóság székhelye található. Ekkor hozták létre a Tengersizem-tavat és a Törőfej-völgy sétaújtjait is. Ekkor rendezték a kijáratok környékét, kiszélesítették és támfallal biztosították a jósvafői

bejárat előtti térséget, az oda vezető utat. Az aggteleki bejárat párás, hűvös sziklabenyilójában úgynevezett „kárpáti flóra” ültetésével botanikus kertet, a sziklafal tetején pedig kilátót alakítottak ki. Kihasznál minden lehetőséget a barlang népszerűsítésére, fényképezett, fotói alapján képeslapokat, képes levelezőlapot, fejléces levélpapírt gyártatott, vetítettképes előadásokat tartott. A föld mélyéről, helyszíni közvetítéseken (ez a rádiózás korai időszakában nagyon nagy dolog volt) beszélt a látható értékekről, sőt nagy nehézségek árán még néhány perces mozgófilmet is forgattak a barlangban. 1937-től a Turisták Lapja rovataként Baradla címszó alatt a barlang ügyeivel, fejlesztésével, ismertetésével foglalkozó rovatot indított. A látogatószám növelése érdekében egyezséget kötött, így a MÁV és a MÁVAUT közreműködésével a Baradla Budapestről egy nap alatt megjárható volt. A diákok számára készített prospektust minden iskolához eljuttatta, a 20 000 példányban megjelent ismertető füzet a szállodákban, idegenforgalmi hivatalokban került elhelyezésre. A nagyvárosokban mindezekon felül falragaszok hirdették a barlang látogathatóságát.

1938. november 6-tól, a Felvidék visszacsatolásával a Domica ingatlanai is a Magyar Turista Szövetséghez kerültek, és Kessler Hubert teendői a Domicára is kiterjedtek. Igazgatósága 1944 őszén fejeződött be, amikor behívták katonának. Távozásakor a kommunista múltja miatt nála rejtőzködő Dancza Jánost bízta meg a barlang megóvásával, ügyeinek intézésével.

*Dr. Kessler Hubert (1907-1994) portréja (igazgatósága idején)
(Kessler Hubert archívumából)*

*Dr. Kessler Hubert (jobbra)
egy barlangi rádióközvetítés során
(Turchányi István rádióriporterrel)
(Kessler Hubert archívumából)*

*Dr. Kessler Hubert
barlangi feltárómunka közben
(Kessler Hubert archívumából)*

Kessler tevékenységét értékelve, azt hiszem minden elfogultság nélkül kijelenthetjük, hogy ő volt minden idők legeredményesebb igazgatója, ő alakította ki az aggteleki és jósvafői bejárat ma is létező arculatát. Szakértőként még az 1970-es években is foglalkozott a Baradlával. Mint az 1975-ben létrehozott Barlangtani Intézet igazgatója véleményével hozzájárult ahhoz, hogy a Baradlában kiépítendő vasút kérdése talán végérvényesen lekerült a napirendről. A vasút ötlete egyébként Kaffka Pétertől származott, s Kessler igazgatói időszaka alatt oly mértékben egyetértett vele, hogy a Vörös-tó és Jósvafő közötti barlangszakasz kiépítése során a barlangi sétaút lejtőszögét a szerelvény mozgáslehetőségeinek figyelembe vételével határozta meg. Később azonban maga is belátta, hogy a vasút kiépítése a természetes állapotot jelentősen károsítaná, ugyanakkor nagy forgalom lebonyolítására alkalmatlan, és üzemeltetése, fenntartása – jelentős anyagi igények mellett – az áradások miatt állandó gondot okozna.

Vértes László

(1914 Budapest – 1968 Budapest)

Szinte hihetetlennek tűnhet, de a II. világháború vége után egy hónappal, június 9-én Tasnádi Kubacska András, a Természettudományi Múzeum megbízott főigazgatója az aggteleki barlang újjászervezése érdekében egy tervezetet küldött gróf Teleki

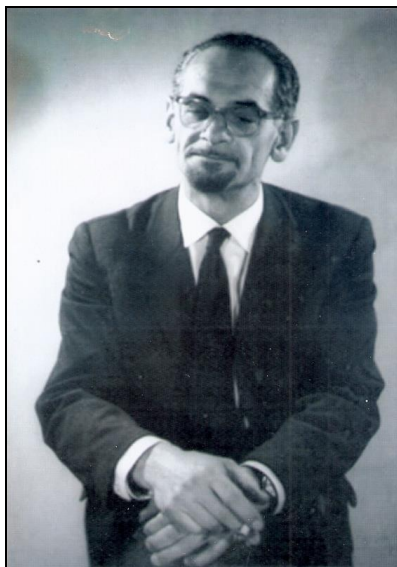
Géza vallás- és közoktatásügyi miniszternek annak érdekében, hogy a szükséges helyreállítási munkálatok elvégzésére a múzeum engedélyt kapjon. Miután Kessler külföldön tartózkodott, hazatéréséről nem volt információ, Tasnádi célszerűnek tartotta, hogy az új vezetőt a múzeum munkatársai közül válasszák ki. Fejlesztési javaslata az idegenforgalmi, a kulturális és a tudományos szempontokat egyaránt figyelembe vette. Az utak javítását, a szállás-ellátás biztosítását, a barlang bemutatását és egy múzeum létrehozását tartotta célszerűnek, mely földrajzi-földtani, biológiai és régészeti részre oszlott volna. Ehhez kutatóhelyeket akart csatlakoztatni, de nem állandó dolgozókkal, hanem a múzeum munkatársainak közreműködésével.

A tervezetet követően Vértes László régész, a Természettudományi Múzeum és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium megbízottjaként 1945. július 17-én, Jósvalfőn és Aggteleken megvizsgálta a Baradla háború okozta kárait és jelentést készített a tapasztalatról. A helyszínen sem Kessler Hubertet, sem az általa szóban meghatalmazott Dancza Jánost nem találta, csak a barlang személyzetét: Aggteleken Regecz András és Babus Bélát, Jósvalfőn pedig Leskó Józsefet. Az aggteleki fogadóépület erősen megrongálódott, annak helyrehozataláról intézkedett. Az átvonuló harc Jósvalfőn is kárt okozott, bár ott a Tengersizem-szálló palateteje jól bírta a légnyomást. A barlang bejáratánál lévő kiszolgáló épület azonban jelentősen megsérült. Miután Kessler távozása előtt értékeit a tető alá rejtette, s a légnyomás során megnyílt lyukon át azok láthatóvá váltak, a lakosság a tetőt szétszedte, hogy holmikhöz hozzájusson. De a gazdátlanul hagyott Tengersizem Szálló mozdítható tárgyait is elvitték, az ablakokat-ajtókat kiszedték. A villanytelep Leskó Józsefnek köszönhetően zavartalanul működött, miután annak leszerelését megakadályozta. A barlangban a lámpákat összetörték, a vezetékeket leszaggatták, a bejáratú ajtót lefeszítették. Sok cseppkővet letörtek, és miután a harcok elől mind Aggtelek, mind Jósvalfő lakosai a barlangba menekültek, ott sok szemét, ágynemű pehely, cserép és más hulladék halmozódott fel. Vértes – képzettségéből adódóan – a helyreállítás mellett a múzeum létrehozását szintén szorgalmazta, s azt a jósvalfői bejárat melletti iroda két helyiségében (mai Kessler Emlékház), a Vár-barlang és a Nemzeti Múzeum anyagaival kívánta berendezni, miután az aggteleki gyűjtemény nyomtalanul eltűnt. A tervezett biológiai és földtani állomás kialakítására Kessler házának földszintjét ítélte alkalmasnak. Miután a Tengersizem Szálló berendezésének egy részét sikerült visszaszereznie, távozásakor a barlang felügyeletét Aggteleken Regecz Andrásra, Jósvalfőn pedig Leskó Józsefekre bízta.

Tasnádi Kubacska András már másnap levéltervet készített Teleki Géza miniszter részére, melyben kérte Vértes László igazgatóvá történő kinevezését. Az iratrendezőhöz tartozó, július 9-i miniszteri levélen Tasnádi kézzel, utólag feljegyezte, hogy „Közben az állás mással betöltve”. Bár Vértes igazgatói kinevezése megghiúsult, később, mint a Történeti Múzeum munkatársa részt vett az 1952-ben létrehozott, a Baradla működéséhez szakmai háttérrel biztosító Aggteleki Barlang Bizottság munkájában, ásatást végzett a barlangban, véleményezte az onnan előkerült leleteket.

*Vértes László régész
nehézbúvár-öltözékben
(Székely Kinga archívumából)*

*Vértes László
(1914-1968) portréja
(Forrás: <http://www.vertesszolos.hu/>)*

Révész Lajos

(1909 Budapest – 1979 Budapest)

A II. világháborút követően a Magyar Turista Szövetség tulajdonait, Kessler Hubert saját házával együtt államosították, miután azokat a Jósvafői Földbirtokrendező Bizottság elkobozta. Erre az adott jogalapot, hogy a háború után Kessleről azonnal elterjedt az az álinformáció, hogy a Nyilaskeresztes Pártnak és a Volksbundnak is tagja volt. A napilapok szerint ezért körözték is. Azt, hogy ez dokumentum nélkül, honnan eredt, ki találta ki, már soha nem fogjuk megtudni. Lehet, hogy erre német neve (erdélyi szász családban született), mindig kimért „úri” viselkedése adott alapot, de lehet, hogy csak irigyei ültették el a köztudatban. A vád megalapozatlanságának legfőbb bizonyítéka, hogy a jogtalanul elkobzott házáért Kesslert később az állam kártalanította.

Az állami tulajdonná vált barlang és kiszolgáló létesítményei kezelői jogkörét, üzemeltetését az újonnan megalakult Magyar Természetbarát Szövetségre ruházták át. Amikor a Szövetség 1945-ben megkezdte a Baradla üzemeltetését, természetesen saját körből választottak igazgatót. Így került a posztra az igen aktív, kommunista

turista, Révész Lajos. Nem volt egyetemzet végzett szakember, kinevezésében a turista múlt és párhűség játszott szerepet. Munkáscsaládból származott, a polgári iskola után asztalostanuló lett, de szakmunkát csak rövid ideig kapott. Éveken át mint lapkihordó, napszámos, kifutó és gyári munkás tevékenykedett. Ipari tanuló korában belépett a faipari ifjűmunkások szakszervezetébe, melynek vezetőségi tagja lett, de baloldali tevékenysége miatt 1927-ben kizárták a szervezetből. Az illegális kommunista párt munkájába 1929-ben kapcsolódott be. Mint aktív munkásmozgalmi tag, 1923-ban a Természetbarátok Turista Egyesületének tagja, majd vezetőségi tagja, 1945-ben az újjászervezett Magyar Turista Sí- és Evezős Szövetség első titkára lett. 1949-ben Jósvafőről távozva, a Váci Erdőgazdaság igazgatójává nevezték ki, majd más feladatokat látott el. 1956-ban fegyverrel védte a XIX. kerületi pártbizottság épületét. Szolgált a Partizánszövetségben, majd a BM Karhatalomnál töltött be különböző vezetői tisztséget. 1958-ban az Uránércbánya Tervező Irodájába helyezték át.

1958-ban részt vett a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat újjászervezésében, melynek mindvégig elnökségi tagja volt, de részt vett a Magyar Természetbarát Szövetség Barlang Bizottságának munkájában is. Gyakorlati tevékenységét a Vörös Meteor Természetbarát Egyesület Barlangkutató és Hegymászó Szakosztályában fejtette ki, és természetesen mindvégig aktív tagja volt az 1961-ben létrejött Barlangi Mentőszolgálatnak. Az ország több karszterületén dolgozott, de leggyakrabban az Aggteleki-karszton lehetett vele találkozni. Részt vett a Béke-barlang 1952. évi feltárásában, bejárásában és felmérésében, a Mátyás-hegyi-barlang felmérésében, a Meteor-barlang kutatásában, az alsó-hegyi zombolyok bejárásában. Mindenki csodálta, amikor 60 évesen bekapcsolódott az 1969. évi Vecsem-expedícióba, és az akkor 173 m mélységig feltárt zomboly 90-es aknájában egy műszakváltás miatt 8 órán át szó nélkül egy párkányon állva fagyoskodott, és minden ereszkedőt, vagy felfele igyekvőt kedvesen üdvözölt. Ugyanabban az évben a Szemlő-hegyi-barlangban végzett 30 napos élettani kísérlet során felszíni biztosítóként segítette a munkát. Tevékenységét mindenhol elismerés övezte, így a természetbarát mozgalomban végzett aktivitását az állami szervek a Magyar Népköztársaság Sport Érdemrend ezüst fokozatával, kutatási sikereit a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulat Vass Imre-éremmel, barlangi mentőszolgálati eredményeit a Munkás-Paraszt Kormány Életmentő Érdeméremmel ismerte el.

Révész Lajos 4 éves, 1949 júliusáig tartó igazgatóságáról dokumentumokat nem találtam, amikor még lehetett volna, nem kérdeztem rá, így életének ezen szakasza csak hagyomány, illetve Dancza János jelentése alapján rekonstruálható. Értékelésekor nem szabad elfelejteni a kor adottságait, az anyag-, szerszám-, pénz- és emberhiányt, és természetesen az inflációt. A munkálatok során Révész sok mindent saját kezűleg végzett el, hasznosítva gyakorlati tudását. Elsőként a jósvafői szakasz helyrehozatalával foglalkozott, ennek érdekében az aggteleki szakaszból csaknem az összes használható reflektort és kábelt kiszerezték és Jósvafőn használták fel, majd a barlangot lezárták. A háborús károk helyrehozatalához 86 000

forintot használtak fel. Az aggteleki szakasz igen siralmas állapotát főként az okozta, hogy bejáratai nyitva voltak, ott bárki szabadon garázdálkodhatott. Onnan többszáz méter kábelt eltulajdonítottak, a kapcsolókat, reflektorokat vagy leszerelték, vagy tönkretették. Feltételezem, a Domica felől kapott áramellátással is baj lehetett.

A megindult turizmus forgalmáról, az igazgatóság működéséről nincsenek információk. Postai forgalomba került képeslapok alapján tudjuk, hogy Weinstock kiadásában Budapesten, „Aggtelek-Jósvafő (Nagybaradla) cseppkőbarlang” felirattal, a fotós nevének feltüntetése nélkül több képeslap is megjelent. Ezek többek között a barlang aggteleki bejáratát, a barlang jellegzetes képződményeit és a jósvafői Tengersizem-tavat ábrázolják. A szereplő szövegek azt bizonyítják, hogy 1948-ban a barlang látogatása már zavartalanul folyt, oda az ország különböző pontjéről érkeztek a vendégek. Az ingatlanok hasznosításáról csak annyit tudunk, hogy Kessler Hubert házának emeleti részét igazgatói lakásként, földszintjét irodaként hasznosították, a Tengersizem Szállót pedig 1948-ra használhatóvá tették.

Révész Lajos igazgatói munkája mellett megszervezte a MKP jósvafői szervezetét, ahol titkári feladatokat látott el. 1949-ben felesége és Margitics János barlangkutató társaságában feltárta az Óriások terme feletti Meseország nevű szakaszt. A terem északi végében Margitics ugyan azt jegyezte fel, hogy „Tündérország 1949. január 17.”, de feltehetően ez az akkori szemlélet szerint elfogadhatatlan név lett volna.

*Révész Lajos (1909-1979) portréja
(Forrás: Karszt és Barlang, 1969)*

Révész Lajos életrajza és barlangkutató tevékenysége teljesen ellentétes. Aki nem találkozott vele, az feltehetően egy nem tiszta kezű kommunistaként jellemezné, de mi egy halk szavú, nagyon kedves, mindig segítőkész emberként ismertük meg. Bár tudtunk belügyes múltjáról, azzal nem foglalkoztunk. Sok időt töltöttünk együtt, és az „öreget” atyai barátként tiszteltük. Hogy ártott-e valaha valakinek, nem tudom, nekünk csak jót tett, oktatott, támogatott, ha kellett, a táborokban a feleségével még ebéddel is szolgáltak. Nem kérdezte kik vagyunk, honnan jöttünk, csak a barlangokról szóltak a beszélgetések. Barlangismeretének, ügyességének külföldön is híre volt, a lengyel, orosz barlangkutatók is tudták, ki a „Lajos bácsi”.

Azt hiszem haláláig hű volt kommunista elveihez, de az nem írta felül szakmai tudását, emberségét. Így 1966-ban, Pászthory Valter perének egyik koronatanújaként nem az elvárások szerint, hanem tapasztalatai és barlangjárási ismeretei alapján tett vallomást.

*Révész Lajos barlangkutatók társágában (álló sor, balról a második)
(Fotó: Székely Kinga)*

Dancza János

(1899 Eger – 1985 Eger)

Miután a felújítási, modernizálási munkálatokkal a Természetbarát Szövetség nem igazán birkózott meg, a kezelői és üzemeltetői jogok 1949-ben a Közlekedésügyi Minisztérium VIII. főosztályához tartozó IBUSZ-hoz kerültek. Az igazgatói feladatok ellátásával ekkor Dancza Jánost bízták meg. Dancza kinevezését ugyancsak kommunista múltjának és a barlangkutató terén elért eredményeinek köszönhette. Nem rendelkezett felsőfokú végzettséggel, a hat elemi elvégzése után először lakatosinas, majd szakmunkás lett, de széles látókörű, ügyes mesterember volt, aki autodidakta módon folyamatosan képezte magát.

Élete regénybe illő: hol Pesten, hol Egerben dolgozott, közben katonai kiképzést kapott, megtanult autót vezetni. A Tanácsköztársaság idején részt vett a felvidéki hadjáratban, majd Tiszafürednél harcolt és hónapokat töltött román fogságban.

1942-ben illegális propagandamunka miatt néhány hónapig vizsgálati fogházban, majd 1944-ben hét hónapig a keleti fronton volt. A háború utolsó szakaszában a Bükkben, majd Aggteleken rejtőzködött. 1945-ben belépett a Kommunista Pártba, és rendőr őrnagyként rövid ideig Heves megye rendőrőrkapitányaként is szolgált. Azután hol az egri Idegenforgalmi Hivatal vezetőjeként, hol az egri Lakatos- és Lemezárugyár igazgatójaként bukkant fel. 1956 decemberében belépett az MSZMP-be és a karhatalomba. 1957-től 1960. évi nyugdíjba vonulásáig a Heves megyei főkapitányság panaszirodáját vezette.

1927-ben belépett a Természetbarátok Turista Egyesületének egri csoportjába, melynek 1930-tól 1949-ig elnöke volt. Munkálkodásának fő helyszíne a Bükk, különösen Eger környékének barlangjai. Részt vett a Földtani Intézet barlangi ásatási programjában, s Kadić Ottokár útmutatásai alapján rövid időn belül elsajátította az ásatási munkák menetét. 1932-ben insépgépből ásatást kezdett a Suba-lyukban, melynek eredményeként hazánkban elsőként a Neander-völgyi ember csontmaradványaira bukkant. Az ásatások mellett 1930-tól a Déli-Bükk barlangjainak összeírását és térképezését is végezte. Saját szerkesztésű technikai eszközökkel, hallatlan energiával oldotta meg többek között a Kis-kőháti-zsomboly, a Kőháti-barlang, a Nagy-tölgyesoromi-víznyelő feltárását. Elsőként alkalmazott modern technikát barlangfeltáráshoz. Főként a múzeumi munka érdekelt, 1933-tól 1942-ig az egri városi múzeumban dolgozott, majd nyugdíjba vonulása után egészen 1981-ig az egri Dobó István Vármúzeum félállású történész muzeológusaként tevékenykedett. Leginkább újkori történelemmel foglalkozott, azok anyagát gyűjtötte, rendszerezte. De foglalkozott a városi népviselettel, textillel, a belpátfalvai cserepek gyűjtésével is.

1949. július 26-i barlangigazgatói kinevezését követően nagy lelkesedéssel vetette bele magát a felújítási munkákba, a munkarend és a munkamorál javításába. A helyszín nem volt számára ismeretlen, hiszen 1944-ben Kessler nem titokban bűjtatta őt, hanem először mint pénztárost alkalmazta, majd szóban megbízta az igazgatói teendők ellátásával. Jósvafőről 1944 decemberében, az orosz csapatok bevonulását követően távozott. Helyzetét 1949-ben nehezítette, hogy a helyiek nem fogadták szívesen, inkább Révész Lajossal szimpatizáltak. Dancza szerint „... a jósvafői vezetők egyenesen szabotálták a barlang üzemeltetésének biztosítását. Munkafegyelem ismeretlen fogalom volt és ezen szakaszon a vezetők pontosan akkor tűntek el, amikor a minisztériumok és külföldi vendégeik bejelentett csoportjai érkeztek”. De Dancza haragudott elődjére is, aki véleménye szerint nem végezte megfelelően a rá háruló feladatokat, majd az igazgatói kinevezésének megszűnése után, négy hónapig nem volt hajlandó kiköltözni a szolgálati házból, akadályozva őt igazgatói teendőiben.

Dancza első lépésként az aggteleki szakasz rendbetétele érdekében lezáratta a bejárásokat, mérsékelten kiszárította a vizes kábeleket, a sérült kábelek javításával párhuzamosan megjavított 12 roncsolt reflektort, illetve felkutatta a használható reflektorokat. A barlangban eltüntették a gödröket, a törmeléket. A Közlekedésügyi

*Dancza János (1899-1985) portréja
(Székely Kinga archívumából)*

Minisztérium VIII. Főosztálya által biztosított 8 000 forint felhasználása mellett a Fekete-teremben lévő közzétörmelék és az Oszlopok csarnokához vezető szűkület anyagtömege felhasználásával a „Szabadság-teremben” (Tigris-terem) egy tágas, csőkorláttal szegélyezett nézőteret létesítettek. Az Oszlopok csarnokának tetarátáit megtisztították, és oda is csőkorlátokat helyeztek. A villanyvilágítás működőképessé tétele alkalmából a Hangversenyteremben 1949. szeptember 25-én hangversenyt adtak.

Nagyobb beruházás Dancza igazgatósága alatt sem történt, de minden évben sor került valami fejlesztésre, amit főként maguk a barlang dolgozói végeztek. Így 1950-ben a Csónakázó-tó vízszivárgásának megakadályozása érdekében 14 nyelőpontot leszigeteltek, és beszereztek egy 12 és egy 6 személyes alumínium csónakot, bár használatba vételükre csak 1952-ben került sor. Folytatták a Fekete-terem rendezését, egy betonszegélyű, csőkorláttal védett nézőteret alakítottak ki, valamint eltávolították a régebben itt tárolt kőpor nyomait. A törmelék elhordásával a Denevér-ágot is rendezték. Jósvalfőn a turbinaház mellé egy műhely épült (ez lett később a mosoda), hogy ott a barlang és a felszíni terület működéséhez szükséges javításokat el tudják végezni.

1951-ben munkafelajánlasként elkészült a Csónakázó-tó végéig a villanyvilágítás és a kikötő alapja. A kiégett jósvalfői dinamó helyét egy 31 KW-os generátor vette át, ezért átépítették a barlang jósvalfői szakaszán a villamos berendezést, és olajkapcsolókat szereltek fel. Az áramszolgáltatás zavartalansága érdekében megemelték a Tengerszem-tó partfalát, így a turbinát hajtó víz mennyisége 60 %-al több lett.

1952-ben megtörtént az előző évre tervezett korlátcseré, amikor a barlang teljes hosszában a régi, vékony vaskorlátokat csőkorlátra cserélték. A hosszútúra útvonalán mintegy 140 m hosszú szakaszt úgy alakítottak ki, hogy híd hiányában is közlekedni lehessen, illetve több helyen 20-80 cm-es töltést emeltek, és 360 fm betonjárda is épült. De a barlangi lámpakészletet is gyarapították, új maxilámpákat is vettek. Az 1953. évi beruházásokról nincs adat, mint ahogy feltehetően az előző évek információja sem teljes.

Dancza folyamatosan foglalkozott a barlang állapotával. 1951-ben a vezetők a hosszútúra útvonalán három veszélyes pontot szüntettek meg. Ugyanakkor omlásveszély miatt kénytelen volt lezárni a vörös-tói lejáratot. 1952-ben elkészült a jósvalfői bejárat megcsúszott homlokfalának biztosítása. Sok munkát adott a Kaffka termi omlás veszélye, s bár elhárítására készültek tervek, de a tényleges munkára csak később került sor.

1951-ben a „Hősök termében” 50 m új utat létesítettek, hogy a látogatók ne az értékes tufaképződményen (Arany utca) közlekedjenek. Egy 7 m hosszú betonhíd építését is tervezték, de az fedezet hiányában nem valósult meg. Lehet, hogy valahol ott, ahol ma a rozsdamentes palló áll. A Kaffka-teremben és a Színpadnál az utat – a homok képződményekre való lerakódásának megakadályozása érdekében – házilagos kivitelben, betonnal fedték le.

Danczát a Baradla törvényi védelme is foglalkoztatta. Már 1949. november 6-án javaslattal ált elő. A Baradla akkor már védelem alatt állt, csak a felszín védetté nyilvánítása hiányzott. Végül az Országos Természetvédelmi Tanács 614/1951. számú határozata kimondta, hogy a barlanghoz kapcsolódó, Aggtelek és Jósvalfő határában fekvő terület védelem alatt áll.

Dancza sok újat alkotott. Így 1951-ben a Denevér-csarnokban lévő őskori tűzhely előtt egy nézőteret létesített (aminek betonszegélye és vaskorlátja fedezet hiányában nem készült el). A tűzhely felett egy 180 × 180 cm-es, vetítésre alkalmas üveglapot helyezett el, melyre színes életképet kívánt vetíteni. Az üveglap talán ott volt, ahol most egy elsímitott betonfal látható, s amelynek rendeltetésére senki sem emlékszik. A Hangversenyteremben, a színpad fölött, közvetlenül az út mellett egy 180 × 140 cm-es területen feltárt 47 cölöpnymot és egy tűzhely maradványát üveglappal levédte. Sajnos ez, egy későbbi, figyelmetlenül végzett rekonstrukció során nyomtalanul eltűnt. Még szerencse, hogy helye Horling Róbert 1964-ben készített fotója alapján rekonstruálható. A Hangversenyterem érdekességét is fokozta, miután közvetlenül a Styx kifolyása melletti fal előtt három 6 m hosszú akváriumot állított fel a barlang élővilágának bemutatása érdekében. Balról az elsőben volt a vakbolharák, középen az izeltlábúak, jobbra pedig a növények.

Persze a kor szelleméhez méltóan népnevelőként is jeleskedett. 1950 tavaszán mellőztette a Baradla azon elnevezéseit, amelyek véleménye szerint a tudatlanságot, a miszticizmust, mitológiát és a bibliát képviselték. Helyettük ő adott a képződményeknek találó nevet. A túravezetőknek kalauzt írt, hogy a barlangismertetés annak alapján történjen. Sajnos a kalauz szövege nem maradt fenn. Kezdeményezésére november 29-én ismert szakemberekből álló bizottság ült össze, akik végül a bibliai, mitológiai nevek eltörlésével érvényt szereztek Dancza névváltoztatási szándékának. Persze, lehet, hogy a kezdeményezés nem is Danczától eredt, ő csak meg akart felelni az elvárásoknak. Ugyanis az ország tömegpropagandájáért felelős Természettudományi Társulat 1950. évi látogatásakor megállapították, hogy a vezetők által elmondott túravezetői szöveg nem megfelelő. A helyzetet súlyosbította, hogy véleményük szerint a tájékoztatás legfeljebb csak a nevek felsorolásából áll, ami nem felel meg a kor szellemének. Ennek hatására az IBUSZ két túravezetőt Pestre rendelt, ahol részt kellett venniük a Természettudományi Társulat oktatásán.

Nem tudjuk, hogy Dancza kezdeményezésére-e, de az ő igazgatósága alatt erősödött a barlang propagandája. 1950-51-ben az IBUSZ prospektust és plakátot jelentetett meg, a Művelődésügyi Hivatal pedig diasorozatot készíttetett a barlangról, amit a TTT előadásain és a Szabadföld Téli Esték műsorán mutattak be. A MÁV vagonjaiban fényképeket helyeztek ki, a Híradó Film Vállalat filmet forgatott, az Idegenforgalmi és Tájékoztató Iroda prospektust jelentetett meg a Baradláról. A Magyar Fotó állami vállalat megbízásából Hollenzer Béla 1951-ben 100 barlangi és külszíni felvételt készített, majd a képanyag felhasználásával diasorozatot adtak ki. Ezeket a képeket használták fel az 1950-es években megjelent könyvek, illetve cikkek illusztrálására, de képeslapok is készültek. Sőt később is jelentek meg Hollenzer-felvételek, de akkor már MTI felirattal, miután ő 1956-ban külföldre távozott.

Dancza szeretett írni, bár ez a tulajdonsága csak később, múzeumi tevékenysége során teljesedett ki. Így a Baradlával foglalkozó könyve, vagy ismertető füzetje nem ismert, egyedül az, ami szaktanácsai mellett, Szemes István szerkesztésében, 1952-

ben jelent meg. A Közlekedés- és Mélyépítéstudományi Könyv- és Folyóiratkiadó Vállalat, az IBUSZ útikalauzok sorozat 9. füzeteként kiadott, „Az Aggteleki cseppkőbarlang” című, 32 oldal terjedelmű, 6 fotóval illusztrált mini (110 × 75 mm) kiadvány a barlang környékével, képződményeivel, régészeti leleteivel, élővilágával, a feltárás történetével, a tűrák leírásával és a népművelés szolgálatában betöltött szerepével egyaránt foglalkozott.

A Baradla látogatottságáról 1949-től van adatunk, amiből folyamatos növekedés szűrhető le. Míg 1949-ben csak 6 300-an, 1950-ben már 20 871-en nézték meg. A látogatószám további folyamatos növekedése azonban azt sugallja, hogy ez inkább a kor adottsága, mint Dancza érdeme. Az viszont neki köszönhető, hogy rögzítette az év során elfogyott képeslapok számát, mely meghaladta a 36 ezret.

Dancza igazgatóként is hű maradt barlangkutató múltjához, és nagy energiával próbált újabb járatokat feltárni, amihez a barlang dolgozóinak segítségét is igénybe vette. A feltáró munkát olyan komolyan vette, hogy 1952. február 11-én kérte Forrai Józsefet, az IBUSZ Vendéglátóipari Osztályának vezetőjét, hogy vonja vissza a februári kötelező szabadságolási utasítását, mert így a dolgozók vállalt felajánlásait nem tudják teljesíteni, és az idő arra sem alkalmas, hogy háztáji munkát végezzenek. A szabadságolást főként azért tartotta hátrányosnak, mert a reményt keltő, a Halszárító közelében folytatott feltárást hátráltatta, amit Dancza Rákosi-ágnak kívánt elnevezni. Ehhez engedélyt is kért. Bár az engedély megadásáról nincs tudomásunk, a jelentéktelen oldalág ma is Rákosi nevét viseli. A név eredetét a közelmúltig senki sem ismerte, arra Dancza levelének előkerülése adott választ.

Az Alsó-barlang kérdése is foglalkoztatta. Úgy gondolta, hogy a munkát a Róka-ágban kell kezdeni, ahol feltételezése szerint található olyan nyelő, amin keresztül oda le lehetne jutni. Legismertebb kutatási helyszíne, a ma már a nevét viselő Dancza-akna, ahol a helybéliek segítségével dolgozott. Ennek jelentős költségigénye volt, hiszen a napidíj mellett fizetni kellett az üzemanyagért, karbidért, vederért, cementért, overallért, csizmaért, de még a paxitért is. A munka előrehaladása ellenére, röviddel igazgatói kinevezésének lejárta előtt, 1953. október 1-én arról tájékoztatta az Országos Tervhivatalt, hogy anyagi fedezet hiányában a feltárás 26 m mélységben leállt. Kérte, hogy a szerinte 4-6 m-es hátralevő szakasz kibontásához szükséges 6 000 forintot még az őszi esőzések előtt biztosítsák. Erre azonban már nem került sor. Egyébként Dancza hat, reményt keltő feltárási pontot jelölt meg, ezek helyét azonban nem ismerjük. A kutatásokhoz szükséges fedezet biztosítása érdekében sok helyről kért támogatást, nem is mindig szabályosan, így az Országos Természetvédelmi Tanácstól, a Tudományos Akadémiától, a barlangot felkereső jelentős személyektől. „Vass elvtárs” 1952. októberében fel is ajánlott 10 000 forintot.

A Baradla történetében változást hozott, hogy 1952. június 5-én a Magyar Tudományos Akadémia felhívása alapján, a Művelődési Minisztérium

megbízásából, a Természettudományi Társulat a Baradlában folyó tudományos és ismeretterjesztő munka irányítására létrehozta az Aggteleki Barlang Bizottságot. Ez Dancza számára nagy lehetőséget, teret biztosított javaslatai elfogadtatására, problémái elpanaszolására, jelentősebb pénzüsszegek megteremtésére. A bizottság munkájában minden érintett minisztérium és tudományos szervezet képviselője részt vett. Sajnos a Bizottság nem váltotta be a reményeket, hiába vitatták meg és fogadták el Dancza javaslatait, azok fedezet hiányában nem valósultak meg.

Hogy mi mindennel foglalkozott Dancza, jól mutatja, hogy a turizmus fejlesztése érdekében sível terepszemlét tartott az esetleges síterepek kijelölése érdekében. A bejárást eredményesnek ítélte, a helyszíneket térképen jelölte meg. Ennek érdekében kérte az intézkedést, hogy Szin és Jószafo között legyen buszjárat. Aggteleken és Jószafo közlekedést szabályzó táblákat helyezett ki. Elkészítette a barlangmúzeum tervét. Az IBUSZ Újító Bizottsághoz újítást nyújtott be azért, hogy a rövidtúra útvonalán a járdára csepegő víz a látogatókat ne zavarja (a víz elterelésére a magasabb helyeken alumínium drót felszerelését, az alacsonyabb helyeken pedig cementből készült vékony vezetóborda kialakítását javasolta).

Vizsgálta a cseppköveken észlelt fekete elszíneződés eredetét is. Véleménye szerint ez nem mindig a régi világítás miatt van, inkább baktériumok okozzák. A kémiai hatásokkal csak a fehér és a barna (vörös) magyarázható, az összes többi baktérium eredetű. Sőt, elképzelése szerint a barlangi jégképződésményt a „hőnyelő baktériumoknak” köszönhetjük. Ő még nem ismerte a lámpaflóra fogalmát, de azt megfigyelte, hogy a zöld színt vízzel nem szabad eltávolítani.

Dancza is egy igen ellentmondásos egyéniség volt. Munkáját, a segítőkészség, a lelkes hozzáállás, a jobbítási szándék és a tenni akarás jellemezte. Bódis Irma néni mesélte, hogy minden reggel 6 órakor hallani lehetett a csizmája klaffogását, ahogy sietős lépésekkel ment a faluból a dombon át a barlanghoz. A Barlang-szálló ébredező vendégeitől soha nem feledte megkérdezni, milyen volt az éjszakájuk. Munkatársaival szembeni elvárásai erősek voltak, nemcsak a pontosságot, a hibátlan munkát várta el, de azt is, hogy képezzék magukat. Egy-egy értekezlet alatt azt is bemutatta, hogyan kell dolgozni, takarítani a szállóban. Ha valaki hibázott, azt szabotáznak vette és kirúgta a vétkest. De ha jogosnak tartotta, bátran kiállt dolgozói érdekeiért. Feletteseinek levélben magyarázta el, miért nem szabad betakarításkor, faszedéskor túlmunkát kérni, miért tarthatatlan, hogy a munkaruhát nem kapják meg az emberek. Párthűsége ellenére tett olyat is, ami korában bátorságot igényelt. Talán Jószafo már senki sem emlékszik arra, hogy 1944-ben, hetekkel a kiűritési parancs előtt Jószafo leventéit úgy mentette meg, hogy fegyverestül, parancsnokostul, a jegyzői hivatallal és a postamesterrel együtt elrejtette a barlangban. De 1945-ben, a legkritikusabb időben sem tagadta meg Kessler Hubertet, s mint rendőrfőkapitány kiadta a tiszta múltat bizonyító hivatalos igazolást. De önféjú is volt, a barlang érdekében többször áthágta a szabályokat, amiért figyelmeztetést, de megrovást is kapott. 1953. október 28-án fegyelmi eljárást is indított ellene az IBUSZ, miután Szőr Dezsőt munkakönyv és engedély nélkül

munkába állította. Lehet, hogy ez is szerepet játszott abban, hogy az 1954. évi kezelőváltáskor az új szervezet már nem őt nevezte ki igazgatónak.

Székely Kinga

Irodalom:

Baradla vendégkönyv I. kötet (1835-1876)

- BALÁZS D. (1993): Magyar utazók lexikona. – Panoráma, 464 pp.
- CSIFFÁRY G. (2008): Dancza János (1899-1985) barlangász és muzeológus pályafutása. In: BARÁZ Cs. (szerk.): A Suba-lyuk barlang. – Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, p. 177-187.
- DANCZA J. (1950a): Levél (Kedves Vladko). – Gépirat (június 21.), Székely K. gyűjteménye, 1 p.
- DANCZA J. (1950b): Igazgatói utasítás. – Gépirat (május 24., Jósvalfő), Országos Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Levéltár
- DANCZA J. (1950c): Levél (IBUSZ). – Gépirat (július 12., Jósvalfő), Országos Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Levéltár
- DANCZA J. (1952a): Beszámoló az Aggteleki Cseppkőbarlang berendezéseinek újjáépítéséről és fejlesztéséről. – Gépirat töredék, másolat (Venkovits István jóvoltából), 5 pp.
- DANCZA J. (1952b): Tervezet az Aggteleki Cseppkőbarlangban 1952-ben beindítandó kutatásokról. – Gépirat (november 29.), másolat (Venkovits István jóvoltából), 1 p.
- DANCZA J. (1952c): Levél (Forrai József elvtárs). – Gépirat (február 11.), Székely K. gyűjteménye, 1 p.
- DANCZA J. (1952d): Levél (IBUSZ Újító Bizottsága). – Gépirat (december 2.) Székely K. gyűjteménye, 1 p.
- DANCZA J. (1953a): Jegyzőkönyv. – Gépirat (január 31.), Székely K. gyűjteménye, 5 pp.
- DANCZA J. (1953b): Levél (Lakatos József elvtárs). – Gépirat (október 19.), Székely K. gyűjteménye, 1 p.
- DÉNES GY. (1979): Búcsú Révész Lajostól. – Karszt és Barlang I-II. p. 42-43.
- ÖTTEVÉNYI NAGY O. (1911): Levél (Siegmetth Károly). – Kézirat (december 16.), Siegmetth hagyaték (MKBT), 1 p.
- HORUSITZKY H. (1913): Siegmetth Károly élete és munkálkodása. – Barlangkutatás I. p. 3-9.
- KESSLER H. (1974a): Feljegyzés az Aggteleki-barlangban észlelt vízelvezetés tb.an. – Gépirat, (október 15.), Országos Barlangnyilvántartás, 1 p.
- KESSLER H. (1974b): Feljegyzés az Aggteleki-barlangban végzendő őslénytani leletmentés tb.an. – Gépirat (október 15.), Országos Barlangnyilvántartás, 1 p.
- KESSLER H.(1974c): Feljegyzés az Óriások termében gépzenei közvetítések céljából. – Gépirat (október 15.), Országos Barlangnyilvántartás, 1 p.
- KESSLER H. (1974d): Észrevételek az aggteleki barlangvasút kérdéséhez. – Gépirat (november 8.), Országos Barlangnyilvántartás, 4 pp.
- KESSLER H. (1980): Az Aggteleki-barlang eddigi kezelői. – Karszt és Barlang, I. p. 41-42.
- KIS ügyész (1953): Levél (Dancza János). – Gépirat (október 28.), Székely K. gyűjteménye, 1 p.
- KORMOS A. (1986): Dancza János (1899-1985). – Karszt és Barlang I. p. 58.
- N.N. (1860): Aggteleki barlang rendes kezelés alá jutott. – Vasárnapi Ujság, Pest, 23. sz., p. 275-276.
- N.N. (1883): Egyesületi ügyek. I. Jelentések. – Magyarországi Kárpátgyesület Évkönyve, X. p. 71-75.
- N.N. (1952a): Jegyzőkönyv az Aggteleki Bizottság 1952. június 5-i üléséről. – Gépirat, 6 pp.

- N.N. (1952b): Jegyzőkönyv az Aggteleki Bizottság 1952. október 18-án tartott üléséről. – Gépirat, 3 pp.
- POSEWITZ T. (1898): A Magyarországi Kárpátgyesület története 1873-1898. – Magyarországi Kárpátgyesület, Iglo, 170 pp.
- RAGÁLYI B. (1886): Szerződés (MKE – Aggteleki Közbirtokosság). – Gépirat (másolat), 2 pp. In: VIGYÁZÓ J. (1932-1935): Emlékirat az Aggteleki cseppkőbarlangról.
- RÉVÉSZ L. (1967): A Baradla Meseországának feltárása. – Karszt és Barlang I-II. p. 31-32.
- SIEGMETH K. – HORUSITZKY H. (1914): A magyarországi barlangok s az ezekre vonatkozó adatok irodalmi jegyzéke 1549-1913. – A Magyar Királyi Földtani Intézet Kiadványai, Budapest, 77 pp.
- SIEGMETH K. (1890): Az Aggteleki cseppkőbarlang. – Eperjes, 32 pp.
- SIEGMETH K. (1911a): Levélterv (Eöttevényi Nagy Olivér). – Kézirat (dátum nélkül), Siegmeth hagyaték (MKBT), 1 p.
- SIEGMETH K. (1911b): Levélterv (Eöttevényi Nagy Olivér). – Kézirat (dátum nélkül), Siegmeth hagyaték (MKBT), 1 p.
- SIEGMETH K. (1911c): Levélterv (Eöttevényi Nagy Olivér). – Kézirat (dátum nélkül), Siegmeth hagyaték (MKBT), 1 p.
- SOLDOS B. (1925a): Levél (Bokor Elemér). – Gépirat (április 7.), Barlangkutató Szakosztály (ikt. sz. 24/1925.), 1 p.
- SOLDOS B. (1925b): Levél (Tókos Károly). – Gépirat (április 17.), Barlangkutató Szakosztály (ikt. sz. 24/1925.), 1 p.
- SOLDOS B. (1925c): Levél (Kadić Ottokár). – Gépirat (április 21.), Barlangkutató Szakosztály (ikt. sz. 24/1925.), 1 pp.
- SOLDOS B. (1925d): Levél (Barlangkutató Szakosztály). – Kézirat (július 6.), Barlangkutató Szakosztály (ikt. sz. 34/1925.), 1 pp.
- SOLDOS B. (1926a): Levél (Kadić Ottokár). – Gépirat (január 8.), Barlangkutató Szakosztály (ikt. sz. 1/1926.), 1 pp.
- SOLDOS B. (1926b): Levél (Barlangkutató Szakosztály). – Gépirat (március 3.), Barlangkutató Szakosztály (ikt. sz. 13/1926.), 1 pp.
- SOLDOS B. (1926c): Levél (Barlangkutató Szakosztály). – Gépirat (november 9.), Barlangkutató Szakosztály (ikt. sz. 13/1926.), 1 pp.
- SZÉKELY K. (1980a): Védett karsztos természeti értékeink. – Karszt és Barlang I. p. 6-12.
- SZÉKELY K. (1980b): Névváltoztatások a Baradlaban. – Karszt és Barlang I. p. 42.
- SZÉKELY K. (2007): A Világörökség részét képező Baradla-barlang megismerésének, kutatásának és turizmusának története a 20. század végéig. – Kézirat, 536 pp.
- SZÉKELY K. (2008): Kessler Hubert a barlangkutató. – Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, Jósvafő, 158 pp.
- SZÉKELY S. (1952): Jegyzőkönyv az Aggteleki Bizottság 1952. december 17-i üléséről. – Gépirat, másolat (Venkovits István jóvoltából), 1 p.
- TASNÁDI-KUBACSKA A. (1945): Levél (Teleki Géza). – Gépirat (június 9.), TTM Tudománytörténeti Gyűjtemény, Budapest, 5 pp.
- VADÁSZ E. (1951): Az Országos Természetvédelmi Tanács 614/1951. sz. határozata. – Gépirat, Országos Barlangnyilvántartás, Budapest, 2 pp.
- VADÁSZ E. (1954): Jegyzőkönyv. – Gépirat, Országos Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Levéltár (ikt.sz. 1225/1954.), 1 pp.
- VÉRTES L. (1945): Jelentés az Aggteleki barlang kezelőszemélyzetének, épületeinek és felszerelésének helyzetéről. – Gépirat (július 17.), TTM Tudománytörténeti Gyűjtemény, Budapest, 4 pp. + 2 melléklet
- VIGYÁZÓ J. (1932-1935): Emlékirat az Aggteleki cseppkőbarlangról. – Gépirat, ANPI pp.
- ZSIDI J. (1952): Beszámoló a Magyar Természetudományi Társulat Aggtelekkel kapcsolatos munkáiról. – Gépirat (május 26.), 2 pp.

Nevezetes helyek Jósvafő határában III. Jósvafői vízmű Aggteleken – a Babot-kút

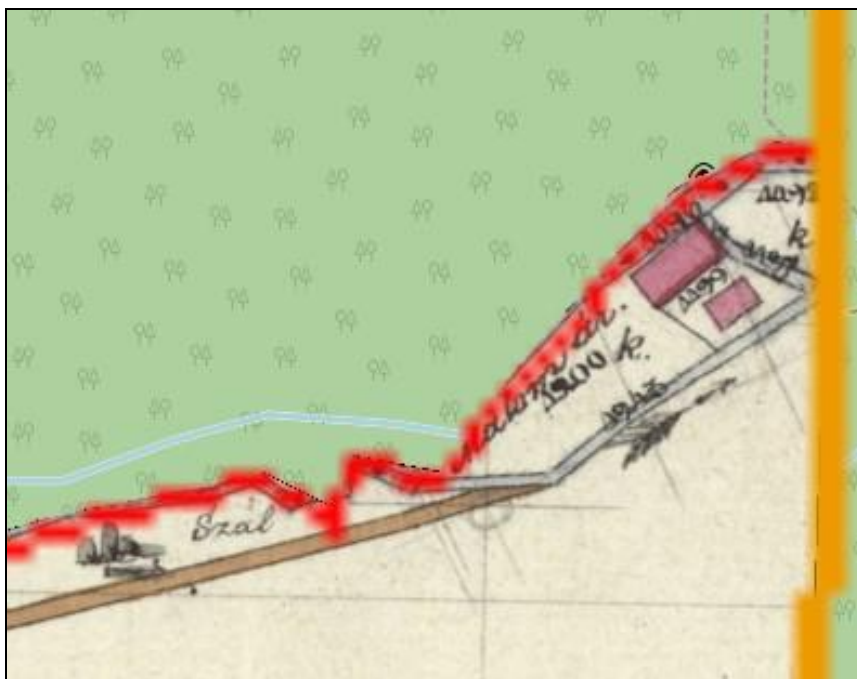
Jósvafő a források és patakok faluja, egészséges és biztonságos ivóvízellátása azonban csak a 20. század utolsó harmadában valósult meg, illetve vált teljessé. A helyi vízigényeket talajvizes ásott kutakból, illetve a falun átfolyó Jósva-, Kecső-, Tohonya-patakból oldották meg. Az ásott kutak és a patakok vize azonban emberi fogyasztásra nem mindig volt alkalmas, ezért egészséges ivóvizet csak ellenőrzött, ún. közkútból, illetve a falu határában fakadó karsztforrásokból lehetett vételezni. A karsztforrások vize árvízi időszakban szennyeződhet, megzavarosodhat, ezért azok sem mindig fogyaszthatók. Vízellátásra csak olyan víz jöhet számításba, amelyiken az árvízi hatások egyáltalán nem, vagy csak kismértékben jelentkeznek. A biztonságos vízellátásra az első kísérlet a falu északi határában fakadó Szabó-kút foglálásával, 1939-ben történt, amikor a forrás vizét gravitációsan levezették a faluba és nyolc, ún. közkifolyón lehetett a folyamatosan folyó csapokról vizet venni. Ezzel a vízellátási móddal Jósvafő sokáig egyedülálló volt a környék települései között. A Szabó-kút azért volt alkalmas a foglálásra, mivel viszonylag állandó vízhozama és jó vízminősége volt. 1969-től a vízellátást egy kedvezőbb vízminőségű és vízhozamú forrás, a kecső-völgyi Babot-kút vízmű vette át. Ettől kezdve a Jósvafőiek nem a karsztvizekben gazdag faluból, hanem a vízhiányos Aggtelekről kapják az ivóvizet, mivel a Babot-kúti-forrás – igaz csak néhány tíz méterrel – Aggtelek közigazgatási területére esik (1. ábra).

1. ábra – A Jósvafő-Aggtelek környéki források
(Forrás: VITUKI 2002)

A Babot-kút vizének múltbeli hasznosítása

A forrás vizét a régebbi korokban nemcsak a szomjuk oltására használták eleink. Az 1700-as években már a forrásra is épült malom működött itt, amit Gömör vármegye Aggtelekről szóló 1780-as katonai leírása (CSORBA 1993) úgy említi, hogy: „*malma közel, de vize nintsen marhákat itatni*”. Az ugyanebben az időben készült első – 1784. évi – katonai felmérés térképén a malom még nem szerepel, de Vass Imre 1829. évi Baradla térképén és a második katonai felmérés 1853. évi térképén már látható (SZABLYÁR 1998). Aggtelek 1868-as kataszteri térképén (2. ábra) látható, hogy a malom részben a Kecső-patakból kivezetett malomárokból, részben a forrásból kapta a vizét. Mivel a Kecső-patak magyarországi szakaszán időszakos jellegű, sokszor a Babot-kútig sem folyik le a vize, ezért biztos, hogy a malom működtetéséhez felhasználták a forrás állandó vízmennyiségét is.

2. ábra – A babot-kúti malom ábrázolása Aggtelek 1868-évi kataszteri térképén (a kép jobb szélén a jósvafői községhatár, a malomépülettől nyugatra pedig a Kecső-patakból kiágazó malomárok látható; Kecső és Jósvafő községek 19. századi kataszteri térképe interneten még nem elérhető) (Forrás: <https://mapire.eu/hu/> – A Habsburg Birodalom kataszteri térképeken)

A harmadik katonai felmérés 1883. évi térképén a babot-kúti malom már nem, ugyanakkor Jósvafőn négy malom is szerepel. Az 1938-ban született Obbágy József visszaemlékezésében (IZÁPY 2016) arról beszélt, hogy a dédapja ebben a malomban volt molnár, és nagyapja a malomépület melletti lakásban született. A malom tehát nagy valószínűséggel a 19. század harmadik harmadáig működhetett. (Valószínűleg azért vesztett jelentőségéből, mert Jósvafőn két gabonamalom – Középső- és Alsó malom – is működött a Jósva-patakon, amely lényegesen nagyobb hozamú, mint az időszakos Kecső-patak és a Babot-kúti-forrás együttesen. Az 1860-as évek első harmadában több éven át tartó országos aszály okozta vízhiány is hozzájárulhatott a babot-kúti malom későbbi felhagyásához.)

Az aggteleki vízmű létesítésének előzményei

A Babot-kút vízellátásra történő hasznosítása elsősorban Aggtelek turisztikai fejlesztése érdekében történt. Aggteleken az üzemelő turistaszálló vízellátása a kis hozamú és szennyezett Kastélykút-forrásból történt, a lakosság pedig – mint akkoriban az ország nagy részén – ásott kutakból nyerte a vizét. 1959-ben az IBUSZ a barlangi idegenforgalom bővítése érdekében meg kívánta oldani Aggtelek biztonságos vízellátását, a meglévő és később építendő szálloda és kemping, ivó- és fürdővízzel történő biztonságos ellátására. Ennek érdekében az UVATERV Vízügyi Tervezési Osztályát bízta meg a település vízellátásának megtervezésével (AUER és mtsai 1964).

A munka a várható vízigények és a környék hidrogeológiai viszonyainak feltárásával kezdődött. (A tervezéskor nemcsak Aggtelek, hanem az 1950-es évek elején felfedezett Béke- és az égerszögi Szabadság-barlangok várható idegenforgalmi vízigényét is figyelembe vették. Jósvafő ekkor még nem szerepelt a tervekben, mivel Jósvafőn 1939-től volt közutakra alapozott vezetékű vízellátás.) A tervezett összesített 280 m³/nap csúcs vízigény Aggtelek területén nem látszott kielégíthetőnek, mert a település az Aggteleki-karszt víznyelőkkel táplált nyugati peremén helyezkedik el, ahol jó minőségű víz beszerzésére nem lett volna lehetőség.

Az Aggtelektől kelet-északkeletre az országhatárig húzódó térségben az uralkodó kőzet a középső triász korú mészkő és dolomit, amely jó vízvezető- és víztároló-képességű. A karsztos kőzet felszínére hulló csapadékvizeket hosszabb-rövidebb felszín alatti tartózkodási idő után a hegylábi vízzáró határokon, vagy szerkezeti vonalak mentén nagy hozamú karsztforrások hozzák a felszínre. Miután a források vízgújtóján, a nyílt karsztos mészkőterületeken csak kis eséllyel lehet – nagy hozamú vízkivételre alkalmas – kutat létesíteni, a hegylábi karsztforrások jelenthetik az optimális vízbeszerzési lehetőséget. Egy forrás akkor használható vízellátásra, ha a hozama, vízminősége, vízhőmérséklete viszonylag kis ingadozású, szennyeződési esélye kicsi, azaz magas kell hogy legyen az ún. megbízhatósági indexe.

Az 1950-es évektől az ország vízkészletének felmérése céljából a VITUKI forrásmérő csoportja Kessler Hubert irányításával a térségi források hozamát is

viszonylag rendszeresen, vízminőségét pedig időszakosan mérte, így a tervezéshez elegendő mennyiségi és minőségi információ állt rendelkezésre. Aggtelekhez legközelebb Jósvafő környezetében található nagy hozamú karsztforrások, a Jósva-, Komlós-, Nagy-Tohonya-, Szabó-kút- és Babot-kúti-források (lásd: 1. ábra). A nem karsztos területű víznyelőkkel rendelkező Jósva- és Komlós-források jelentős hozam- és vízminőségi ingadozásuk, illetve az egészségügyi követelmények miatt nem jöhettek számításba a vízellátás részére. A másik három forrás közül a viszonylag kis hozamú Szabó-kút már Jósvafő részére foglalt volt, a Nagy-Tohonya-forrást pedig távlatilag Rudabánya vízellátására tervezték felhasználni. A maradék lehetőség és a legjobb megbízhatósága alapján is a Babot-kút (3. ábra) látszott elfogadható, jó megoldásnak.

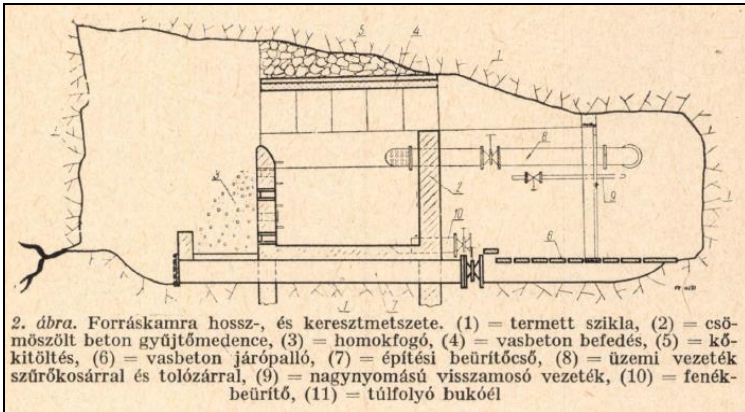
3. ábra – A Babot-kúti-forrástáró bejárata
(Fotó: Izápy Gábor)

A korábbi mérések szerint a forrás hozama $700-2900 \text{ m}^3/\text{nap}$, hőmérséklete $11,0-12,5 \text{ }^\circ\text{C}$, az oldott anyag mennyiségére jellemző vezetőképessége $495-570 \text{ } \mu\text{S/cm}$ között változott, tehát kiegyenlített hozamú és minőségű volt, minimum hozama is bőségesen fedezte a vízigényt. A forrásvíz kémiai összetétele alapján közepes keménységű, kevés klorid-, szulfát- és minimális nitrát-tartalmú, kalcium-magnézium-hidrogénkarbonátos jellegű karsztvíz, ami bakteriálisan is megfelelő minőségű volt, tehát közüzemi vízellátásra alkalmas. A forrás feltételezett vízgyűjtő

területe a Kecső-völgy, az országhatár és a Haragistya-fennsík közötti, zömében erdős területen helyezkedett el, ahol kizárható volt a víz szennyeződésének veszélye. A víznyerőhely tehát adott volt, de a feladat nehezebb része ezután következett. Először a forrás biztonságos foglалását kellett megoldani, majd a kb. 250 m tszf. magasságon fakadó forrás vizét át kellett emelni egy 445 m magas hegyen, ahonnan a vizet a kb. 331 tszf. m magasságú turistaközpontba (Baradla-barlang előtere), illetve a településre kellett levezetni.

A babot-kúti vízmű építése

A forrásfoglalás a forrás feltörési helyén, a vízvezető járatot követő kb. 40 m hosszú vasbeton táró (3. ábra) végén, a tervezők által forráskamrának nevezett kisebb karsztos üregben kialakított betonmedencében valósult meg. A beton gyűjtőmedence és a vízvezető műszaki szerelvények kialakításának hossz- és keresztmetszetét a 4. ábra, a forráskamra képét az 5. ábra mutatja.

4. ábra – A tervezett és megvalósult forráskamra hossz-és keresztmetszete
(Forrás: AUER és mtsai 1964)

A barlangi járatok találkozási pontján lévő barlangteremben összegyűlő vizek egy homokszűrőn keresztül a betonmedence falában elhelyezett szűrőkön, illetve a medence tetején átbukva léptek a barlangi gyűjtőmedencébe, ahonnan az üzemi vezetéken keresztül jutott a víz a barlang mellett kialakított „összkomfortos” vízműgépház (6. ábra) 16 m³-es gyűjtőmedencéjébe. Itt 2 db 8 lépcsős, 240 m emelőmagasságú szivattyú (ebből 1 tartalék) szolgált a kb. 200 méteres szintkülönbség leküzdésére. A 28 kW energiaigényű szivattyúk megtáplálására Jósvafő községből 20 kV-os elektromos távvezeték kiépítésére volt szükség.

5. ábra – A forráskamra belseje a gyűjtőmedencével
(Fotó: Istenes Judit)

A forrásnak a vízigényt meghaladó vízhozama a gyűjtőmedence túlfolyóján keresztül először közvetlenül, majd később, a jósvafői vízvezeték kiépítését követően a jósvafői víztározó medence túlfolyóján keresztül a Kecső-patakba lett elvezetve. (Száras időszakban a Kecső-patak vízmű alatti szakaszán a víz legnagyobb része a Babot-kút túlfolyó vizéből származik, ehhez csak kis részt ad hozzá a víztározó alatt fakadó Kis Bálint bácsi kútja.)

Az aggteleki vízvezeték építése

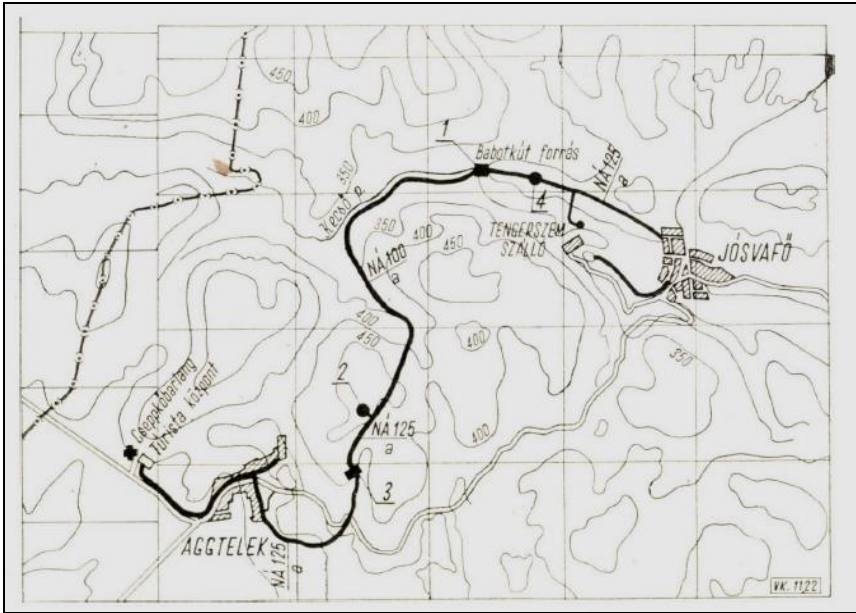
A vízmű foglalása után következett az igazi nehézség, a víz eljuttatása Aggtelekre, illetve a Baradla-barlang aggteleki bejáratához (7. ábra). Ez kb. 5,5 km-es vezeték lefektetését jelentette, igen nehéz terepi körülmények között. A Babot-kúti-forrás és Aggtelek között olyan sziklás mészkőterület húzódik, ahol a vezetéket a szükséges, fagyhatár alatti mélységig sok helyütt csak kézi munkával és robbantásokkal lehetett elhelyezni, a szállítási feltételek biztosításához pedig még jelentős erdőirtásra is szükség volt. Ezekben a munkákban az aggteleki lakosok jelentős szerepet vállaltak.

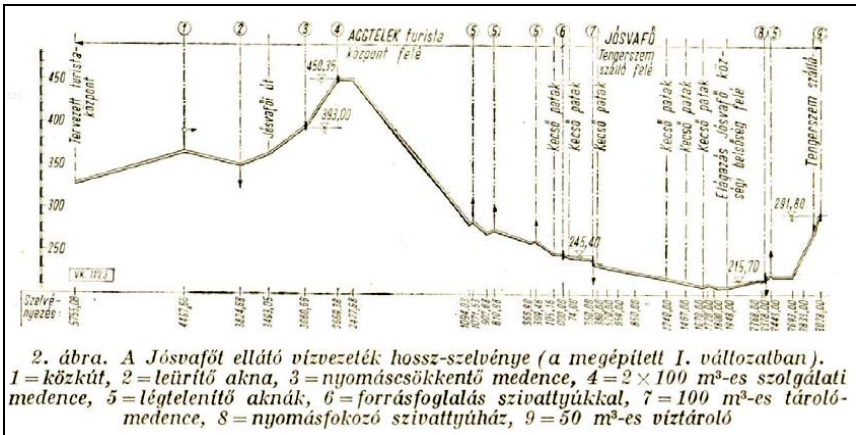
*6. ábra – A vízmű gépháza a védőterületen belül
(Fotó: Izápy Gábor)*

A szivattyúktól a 100 mm átmérőjű acélcsővezeték eleinte a Kecső-völgy enyhén emelkedő szakaszát követte, majd a Galya-tető és a Baradla-tető közötti meredek és kb. 450 m tszf. magasságban elhelyezkedő vízválasztóra felkapaszkodva lejtett a Baradla előtti turistaközpont 332 m tszf. szintje felé. A 450 m-es magaslatti ponton egy 100 m³-es (későbbiekben bővíthető) vasbeton szolgálati medencét és zárkamrát alakítottak ki. A Babot-kút vizét eddig a pontig kellett felemelni, innen a víz már gravitációsan jutott le Aggtelekre, egy 125 mm átmérőjű acélvezetéken. Mivel a szolgálati medence több mint 100 m-rel volt magasabban, mint a fogyasztási hely, ezért kb. 390 m-en egy újabb, 15 m³-es nyomáscsökkentő vasbeton medence került elhelyezésre (8. ábra). A terepviszonyokat követő csőhálózaton a magas-, illetve a mélypontokon betonaknákban elhelyezett, kézi működtetésű légtelenítő, illetve leürítő szelepek kerültek kialakítására. A 30°-nál meredekebb terepszakaszokon az acélcsővet 20 méterenként betontömbökkel támasztották meg. A csővezeték töréspontjait a terepen irányjelző oszlopokkal jelölték.

A vízvezeték talajba fektetése előtt a csövek korrózió védelmét is meg kellett oldani. Ezért kívülről kétrétegű bitumenes papírszigetelés, belülről bitumenes réteg került az acélcsővekre.

7. ábra – Az aggteleki (és a későbbi jósvafői) vízvezeték nyomvonala a Babotkúttól
(Forrás: AUER – BERHIDAI 1971)

2. ábra. A Jósvafőt ellátó vízvezeték hossz-szelvénye (a megépített I. változatban).
1 = kőzökút, 2 = leürítő akna, 3 = nyomáscsökkentő medence, 4 = $2 \times 100 \text{ m}^2$ -es szolgálati medence, 5 = légtelenítő aknák, 6 = forrásfoglalás szivattyúkkal, 7 = 100 m^2 -es tároló-medence, 8 = nyomásfokozó szivattyúház, 9 = 50 m^2 -es víztároló

8. ábra – Az Aggteleket (és Jósvafőt) ellátó vízvezeték hossz-szelvénye
(Forrás: AUER – BERHIDAI 1971)

A korrózióvédelmi munkát nem tudták a terepi viszonyok miatt a helyszínen végezni, ezért a vízmű gépháza mellett egy ideiglenes épületet alakítottak ki a munkák végzésére. (Az épületnek ma már csak az alapjai látszanak a vízmű kerítésén kívül.) Az előkészített csővezeték darabjait, az építéshez szükséges anyagokat a helyszínre gyakran csak lánctalpas vontatóval tudták kiszállítani. A csővezetéket a tervezett ívhegesztéses eljárás helyett lánghegesztéssel oldották meg, de az ellenőrző röntgenvizsgálatok a varratokat így is megfelelőnek találták. A nyomóoldali csővezeték kiépítése után a vezetéken 40 bar-os nyomáspróbát végeztek. A szivattyúk automata működtetésére a szolgálati medencében úszókapcsoló vezérlésű vezetékrendszer is kiépítettek, ez az automata rendszer azonban soha nem működött. A szivattyúkat kézi vezérléssel üzemeltették, a szolgálati medence töltöttségét a gépházban jelzőlámpák mutatták, ezek állása alapján kapcsolták be- vagy ki a szivattyúkat. Ekkor, a vízmű létesítésekor, 1962-ben a vízmérést még nem tudták megoldani, mivel Magyarországon nem voltak beszerezhetőek olyan vízórák, amelyek a kívánt nagy nyomáson mérni tudtak volna.

Az esetleges szennyeződések elkerülése érdekében a forrás és a szolgálati medence körül az előírt védőtávolságnak megfelelően zárt védőterületet alakítottak ki, tereprendezéssel, csapadékvíz-elvezetéssel. A közegészségügyi szabályoknak megfelelő fertőtlenítést a szivattyúk szívóoldalán elhelyezett automatikus klórozó berendezés biztosította.

Az aggteleki vízmű és vízvezeték építése kb. két év alatt valósult meg 5,2 millió forintból, a Közlekedési Építő Vállalat kivitelezésében. A vízszolgáltatás megindulása a kezdeti kisebb hibák – csőtörés, szivattyú meghibásodása – után kiegyensúlyozottá vált. A vízigények sokáig nem érték el a tervezés alapjául szolgáló 230 m³/nap értéket. 1971-74 között Aggtelek évi átlagos vízfogyasztása 124 m³/nap volt, az üzemeltető B.-A.-Z. megyei Vízművek Vállalat adatszolgáltatása szerint (KOZÁK 1976). A tervezettnél kisebb vízfogyasztás oka, hogy a Béke- és a Szabadság-barlang vízellátása nem valósult meg, és a lakások komfortfokozata sem igényelt még jelentős vízfogyasztást. A Szabadság-barlangnál létesült barlangszálló vízellátását a Kecse-kút-forrásból oldották meg vízhordással, a Béke-barlangban pedig 1962-ig csak próba-gyógykezelések folytak, ami nem igényelt vízellátást, illetve ezután a barlangterápia Jósvafőre került át, s így a vízigény Jósvafőn jelentkezett (KOVALÓCZY 2017).

Az aggteleki vízmű Jósvafőről sokkal könnyebben megközelíthető, ezért a vízműben dolgozók (egy kivételével) mindig jósvafői lakosok voltak. A vízmű üzemelése, vagyis 1962 óta az alábbiak alkották a kezelőszemélyzetet: Bartkó Jenő, Bak Béla, (csonka) Pogány László, (vadász) Garan László, Bokros Gyula, Dely Ferenc, Obbágy László, (darálós) Garan László, Fecske Gusztáv, ifj. Berecz János, Tamás István (aggteleki lakos). Jelenleg is itt dolgozik Garan Béla, aki már 27 évet töltött el a vízműnél. Az első időszakban a vízmű három műszakos kezelést igényelt, ez fokozatosan két, majd egy műszakra csökkent. Ennek egyik oka az lehet, hogy a mai műszaki eszközök sokkal megbízhatóbban működnek, mint az 1960-as években.

Néhány hónapot dolgozott még a Babot-kútnál Leskó István is, aki karbantartóként csaknem negyven éven keresztül javította a csőtöréseket, és felelt az üzembiztonságért. A vízmű üzemeltetője megépítése óta többször változott, időrendben a Borsodi Vízművek (1978-tól B.-A.-Z. megyei Vízművek Vállalat), a Barcika Vízmű Kft., majd az Észak-magyarországi Regionális Vízmű (ÉRV) Zrt. lettek a babot-kúti vízműrendszer működtetői. A vízmű tulajdonosa az aggteleki önkormányzat, a vízvezeték-rendszer önkormányzati tulajdonban van.

A jósvafői vízvezeték létesítése

A barlangi turizmus várható fejlesztése, valamint a Béke-barlang gyógyászati működésének Jósvafőre kerülése és a helyi lakosság igényelte, hogy Jósvafőn is megvalósuljon az egészséges és megbízható vezetékes ivóvízellátás. Az első elképzelés szerint a már foglalt Szabó-kút-forrást használták volna fel a település és a Tengerszem Szálló vízellátására. Az Országos Vízügyi Főigazgatóság azonban a forrás védeltségét nem találta megfelelőnek, és megbízta az UVATERV-et a forrás területén átfolyó Tohonya-patak elterelésének a megtervezésével, mivel a forrás vizében coli fertőzést mutattak ki. A tervezők a műszaki leírásban javaslatot tettek arra, hogy a Szabó-kút helyett inkább az Aggtelek részére már foglalt babot-kúti vízmű elfolyó vizét vezessék le a településre. Az indoklásban az is szerepelt, hogy az 1962-ben végzett nyomjelzési vizsgálatok szerint a Tohonya-szurdokban elnyelődő, mezőgazdasági területeket is érintő patak- és felszíni vizek megjelenhetnek a Szabó-kút-forrásban, tehát a szennyeződés állandósulhat.

A javaslatot a B.-A.-Z. megyei Tanács VB Építési, Közlekedési és Vízügyi Osztálya elfogadta és Jósvafő vízellátásának megtervezésére az UVATERV mérnökeit kérte fel 1963-ban. Jósvafő tervezett távlati vízigényét $244 \text{ m}^3/\text{nap}$ értékben határozta meg (AUER – BERHIDAI 1971).

A tervezők előzetesen két vízvezetési változatot dolgoztak ki. Az első változatban a vizet először a Kecső-völgyön a faluba, majd onnan a Tengerszem Szállóhoz, a második változat szerint először a magasabban fekvő szállodához, majd onnan a faluba vezették volna. Mivel a második változat kivitelezése lényegesen költségesebb, az üzemeltetési költség pedig jóval magasabb lett volna, a megbízó végül az első változat mellett döntött (lásd korábban: 7. ábra).

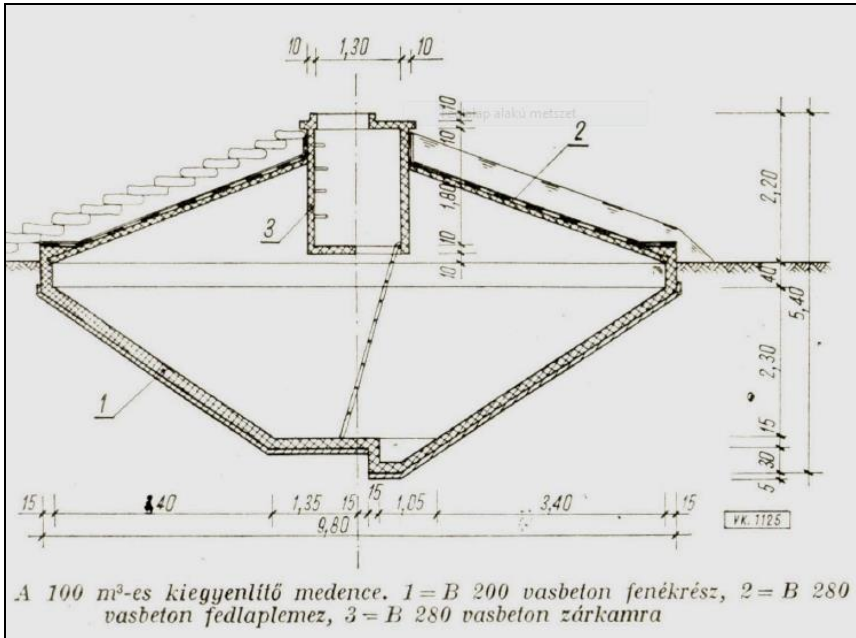
Az első változat azért is volt jobb és olcsóbb, mert a Tengerszem Szálló biztonságos vízellátása a Szabó-kútból már megoldott volt. 1954-ben a szálló felújításakor az UVATERV a Szabó-kúti vezetékre épített – a Tengerszem-tó alatti – nyomásfokozó medencével és egy 81 m emelőmagasságú szivattyúval megoldotta a Tengerszem Szálló vízellátását. (Ma is így történik a szálló és az ANPI épületeinek vízellátása. A rendszer működtetése során kiderült az is, hogy a Szabó-kút kis hozamú időszakában a vízellátás bizonytalanná vált volna, ha a települést is innen látták volna el ivóvízzel.)

A jósvafői vízigények tervezésekor a település, a Tengersizem Szálló, a szálló alatti sátortábor és a távlatilag elképzelt 300 fős kórházüdülő vízellátásához az említett 244 m³/nap vízigénnyel számoltak. Az aggteleki vízmű létesítése előtt végzett kutatások és az üzemi tapasztalatok alapján egyértelmű volt, hogy a forrás biztonsággal ki tudja elégíteni a két település együttes vízigényét is.

Jósvafő település közelítőleg 205-230 m tengerszint feletti magasság között helyezkedik el, tehát lehetőség volt arra, hogy a kb. 250 m tszf. magasságban fakadó forrásból gravitációsan lássák el a települést ivóvízzel. (Nyomásfokozó egység kialakítására csak a Tengersizem Szálló, a sátortábor és az elképzelt kórházszálló vízellátásához lett volna szükség. Mivel a nyomásfokozó egység már korábban megvalósult, így csak a vezeték tervezését és kivitelezését kellett megoldani.) A megfelelő hálózati nyomás biztosítása és a vízfelhasználás ingadozásának kiegyenlítésére a Kecső-völgy Babot-kúthoz közeli szakaszán egy 100 m³-es ún. kiegyenlítő medencét építettek. A kiválasztott terület azért volt különösen alkalmas, mivel ezen a helyen egy olyan jelentős tereplépcső van, ahol egy üledékkel feltöltött területrészt találhatók, ahol a medencét viszonylag könnyen ki lehetett alakítani – ezen a helyen egyébként a 19. században kaphámor működött (SZABLYÁR 1999). A medence tervét a 9. ábra, a létesítményt és a védőterületét a 10. ábra mutatja.

A babot-kúti gépház szivattyú-medencéjének túlfolyó vezetékéről egy 200 mm átmérőjű azbesztcement vezeték jutatta el a vizet az ún. tolózár aknába, ahol két tolózárral lehetett leszabályozni, hogy mennyi víz jusson a kiegyenlítő medencébe, vagy a Kecső-patakba. A klórozó berendezés is itt került elhelyezésre, ami úgy lett beállítva, hogy a túlfolyó víz mennyiségéhez adagolta a szükséges klór mennyiséget. Emiatt a kiegyenlítő medencéből a klórozott túlfolyó víz a Kecső-patakba is bekerült. A tervezők bár megemlítették, ezt nem tartották problémának, mivel úgy gondolták, hogy a patak bőséges vízhozama mellett ez nem jelenthet gondot. Azzal valószínűleg nem számoltak, hogy aszályosabb időszakok is előfordulnak, amikor a patakban döntően csak a Babot-kúti-forrás túlfolyó vize jelenik meg. Az 1950-60-as években Magyarországon a százéves átlagnak megfelelő csapadékmennyiség volt, az ezt követő időszak átlagai viszont ez alatt maradtak.

Az 1970-es évek elején a patakban nagy számban élő folyami rákok, amikre a falubeli gyerekek is előszeretettel vadásztak, mára eltűntek. A hetvenes évek elején egy jelentős vízszennyezés történt. Egy terepjáróval 2 db 50 literes üvegben tömény hipót szállítottak a vízműbe. Az egyik üveglombik a patakon való átkelés előtt összetört, és a mérgező anyag a talajra, onnan egy része pedig a patakba folyt. Az eseménynek „kézzelfogható” következménye lett, sok pisztráng elpusztult. (Továbbá nem kizárt, hogy ez az esemény is hozzájárult a rákállomány eltűnéséhez.) A dolog pikantériája, hogy a vízmű akkori egyik dolgozója, aki halór is volt, jelentette fel hivatalból a vízműveket a halpusztulás miatt. Tudomásunk szerint azonban különösebb következménye ennek nem lett.

9. ábra – A jósvafői vízvezeték kecső-völgyi kiegyenlítő medencéjének terve
(Forrás: AUER – BERHIDAI 1971)

A tározó-kiegyenlítő medence az UVATERV újítása alapján 15 cm vastag, vízzáró vasbeton szerkezettel készült el, előregyártott elemekkel. A medence és a faluba vezető vízvezeték méretezése a napi óracúcsnak – 15 m³/óra – megfelelő vízmennyiségre történt. A tervezésnél figyelembe kellett venni a tározó medence és a fogyasztók közötti magasságkülönbséget, a csősúrlódási veszteséget és a közkifolyók működéséhez szükséges nyomást is. A bekötő vezeték végül is 125 mm-es acélcsővel készült el. A vezeték építése a Kecő-völgyön lényegesen egyszerűbb volt, mint az aggteleki vezeték esetében. Itt ugyanis agyagos, üledékes talajban kellett a vezetéket fektetni. Azonban ez sem volt egyszerű, mert a Kecő-völgy magas talajvízes terület, különösen esős időben. Emiatt a csőfektetéshez az árkot gépek helyett nagyrészt kézi munkával kellett kiásni, részben víz alatt. A csövek szigetelése, összehegesztése viszont már a nyomvonal mellett történhetett. A faluban a bekötő vezeték fagyhatár alatti elhelyezése a sziklás talaj miatt több helyen is nehézséget okozott. A hálózati mély és tetőpontokon a leeresztő, illetve légtelenítő szelepek mindenütt betonaknában kerültek elhelyezésre.

10. ábra – A jósvafői vízvezeték kiegyenlítő medencéje a védőterülettel 2018-ban
(Fotó: Izápy Gábor)

Mivel a Babot-kútból lefolyó víznek kb. 2 bar nyomása volt, szemben a régi Szabókúti vízhálózattal, amely kis nyomásra volt méretezve és elöregedett, a tervezők jelezték, hogy gond lehet a régi rendszerre történő csatlakozáskor, és javasolták a hálózat cseréjét. A próbaüzem során az aggodalom beigazolódott, több csőtörés történt, emiatt végül is a faluban az egész vezetékhalozatot ki kellett cserélni. A régi, folyamatosan folyó kutak helyett 11 db új, ún. ejektoros kutat építettek fel. Az új, betonaknában elhelyezett kutakra tolózárat és vízórát szereltetett fel az üzemeltető Borsodi Vízművek.

A jósvafői vízvezeték építése 1966-ban befejeződött, a hálózat üzembe helyezésére pedig 1968-ban került sor. Azóta folyamatosan, kisebb üzemzavaroktól eltekintve gyakorlatilag problémamentesen működik a vízellátás Jósvafőn. Itt is, akárcsak Aggteleken a kezdeti vízfogyasztás nagyságrenddel a tervezett vízmennyiség alatt maradt. 1971-74 között a jósvafői átlag vízfogyasztás $14 \text{ m}^3/\text{nap}$ volt (KOZÁK 1976). Ebben az időszakban a településen csak néhány lakásban volt WC, fürdőszoba, a vízvétel az utcai kutakról történt. Napjainkban a faluban csaknem minden házba már bevezették a vizet (szerencsére a csatornát is). Utcái közkút mindössze négy maradt, de azok sem a falu központjában. Emiatt a kirándulók nehéz helyzetbe kerültek, ha

megszomjaztak. 2012-ben az ÉRV Zrt. vezetése és a polgármester Garan Béla együttműködésével két Jósva-patak menti helyen, a falu központjában, illetve a Tájházzal szemben, a Pap-palló mellett állandóan csorgó ivókutat létesítettek. A kutak vize mindig friss és hideg. 2018-ban a Tájház előtti kút a tájházalapító, Szablyár Péter nevét kapta, aki a csorgók megálmodója volt (11. ábra).

A másik csorgó a falu igen forgalmas központi részén, a Rákóczi utca elején még névtelen, remélhetőleg nemsokára ennek is lesz neve. A faluba látogatók innen előszeretettel visznek vizet, kerékpárosok, kirándulók is felfrissítik itt magukat.

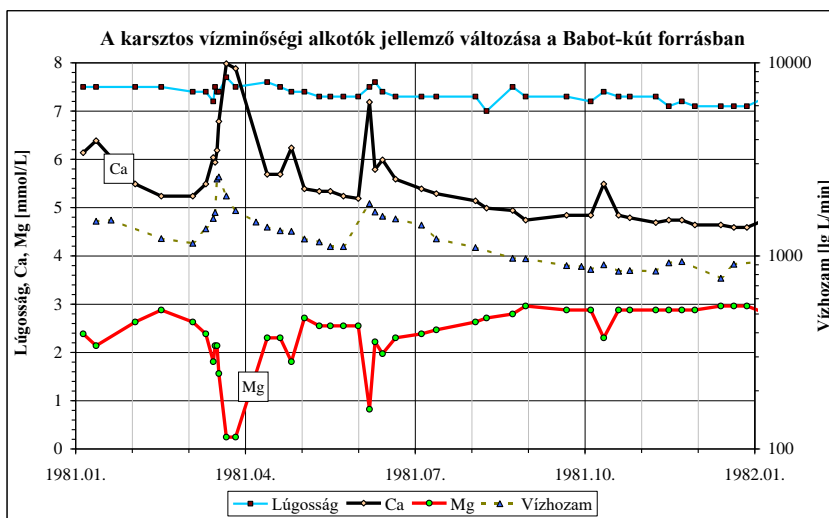

*11. ábra – A tájházi csorgó – ma Szablyár-kút – az avatás évében (2012)
(Fotó: Izápy Zsóka)*

A babot-kúti vízmű tervezésekor nem voltak megbízható információk arról, hogy a forrás mekkora, és milyen jellegű vízgyűjtő területtel rendelkezik. A felkért karsztos szakértők – Kessler Hubert és Jakucs László – csak annyit állapítottak meg, hogy a forrás utánpótlási területe a Kecső-völgy és a Haragistya-fennsík közötti terület lehet, a vízgyűjtő határait, méretét nem határozták meg.

A néhai VITUKI jósvafői Papp Ferenc Karsztvízkutató Állomásán 1979-83 között pontos hozamméréseket végeztek a Babot-kúti-forráson, nagy gyakorisággal. Ebben az időszakban a forrás hozamára a korábbinál nagyobb – 900-6500 m³/nap közötti – értékeket mértek, az átlagos hozam 1800 m³/nap volt. A kutatóállomáson a források utánpótlását jelentő, csapadékból származó, karsztos beszivárgás meghatározására is történtek vizsgálatok. Maucha Lászlónak a kutatóállomás hidrometeorológiai mérései alapján kidolgozott beszivárgás-számítási módszerével sikerült a területre jellemző karsztos beszivárgás átlagos éves értékét kb. 180-190 mm-ben meghatározni. Az átlagos hozam és az átlag beszivárgás hányadosával pedig a vízgyűjtőterület mérete is meghatározható, így a forrás karsztos vízgyűjtő területe kerekén 4 km²-nek adódott. A vízgyűjtő terület pontos lehatárolását azonban ez sem tette lehetővé.

A hozammérésekkel egyidejűleg végzett vízminőségi vizsgálatok arra a következtetésre vezettek, hogy a forrásvíz dolomitos vízgyűjtőre jellemző összetétele árvizes időszakban jelentősen megváltozik. A forrás vize néhány napig mészköves vízgyűjtőre jellemző értékű lesz, amit a Ca/Mg arány 1,5-ről 8-ra változó értéke jelez, majd az összetétel visszaáll a szokásos szintre (12. ábra).

12. ábra – A Babot-kút jellegzetes vízminőségi változásai árvizek idején
(Forrás: VITUKI 2002)

Az alkalmilag mért értékekkel csaknem megegyező összetételű vizeket mértek a terület időszakos forrásaiban, a közeli kecső-völgyi Imádságos-kútban és a haragistyai Vízfakadás-forrásban (lásd: 1. ábra). Ezekből azt a következtetés

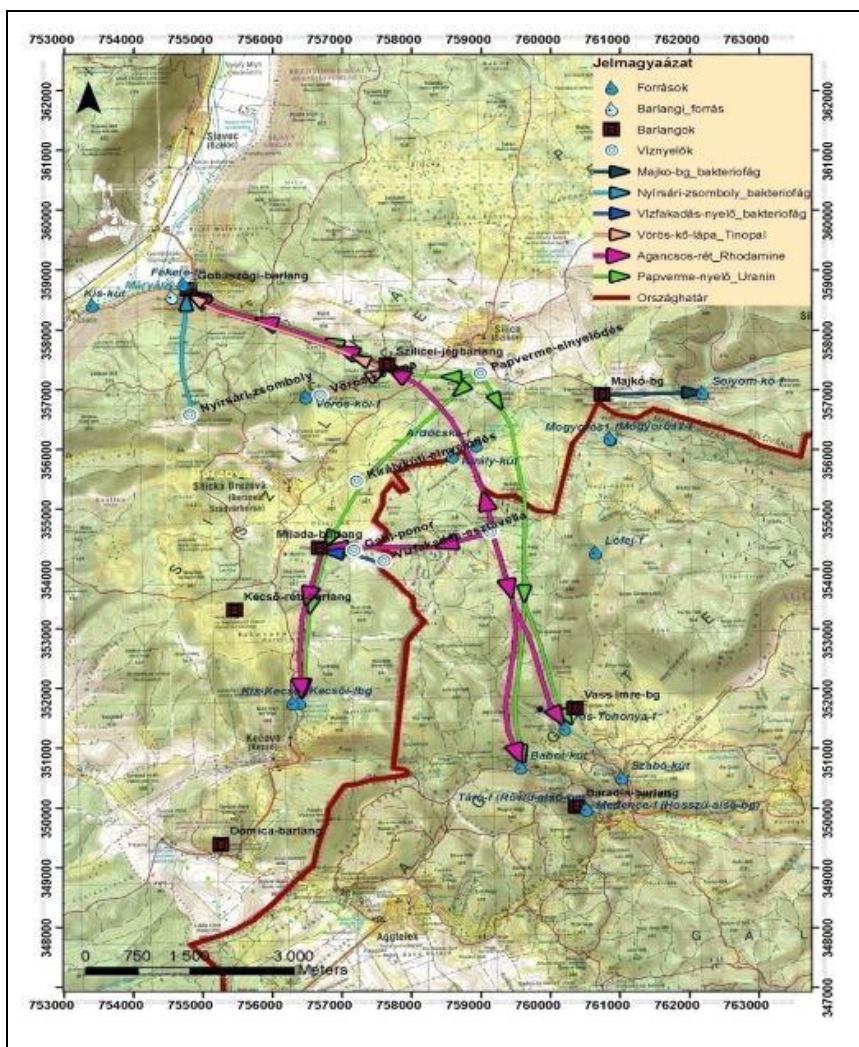
lehetett levonni, hogy a forrás vízgyűjtője észak-északnyugati irányban egészen a szlovák határig, a mészköves vízgyűjtőkre is kiterjed. Vízét a kevéssé csapadékos időszakban a közeli dolomitos területekről nyeri, árvizes időszakban azonban a távolabbi mészköves területekről, mint járulékos vízgyűjtőről is kap utánpótlást.

Ezeket a megfigyeléseket az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság és a Szlovákiai Barlangok Igazgatósága irányításával 2014-ben végzett nyomjelzési vizsgálatok pontosították, és arra hívták fel a figyelmet, hogy a térségben a hidrológiai kapcsolatok sokkal bonyolultabbak, mint azt korábban feltételezték (GRUBER és mtsai 2015). A Haragistya-fennsík Agancsos-réti-víznyelőjébe beöntött nyomjelző anyag nemcsak a Babot-kútban, hanem több magyarországi és szlovákiai forrásban is megjelent, sőt a forrástól 6,6 km-re, Szlovákiában beadott nyomjelző anyag 17 nap alatt kis mennyiségben szintén eljutott a Babot-kútba (13. ábra). A beadott nyomjelzők eltérő sebességgel és koncentrációban jelentkeztek a különböző barlangi és forrásos mintavételi helyeken, ami az összefüggő karsztos rendszer változatos vízföldtani, hidrológiai viszonyaira utal. Az megállapítható, hogy a Haragistya-fennsík felől a karsztvíz nagyobb mennyisége dél felé, a Babot-kút, illetve a Kis-Tohonya-forrás felé áramlik *–, lassan de biztosan*”.

A fent ismertetett vizsgálatok eredményei megerősítették a vízmű tervezőinek a feltételezését, hogy a Babot-kúti-forrás nem rendelkezik nagyméretű barlangi járatokkal, vizét viszonylag lassú vízmozgással jellemezhető, szűk repedéshálózatból kapja, de kapcsolata van a szomszédos, barlangi járatokkal rendelkező mészköves területekkel is. (A közeli barlangrendszerekben a jelzőfesték gyorsabban, kisebb mennyiségben jelent meg, és hamarabb ürült ki.) A nagy távolságból néhány m/ó sebességgel megjelenő festék a karsztkutatók számára sikeres eredmény, de ez nemcsak a szoros hidrológiai kapcsolatot jelzi a környezettel, hanem a forrás sérülékenységét is.

A sikeres nyomjelzés egyébként kisebb pánikot okozott Jósvafőn és Aggteleken, ugyanis „minden előzetes értesítés helyett” az ivóvíz a nyomjelző anyagtól enyhén rózsaszínűvé vált, és több mint egy hónapig megőrizte a színét. Szerencsére az alkalmazott nyomjelző anyag, a Rhodamin WT, egészségre nem ártalmas, így a vezetékes víz fogyasztható volt.

1997 óta folynak Magyarországon azok a vizsgálatok, amelyek az ún. sérülékeny vízbázisok – ivóvíz-szolgáltató létesítmények, források, kutak – biztonságba helyezését szolgálják. Ezeknek a vizsgálatoknak a célja, hogy a lakosság részére egészséges ivóvizet lehessen szolgáltatni. Sérülékenynek számít az olyan felszín alatti vízbázis, víznyerőhely, ahol a víz átlagos felszín alatti tartózkodási ideje 50 évnél rövidebb. Az ilyen vízi létesítmények esetében az elvégzett vizsgálatok alapján védőterületeket kell kijelölni az elérési idők – 20, 180 nap, illetve 5 év és 50 év – alapján. Minél rövidebb az elérési idő, annál szigorúbbak a vonatkozó előírások, annál kevesebb tevékenység végezhető a területen.

13. ábra – Nyomjelzési vizsgálatok eredményei az Aggteleki Karszton (2014)
(Forrás: GRUBER és mtsai 2015)

A Babot-kúti-forrás eddigi vizsgálata alapján azt lehet megállapítani, hogy a forrásba az utánpótlási területről átlagosan egy-két hónap alatt eljut a csapadékból beszivárgott víz, azaz a forrás teljes vízgyűjtőterületét az ún. külső védőterület (180

napos elérési idő) lefedi. Nagyon fontos tehát, hogy a jövőben a forrás feltételezett vízgyűjtőjén a területhasználat – elsősorban az erdőgazdálkodás – környezetkímélő legyen. Szerencsére a vízgyűjtő terület az Aggteleki Nemzeti Park területére esik, emiatt biztosítottnak látszik a forrás hosszú távú védelme.

(Az anyag összeállításához nyújtott segítségért köszönetet mondok Garan Bélának, Jóna Albertnak és Leskó Istvánnak.)

Izápy Gábor

Irodalom:

- AUER R. – CSIZMÁS Z. – NÉMETH S. (1964): Aggtelek vízellátása. – Vízügyi Közlemények **46**: 142-150.
- AUER R. – BERHIDAI G. (1971): Aggtelek és Jósvafő egyesített vízellátó rendszere. – Vízügyi Közlemények **53**: 82-90.
- CSORBA CS. (1993): Gömör vármegye katonai leírása (1780-as évek). (Borsodi Levéltári Füzetek 34.) – Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc, 195 pp.
- GRUBER P. – HAVIAROVÁ, D. – BALÁZS I. – MÁTRAHALMI T. – SERFŐZŐ A. – AMBRUS M. (2015): Víznyomjelzéses vizsgálatok a Haragistya-Szilice-Borzova karszterületeken. – Karsztfeljárdás **20**: 63-79.
- IZÁPY ZS. (2016): Mesélő házak, mesélő falubeliek (beszélgetés Obbágy Józseffel 2013-ban). – Jósvafői Helytörténeti Füzetek **41**: 69-74.
- KOVALÓCZY GY. (2017): A jósvafői barlangterápia története a Béke-barlangban (1952-2017). – Jósvafői Helytörténeti Füzetek **42**: 70-79.
- KOZÁK M. (1976): Aggtelek környékének vízbeszerzési lehetőségei. – Földtani Közöny **106**: 52-68.
- SZABLYÁR P. (1999): Közép- és újkori ipartörténeti emlékek szerepe az Aggteleki Nemzeti Park vendégforgalmi kínálatának fejlesztésében. – Jósvafői Helytörténeti Füzetek **11**: 1-16.
- VITUKI Rt. (2002): Magyarország forrásainak katasztere I-VI. kötet. (CD változat) – Budapest.

Nevezetes helyek Jósvafő határában IV. A Jankó-emlékoszlop

A jósvafői Szőlő-hegyről Szelce-pusztá felé haladva, nem messze az Országos Kék Túra nyomvonalától, egy tisztás szélén, gyertyános erdőszegélyben emlékoszlopra bukkanunk. A rakott kő lábazon álló, faragott oszlopon nehezen kivehető felirat jelzi, hogy azt Jankó János emlékére állították:

Itt érte a vadász halál

1968

Jankó János

emlékét megőrizzük

De ki is volt Jankó János, és pontosan miért áll itt az oszlop?

Jankó János 1910-ben született, s bár a nemrégiben megjelent Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Vadászati Almanach (TÓTH 2015-2016) szerint borsodi születésű volt, családi kapcsolatai valószínűleg a Dunántúlhoz kötődtek. Iskoláiról, ifjúkori éveiről nincsenek adataink, de egy a VADEX Zrt.-nél (Székesfehérvár) készített összeállítás szerint 1926-tól a pécsi püspöki uradalomnál volt erdőgyakornok, majd 1930-tól a Mezőföldön, gróf Zichy János nagylángi (ma: Soponya) uradalmában erdészként teljesített szolgálatot, egészen 1938-ig. A II. világháborút és az erdők állami tulajdonba vételét követően az állami erdőgazdálkodás szervezetében különböző, egyre magasabb szintű beosztásokban dolgozott. S. Nagy László erdőmérnök (Budapest) visszaemlékezése szerint az 1950-es évek legelején a Hernádvölgyi Állami Erdőgazdaság (Abaújszántó) Monoki Üzemegysége vezetője volt, majd rövid időre a Bódvavölgyi Állami Erdőgazdaság (Szendrő) igazgatója, továbbá az Országos Erdészeti Egyesület (OEE) Bódvavölgyi Helyi Csoportja elnöke lett. Ezt követően (1954-től) a jó szervezőképességű erdész-vadász szakember a Mezőföldi Állami Erdőgazdaság (Székesfehérvár) igazgatói székét foglalta el, illetve az OEE Székesfehérvári Helyi Csoportjának elnökévé is megválasztották.

Érdeklődése középpontjában elsősorban a vadászat és a vadgazdálkodás állt, szakmai tevékenysége során főleg ezen szakterületek művelése és fejlesztése foglalkoztatta. 1965-ben aktív szereplője (a vadászat egyik fő szervezője) volt a később „martonvásári őzbak” néven ismert, világrekord trófeát hordozó bak elejtésének (MAJTÉNYI 2014) (a trófea 18 éven keresztül tartotta a világranglista első helyét, s bár napjainkra hátrébb került, ma is az országos ranglista 3. helyén áll). Amikor 1966-ban az OEE Elnöksége Vadgazdálkodási Szakosztály alapítását határozta el, a szakosztály tagjai közé Jankó Jánost is felkérték. A szakosztály munkájában – főleg a vadgazdálkodás szakterületét érintő fejlesztési kérdések tekintetében – egészen haláláig, aktívan közreműködött.

*A világrekord trófeát hordozó „martonvásári őzbak” elejtése 1965-ben
(a kép jobb szélén Jankó János, a Mezőföldi Állami Erdőgazdaság igazgatója)
(Forrás: <http://hazaivadasz.hu/>)*

Az észak-borsodi vidékre Jankó János feltehetően mezőföldi igazgatói működése idején is vissza-visszalátogatott, s egy ilyen út alkalmával, 1969-ben, egy szelcepusztai vadászat során érte a halál. A haláleset körülményeit a gyergyóalfalvi születésű Benedek András (1925-), aki 1969-ben az Északborsodi Állami Erdőgazdaság Szini Erdészetének vezetője és a vadászat idején a kíséző vadász volt, 2016-ban a következőképpen mesélte el: „A Szini Erdészet kiemelt vadászterület volt, ide, Szelce-pusztára érkezett abban az évben szarvasbőgés idején három vadászvendég: Cseterki Lajos, az Elnöki Tanács Titkára [ő volt a „martonvásári őzbak” elejtője – a szerk.], aztán a Videoton gyár akkori igazgatója, valamint Jankó János. A vadászat során Jankó Jánost én kísértem. A Szinpetri feletti parlagon becserkészünk a bikát, de Jankó János lövése aláment, a bika elugrott. Este a szálláshelyen a társai heccelték, ugratták Jankó Jánost a hibázás miatt. Reggel újra kimentünk ugyanoda, a bika megint kijött, de Jankó megint alálőtt. A lövés után Jankó hanyatt vágódott és meghalt, mint később kiderült, szívinfarktust kapott. A holttestet Szelce-pusztára fogattal vittük be. Feleségével hazatéréskor a gépkocsi-vezető közölte a hírt, az asszony – elmondása szerint – megérezte az esetet.”

Az Aggteleki-karszton a haláleset helyszínén (a töbrökkel tagolt tisztás régi, népi neve: Kotyor) Liptai Gábor erdészvezető kezdeményezésére, Jónyér Sándor kerületvezető erdész és id. Jóna Albert hivatásos vadász közreműködésével az 1970-es évek közepén emlékoszlopot emeltek. Az emlékoszlopot a Jósvafőn használatos fejfák mintájára, azokkal azonos kidolgozással és díszítéssel Pogány László jósvafői bogárnármester, fejfa-faragó készítette. Az oszlop homlokfelületén és két oldalán erdész-vadász motívumok (tölgylevelekből álló „erdészcsillag”, fenyőág, toboz, agancs, szarvas, vaddisznó, muflon, őz) sorakoznak, az oszlop alsó részén, a fő felirat és egy tölgylevél-makk motívum alatt pedig egy ma már el nem olvasható, apró betűs véset és Pogány Laci bácsi neve található. Az oszlopon az évszám téves, ugyanis a haláleset nem 1968-ban, hanem 1969-ben történt.

A „Jankó-emlék” néven ismert emlékoszlop jó állapotban ma is áll, környezetét a helyi erdészet időnként kitisztítja. Az oszlop mellett található (már a haláleset idején is idős fának számító), méretes kocsányos tölgyre időközben ráragadt a „Jankó-emlékfa”, a helyszínen levő töbrökre pedig a „Jankó-töbör” elnevezés. A „Jankó-emlékfa” név ma már olyannyira önálló életet él, hogy az újabb erdészeti térképeken – például a Jósvafői Erdőtervezési Körzet (JEK) 2014. évben készített közjóléti fejlesztési terve térképén – is így szerepel (DÁVID 2014), holott maga a fa nyilvánvalóan már az esemény előtt a helyszínen állt, s nem a haláleset után ültették.

*A Jankó-emlékoszlop
(Fotó: Szmorad Ferenc)*

*A Jankó-emlékoszlop és (bal oldalt, hátul) a „Jankó-emlékfa” névvel illetett idős, ma már számos törött, lehasadt koronaággal rendelkező kocsányos tölgy
(Fotó: Szmorad Ferenc)*

Jankó emlékfa (kivonat a JEK 2014. évi közjóléti fejlesztési tervéből)

Elérési lehetőség: Gyalogosan turistautakról letérve (Országos Kéktúra, sárga jelzés), 250-300 m-t haladva

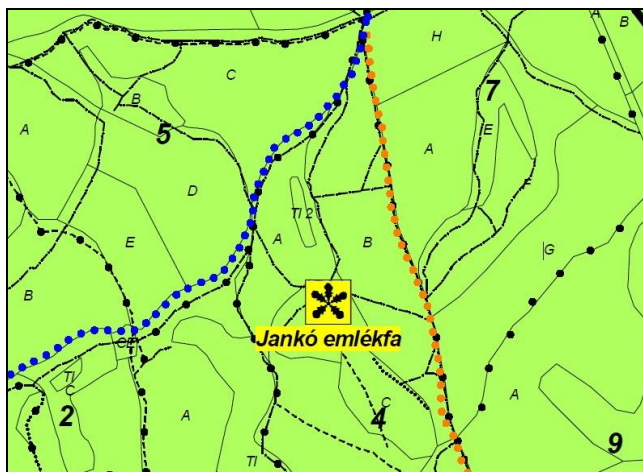
Elhelyezkedés: Szinpetritől északnyugatra, a sárga jelzésű turistaut, a Zabföldi-barlang közelében, a Szinpetri 4 TII jelű erdőrészletben. Súlypont EOV koordinátái: X 765 069, Y 352 046

Területe: 0,01 ha

Kezelő: Északerdő Zrt.

Befogadóképesség: ---

A turistautak közelében lévő emlékfa egy vadászbalesetben elhunyt embernek állít emléket. Az emlékhely szerepel a közjóléti nyilvántartásban. Az emlékfa fenntartásán túlmenően ezen a helyszínen egyéb közjóléti berendezés elhelyezésére itt nincs szükség.

*A Jankó-emlékoszlop helye a Zabföldi-barlang közelében
(Forrás: JEK közjóléti fejlesztési terve, 2014)*

(Az anyag összeállításához nyújtott segítségért ez úton mondok köszönetet Benedek Andrásnak, id. Jóna Albertnak és Haas Bélának, a Vadex Mezőföldi Erdő- és Vadgazdálkodási Zrt. vadgazdálkodási ágazati igazgatójának.)

Szomorad Ferenc

Irodalom:

- DÁVID J. (szerk.) (2014): Jósvafői Erdőtervezési Körzet közjóléti fejlesztési terve. – NÉBIH Erdészeti Igazgatóság, Budapest, 51 pp. + 2 térkép
- MAJTÉNYI GY. (2014): „Itt egykor császárok is vadásztak”. – Szépirodalmi Figyelő **13(4)**: 61-71.
- N.N. (é. n.): Jankó János (1910-1969). – Vadex Zrt., Székesfehérvár, 1 pp.
- N.N. (1958): Erdőgazdasági igazgatók az erdészetek önállóságáról. – Az Erdő **93(5)**: 183-199.
- N.N. (1962): Egyesületi Közlemények – Az Erdő **(97(5))**: 240.
- N.N. (1966): Egyesületi Közlemények – Az Erdő **101(7)**: 334-337.
- N.N. (1966): Egyesületi Közlemények – Az Erdő **101(8)**: 383-385.
- N.N. (1969): Egyesületi Közlemények – Az Erdő **104(2)**: 95-97.
- N.N. (1969): Egyesületi Közlemények – Az Erdő **104(4)**: 191-193.
- N.N. (1970): Egyesületi Közlemények – Az Erdő **105(1)**: 47-50.
- TÓTH A. D. (szerk.) (2015-2016): Vadászati Almanach. Borsod-Abaúj-Zemplén megye. – Országos Magyar Vadászkamara Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Területi Szervezete, Miskolc, 276 pp.

70 éve történt...

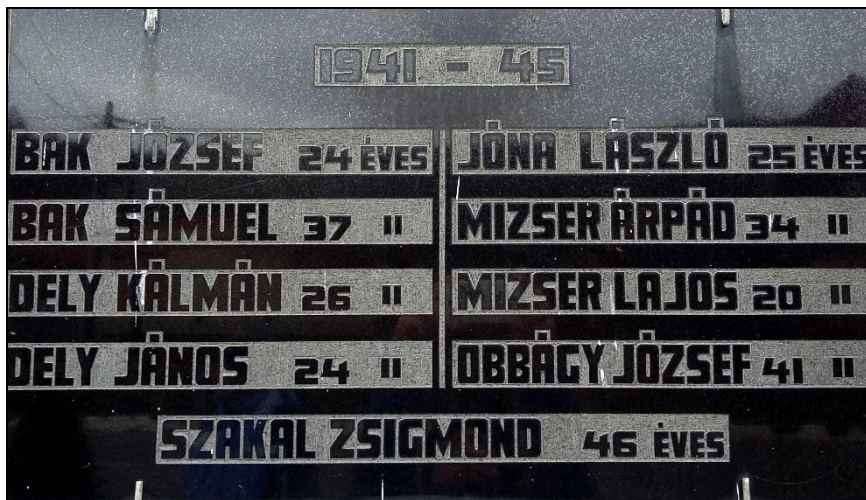
Jósvafőről szovjet kényszermunkán: nagyapám fogságának története

„1948. szeptember 18-án krumplit ástunk a Tarjányi-kertben. Gyerekként iskola után már mi is ott voltunk, segítettünk zsákokba szedni a földből kifordított és száradni kiterített krumplit. Közben odajött egy cigányasszony, a Barnus Gizi, hogy jaj tessenek jönni, mert Béni bácsi jön haza a fogságból, egy szekéren hozzák a színi vasútállomásra. Erre nagyszüleim, édesanyám és mi gyerekek is kapákat, kosarakat és zsákokat a földre dobva futottunk hazáig...” Az elmúlt évtizedekben Dely nagyapám kényszermunkatáborból való szabadulása kapcsán gyakran hallottam ezt az idén éppen hetven éves történetet. Gyermekkoromban családi összejövetelek alkalmával eleinte maga nagyapám, később nagymamám mesélt a részletekről, most pedig – kérésemre – anyukám emlékezetében elevenedtek meg a hazatérés megrendítő pillanatai. *„Nagyon soványan érkezett haza a szovjet lágerből, mindössze 36 kg volt a testsúlya. Ráadásul egyik ujját egy nem kezelt sérülés miatt érzéstelenítés nélkül levágták, melyet abban a bányában szerzett, ahol közel négy évig kényszermunkán tartották az oroszok.”* – folytatódik a családi történet...

Persze minderről sokáig csak szűk családi körben lehetett szót ejteni, mert a megfélemlítések következtében az „amiről nem beszélünk, az nincs” politikája miatt a túlélők nyilvánosan nem beszélhettek a történeteikről. Aztán az 1989/90-es politikai és társadalmi változások után – amit nagyapám sajnos már nem élt meg – minden megváltozott és kiderült, hogy a 20. századi magyar történelem egyik legtragikusabb és évtizedekig tabuként kezelt eseményéről van szó. A történészek kutatásaiból és a túlélők elbeszéléseiből azóta már tudhatjuk, hogy a II. világháború végén a győztes Szovjetunió katonai- és belügyi szervei – kollektív büntetésként – Magyarországról 600-700 ezer hadifoglyot, közöttük mintegy 200 ezer ártatlan civil polgárt hurcoltak el a szovjet területeken kialakított GULAG és GUPVI hadifogoly- és kényszermunkatáborokba. Közülük nagyjából 300 ezren a zord körülmények és az embertelen bánásmód miatt a táborokban lelték halálukat. A rabságból évekkel később hazatérők életében is maradandó nyomokat hagytak a lágerévek, ráadásul évtizedekig nem beszélhettek a történeteikről. Az elhurcolások miérettől is a Magyarországot „felszabadító” és megszálló szovjet erőket különféle okok vezérelték. A katonai hadifoglyokon kívül, egyes területeken hadifogolylétszámkiegészítés miatt rabosították a civil polgári lakosságot, máshol a német származásúak deportálása volt a jellemző, megint máshol a magyarság körében végzett etnikai tisztogatás állt a tömeges elhurcolás hátterében (BOGNÁR 2018).

A Jósvafőről 1944 decemberében elhurcolt férfiak nemzetőrök lehettek. A faluból ily módon többen is ekkor kerültek szovjet fogságba. Közülük később néhányan szerencsésen hazatértek (anyukám szerint Bak István, Bak János, Barcsák János, Berecz Miklós, Dely Benjámin, Dovola Béla, Garan Lajos és Vostyár László),

mások viszont a hadifogolytáborokban vesztették életüket. (A jósvafői hősi emlékművön lévő II. világháborús emléktáblán szereplők egy része is ebbe a körbe tartozik, azonban ennek részleteiről jelenleg nem rendelkezünk pontos adatokkal.)

*A II. világháborús emléktábla a jósvafői hősi emlékművön
(Fotó: Istenes Judit)*

Az elhurcoltak között volt Dely nagyapám is, aki 1948-ban, éppen 70 éve tért haza szovjet fogságból. Így ezzel az írással neki, néhai Dely Benjáminnak szeretnék emléket állítani, hogy életének e szomorú és tanulságos epizódja megmaradjon az utódok emlékezetében. No de ki is volt Ő valójában? Hogyan került orosz fogságba? Hol volt fogolytáborban? Hogyan sikerült túlélnie a megpróbáltatásokat? Megannyi kérdés, melyekre 2018 novemberében az alábbi válaszokat sikerült összegyűjteni...

Dely Benjámint 1907. március 30-án, Jósvafőn – a napjainkban Kúriának nevezett épületegyüttesben (Táncsics M. utca 1.) – Tóth Borbála (1886-1970) és Dely Rafáel (1872-1963) elsőszülött gyermekeként látta meg a napvilágot. Testvérei Rafáel (1908-1981) és Gizella (1911-1987) voltak. A katonaként, illetve a fogságban eltöltött időszakok kivételével, egészen 1985-ben bekövetkezett haláláig ezen a portán élte az életét. Nagymamámmal, a szintén Jósvafőn született Bak Margittal (1910-1992) 1935-ben kötöttek házasságot. Házasságukból két gyermek – Benjámint keresztapám 1936-ban, Vilma édesanyám 1941-ben – született. Nagyszüleim egész életükben földműveléssel és állattartással foglalkoztak, vagyis az egykori Gömör-Tornai-karszton az ősi örökséget folytatva – mint az itt élők többsége – klasszikus paraszti gazdálkodásból tartották el a többgenerációs családot.

*Bak Margit és Dely Benjámint
házasságkötése 1935-ben
(Dely Vilma archívumából)*

*Dely Benjámint sorkatonaként 1938-ban
(Dely Vilma archívumából)*

Nagyapámat többször is behívták katonai szolgálatra, azonban erről az időszakról pontos adatok sem a családi archívumban, sem a Hadtörténeti Intézet és Múzeum adattárában nem maradtak fenn. Így napjainkban édesanyám elbeszéléséből annyi tudható, hogy nagyapám 1938-ban vonult be először katonának, majd többszöri behívást követően végül 1942/43-ban a keleti (orosz) frontot is megjárta, de minden alkalommal szerencsésen hazatért a családjához. A sors fintora, hogy 1944 karácsonyán nem katonaként, hanem szülőfalujában letartóztatott nemzetőrként lett hadifogoly. Ezzel kapcsolatban helytörténeti kutatásokból tudhatjuk, hogy a Jósvafőre 1944. december 18-án érkező orosz és román csapatok a hadállásokat itt korábban kiépítő német egységeket csak többhetes harcban tudták kiszorítani a környékről (SZABLYÁR 1996, JÓNA 2006). Mindeközben egy lista alapján már itt-tartózkodásuk első napjaiban összegyűjtötték a helyi nemzetőröket. Nagyapámat december 24-én, karácsony este fogták el az oroszok. Letartóztatásuk után a foglyok az akkori Mizser-porta pincéjében (Táncsics M. u. 8.) töltötték az éjszakát, majd Debrecenbe, a Pavilon laktanyában kialakított hadifogolygyűjtő-táborba kerültek. Innen a számukra kijelölt szovjet hadifogolytáborba vonattal, marhavagonokba zsúfolva utaztatták őket. Jelenlegi ismereteink szerint nagyapámmal Jósvafőről Dovola Béla, a környező településekről pedig Tarczali István (Égerszög) és Szabó Sándor (Szilice) kerültek egy lágerbe.

HM HADTÖRTÉNETI INTÉZET ÉS MÚZEUM

Hadtörténelmi Levéltár és Irrattár

1014 Budapest, Kapisztrán tér 2-4.

Postacím: 1250. Pf. 7.

Tel.: (36-1) 325-1676. Fax: (36-1) 325-1677

Nyt. sz.: LEV/1-3352/2016.

Hív. sz.:

sz. példány

Berecz Béláné

Jósvafő

Dózsa György utca 1.

3758

Tárgy: Dely Benjámín második világháborús katonai szolgálata

Tisztelt Hölgem!

Folyó év november 29-én kelt megkeresésére kutatást folytattunk a M. Kir. Honvédségnek a **HM HIM Hadtörténelmi Levéltár és Irrattár** őrizetében található iratai között édesapja, **Dely Benjámín (Jósvafő, 1907. 03. 30., a. n.: Tóth Borbála)** második világháborús katonai szolgálatával kapcsolatban.

A Magyar Királyi Honvédség legénységi állományára vonatkozó személyi nyilvántartások túlnyomó többsége a második világháború végén, sajnálatos módon megsemmisült. A háború után, az 1950-es évek elején új nyilvántartást állítottak fel az akkor Magyarország területén élő hadköteles korú férfiakról, amelyben – általában bemondás alapján – feltüntették az érintettek korábbi katonai szolgálatára, esetleges hadifogságára vonatkozó adatokat.

Egy korábbi szabályzat értelmében az 1955 előtt született hadkötelesek katonai nyilvántartó lapjait, amelyeket az illetékes hadkiegészítő parancsnokságokon őriztek, a hadkötelezettség felső korhatárának elérésével, illetve a hadköteles elhalálása esetén megsemmisítették.

Az 1910 után született évfolyamok esetében megsemmisítés előtt a nyilvántartó lapok alapján egy névjegyzéket fektettek fel, amelyben nevezettek személyi adatain kívül rendfokozatuk, szolgálati helyük és szolgálati idejük kezdő és záró időpontja szerepel.

Az 1910 előtt születettek esetében sajnálatos módon még ilyen névjegyzék sem készült.

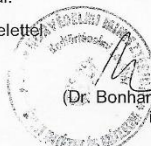
Az 1946 után a Szovjetunióból hazatért katonák és civil internáltak nyilvántartását a **HM HIM Központi Irrattár** őrzi. Az ott rendelkezésre álló adatokból azonban csak az tudható meg, hogy a nevezett személy mikor érkezett a szovjet hadifogságból a debreceni hadifogoly-fogadó kirendeltséghez és, hogy mikor távozott onnan. A fogságba esés idejére, a hadifogolytábor helyére vonatkozó adatokat a rendelkezésre álló névmutató kartonok nem tartalmazznak.

Dely Benjámínről azonban nyilvántartókarton sem lelhető fel.

A fenti okok miatt, dokumentumok hiánya következtében, a keresett **Dely Benjámín** katonai szolgálatáról és hadifogságáról a **HM HIM Hadtörténelmi Levéltár és Irrattár** nem rendelkezik adatokkal.

Tisztelettel

Budapest, 2016. december 12.

(Dr. Bonhardt Attila ezredes)
igazgató h.

A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum válaszelevele nagyapám katonai szolgálatáról

JÓSVAFŐI HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK 43.

A tábor pontos helyszíne valahogy sosem került szóba, nagyapám elbeszéléséből mindössze azt tudtuk, hogy mostoha körülmények között egy szénbányában kellett dolgozniuk. Az elmúlt hónapokban sikerült csak kideríteni, hogy az a bizonyos СССР 7125/b. Láger, később a postafiók 125/2., ahonnan a tábori levelezőlapok érkeztek, az akkori Szovjetunió (ma Ukrajna) Vorosilovgrádi területén (ma Luhanszki járás) található Liszicsanszk település közelében lévő fogolytáborok valamelyike lehetett.

СОЮЗ ОБЩЕСТВ КРАСНОГО КРЕСТА и КРАСНОГО ПОЛУМЕСЯЦА
СССР

Почтовая карточка военнопленного Бесплатно
Franc de port
Carte postale du prisonnier de guerre

Кому (Destinataire) *Dely Béni*

Куда (Adresse) *Magyarország
Almás Megye Jószafeő*
(страна, город, ул. цѣ, № дома, округ, село, деревня)

Отправитель (Expéditeur) *Dely Béni*
Фамилия и имя военнопленного
Nom du prisonnier de guerre *СССР Лäger 7125/б*

Почтовый адрес военнопленного
Adresse du prisonnier de guerre

16-я тип. Зак. 395

СОЮЗ ОБЩЕСТВ КРАСНОГО КРЕСТА и КРАСНОГО ПОЛУМЕСЯЦА
СССР *Низгородь*

Почтовая карточка военнопленного Бесплатно
Franc de port
Carte postale du prisonnier de guerre

Кому (Destinataire) *Dely Béni*

Куда (Adresse) *Jószafeő Almás Megye*
(страна, город, улица, № дома, округ, село, деревня)

Отправитель (Expéditeur) *Dely Béni*
Фамилия и имя военнопленного
Nom du prisonnier de guerre *S. P. R. Magyarorszag /
Liszicsanszk /
postafiók / 125 / 2*

Почтовый адрес военнопленного
Adresse du prisonnier de guerre

16-я тип. Зак. 395

A fogolytáborból Jószafeőre küldött tábori levelezőlapok címzett oldala

A Donyec-medencében fekvő bányaváros, Liszicsanszk a körzetközpont Luhanszktól (korábban Vorosilovgrád) ötven kilométerre található. (Jósvafő és Liszicsanszk távolsága 1676 km.) A tábori körülményekről annyit tudhatunk, hogy az itteni túlzásfolt GUPVI-lágerekben az elhalálozások száma magas volt. Ez azzal magyarázható, hogy a szovjetek az ingyen munkaerő maximális kihasználtságára törekedtek, ugyanakkor a foglyok számára sem az elfogadható élelmiszer- és ruházati ellátmányt, sem a megfelelő orvosi-egészségügyi ellátást nem tudták biztosítani. Így többnyire éhínség, kimerültség, különféle kezeletlen betegségek, vagy megfagyás következtében halt meg a fogvatartottak egy jelentős része. Nagyapám is gyakran legyengült a bányában végzett megerőltető kényszermunkában. Ilyenkor a kevesebb energiát felemésztő cipésműhelybe, ún. könnyű munkára osztották be. Itt fából készült cipőszögeket kellett faragnia és ráadásul még jobb kosztot is kapott. Érdekességként említhető, hogy az egyik cipésmester a szintén itt raboskodó Dovola Béla volt, aki ilyenkor külön is segített nagyapámnak a regenerálódásban. Aztán, ha egy kicsit megerősödött, újra a bányába vezényelték. Ezzel összefüggésben, ha gyermekkoromban nagyszüleimmél valamilyen ételt nem akartam megenni, gyakran szóba került a csalánleves. „*Csak éhas kell hozzá. Nagyapád a fogságban a csanállevest is megette.*” Akkor ezt az információt még nem tudtam a helyén kezelni, magamban talán mosolyogtam is rajta. Azóta már értem az üzenetet...

A fogságban töltött 45 hónap alatt nagyapám több tábori levelezőlapot küldött Jósvafőre. Ezek a dokumentumok konkrét információt nem tartalmazhattak, mert Moszkvában cenzúrázták őket. Ugyanakkor tartották a hitet a családtagokban, a válaszlevelek pedig nagyapámnak adtak erőt, hogy egyszer majd eljöhet a szabadulás ideje. Az érkező levelek nagyjából ugyanarról szóltak. Egyrészt nagyapám tudatta, hogy életben van és jó egészséget kívánt az itthoniaknak. Másrészt kíváncsian várta az otthonról érkező híreket, vagyis válaszra biztatta nagymamámékat.

ber 1946

Kedves feleségem tudatom szerintek nagy
 élek most remi lagom törtélem ides
 apámá is ides anyámat és a gyermekeimet
 és veled együtt kidnyozágot nem talál
 ipró maradok szerető Fenyed a merre
 távolból most ilyen szeretek és veled is
 szerető Fenyed Béni

Kell. II. k. 13. an
 Kedves feleségem tudatom neked
 Hogy nics semmi károm hiala istenek
 egészes vagyok meget néktek
 ritrat kívánok mint nekem van
 Kedves feleségem nem tudom hogy
 miar oka hogy nem kapok töletek
 levlet ~~er~~ mer én minden hónapla inok
 egy lapot irathonval nem tudok semit
 egyebet nem tudok írni tizelek his családom
 mod is szüleim melegyüt iryatosk tihis
 manad szepő fegyver ataralliol Péni

A fogolytáorból Jósvafőre küldött tábori levelezőlapok cenzúrázott szöveggel ellátott oldala

A tábori levelezőlapokon kívül egyetlen tárgyi emlék maradt a hadifogolytáorból, egy kiskanál, melyet szabadulásakor hozott magával nagyapám. E darab azóta is része a családi „emlékgyűjteménynek”.

A hadifogolytáorból hazahozott, orosz nyelvű felirattal ellátott kiskanál
 (Fotó: Istenes Judit)

A hadifogolytábort az ismerősök közül nagyapámon kívül Dovola Béla és Szabó Sándor is túlélte, Tarczali István viszont nem tért haza a fogságból. Szabadulásukat 1948. szeptember 16-án a debreceni hadifogoly-átvevő állomáson regisztrálták, ahonnan két nap múlva, 18-án érkeztek haza szülőfalujukba. (Érdemes megemlíteni, hogy a hazatérő hadifoglyokat is a debreceni Pavilon laktanyában berendezett hadifogoly-átvevő állomáson fogadták. Az életben maradtak így ugyanabba a laktanyába térhettek vissza, ahonnan korábban elhurcolták őket.)

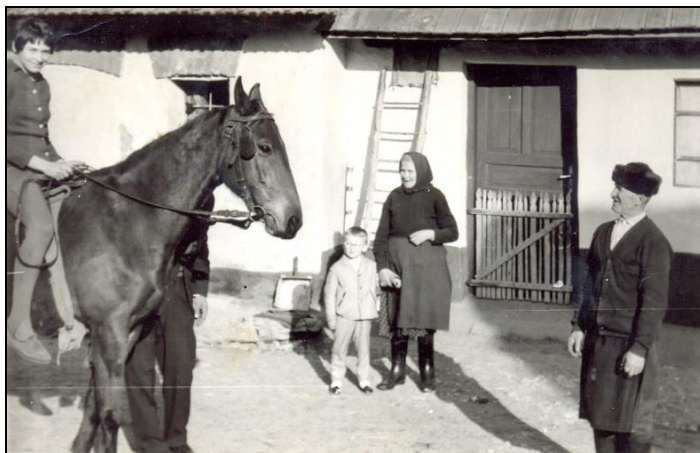
Dovola Béla bácsi (BODÓ 2012) egyrészt a fiatalabb korosztályhoz tartozott (1920-2002), másrészt a cipésműhelyben saját szakmájában dolgozhatott, így könnyebben viselte a nehéz éveket. Hazatérésük után többször szóbahozta, hogy nagyapámat leginkább a humora tartotta életben. „*Béni nem jött volna haza élve a fogságból, ha elhagyja a humora.*” Ez a bizonyos humor a lágerben szerzett traumák feldolgozásában későbbi életében is segítségére volt, legendás mondásait azóta is emlegetik a faluban még élő idősebb korosztály tagjai.

A családi fotón Bak Margit (1910-1992), Dely Benjámin (1907-1985), Dely Vilma, ifj. Berecz Béla és id. Berecz Béla (1938-1986) szerepelnek (Dely Vilma archívumából)

Nagyapám már nem élte meg, hogy az 1989/90-es változások következtében szabadon lehessen beszélni az átélt szenvedésekről. Így a családtagoknak jutott az a feladat, hogy halála után se vesszen feledésbe története. Ezért a hozzátartozók nevében, édesanyám az alábbi beadványban kérte nagyapám „rehabilitálását”:

*A családi fotón egy vendég ül nagyapám Kesely nevű lován, továbbá
ifj. Berecz Béla, Bak Margit (1910-1992) és Dely Benjámin (1907-1985)
áll a Kúria udvarán
(Dely Vilma archívumából)*

Mondják: „az igazság szabaddá tesz”. Nagyapám történetének írása közben engem is hatalmába kerített ez a jóleső érzés. Leginkább talán azért, mert időközben sikerült feltárni és kutathatóvá tenni az akkori eseményeket. Így méltóképpen emlékezhetünk a II. világháború végén ártatlanul elhurcolt több százezer magyar férfire és nőre, akiket jogtalanul fogva tartottak és embertelen körülmények között dolgoztattak az egykori szovjet lágerekben. Ennek következtében válhatott ismertté Dely nagyapám története is, aki Jósvafőről másokkal együtt szintén megjárta a kényszermunkatáborok poklát. Így 70 év távlatából – nagyapámnak egy részben szubjektív írás keretében emléket állítva – igyekeztem érthetően és összefüggéseiben bemutatni az akkori történeteket.

Berecz Béla

Irodalom:

- BODÓ É. (2012): Szép gyerekkor térj vissza egy szóra! – Jósvafői Helytörténeti Füzetek **37**: 29-31.
BOGNÁR Z. (2018): Magyarok szovjet fogságban, kényszermunkán. – www.beszedesmult.hu
Történelmi háttér
JÓNA L. (2006): Háborús emlék. – Jósvafői Helytörténeti Füzetek **25**: 3-8.
SZABLYÁR P. (1996): Emlékek Jósvafő múltjáról VI. – Jósvafői Helytörténeti Füzetek **5**: 3-8.

I. világháborús hősök Jósvafőn

Épp 100 esztendeje ért véget az I. világháború (a II. világháború előtt egyszerűen csak világháború, vagy „Nagy Háború”), amely a korábbi évszázadok háborúitól nagyságrendekkel nagyobb emberi veszteségeket hozott a hadban álló felek számára. A szarajevói merényletet követően az Osztrák-Magyar Monarchia hadat üzent Szerbiának, és Magyarország a Monarchia részeként – a háborúba lépést egyébként ünnepeelve – egy csapásra a háborús események közepén találta magát. Az orosz (galíciai), az olasz (Isonzó-környéki) és a később megnyílt román hadszíntéren a történelmi Magyarország területéről kb. 3,4 millió katona vett részt. Ebből több mint 500 000 elesett, 833 000 fogságba esett, 1 500 000 megsebesült (GLATZ 1996).

A bevonulási, illetve hadkötelezettség Magyarország területén előbb a 18-50 éves, majd 1916-tól a 18-55 éves férfiakat érintette, így az ország minden településéről nagy számban szolgáltak a monarchia hadseregében. Jósvafő sem volt kivétel, az „Abauj-Torna Vármegye” című, két világháború között megjelent monográfia adatközlése szerint az I. világháborúban a település lakói közül összesen 63-an vettek részt, s közülük 13-an haltak hősi halált (MOLNÁR 1935).

A hősi halottakra vonatkozó adatok napjainkban részben a töredékesen megmaradt katonai iratokból, részben az egykori bécsi Császári és Királyi Hadügyminisztérium sorszámozott füzetek formájában kibocsátott ún. veszteséglistánból (*Verlustlisten*) – jelenleg az Osztrák Nemzeti Könyvtár (Österreichische Nationalbibliothek) nyilván-tartásából (<http://anno.onb.ac.at/>) – nyomozhatók. A tájékozódást segíti, hogy a „Nagy Háború” után Magyarország szinte minden településén emeltek emlékművet a hősi halottaknak. Jósvafő I. világháborús hősi halottainak nevét is a település központjában álló emlékműről ismerjük, s mivel azok a JHF lapjain még nem jelentek meg, a névjegyzéket (az elhunytak emlékét ily módon is ápolva) a haláleset időpontja és ábécé szerinti sorrendben, a hadszínteret is jelölve, itt közöljük.

BERECZ JÁNOS (1914) – orosz front

BODNÁR JÁNOS (1914) – orosz front

KIRÁLY MÁRTON (1914) – orosz front

GARAN BERTALAN (1915) – orosz front

JUHÁSZ LÁSZLÓ (1915) – orosz front

MAURNYI SÁNDOR (1915) – orosz front

BALOGH ANDRÁS (1916) – orosz front

GARAN LAJOS (1916) – orosz front

ÖBBÁGY JÁNOS (1916) – orosz front

BÉRES DÁNIEL (1918) – orosz front

DELY ISTVÁN (1918) – orosz front

SILYE BÁLINT (1918) – olasz front

Az emlékművön külön emléktáblán megtaláljuk a 13. nevet is. Ez a tábla Thuróczy Zoltánnak – Thuróczy Endre jósvafői tanító, majd jegyző fiának – állít emléket („*A Hazáért / Thuróczy Zoltán / tart. hadnagy*”), aki az I. világháború után orosz fogságban maradt és csak 8 év után, 46 évesen, rokkantként tért haza (MISKOLCZY 1951, SZABLYÁR 1995). Tehát Thuróczy Zoltán nem az I. világháborúban halt meg, halála (1931) után azonban a község lakossága – frontszolgálata, fogsága, sebesülése okán – a hősi halottak között tartotta számon.

A világháborúban részt vett, s onnan hazatért személyek teljes jegyzékének összeállítása a hiányos, részben megsemmisült katonai iratanyag és az emlékezet időbeli korlátossága miatt ma már valószínűleg nem lehetséges, de korábbi JHF-riportok és egyéb feljegyzések alapján említeni tudunk néhány nevet. Tudjuk többek között, hogy 1915-ben Járdánházy József tanító (1913-1915 között tanított a faluban) Jósvafőről vonult be katonának (MISKOLCZY 1951). Fodor Géza, a település 1903-1942 között szolgáló lelkesze az I. világháború idején – amellet, hogy Jósvafőn átmenetileg tanítóskodott is – tábori segédlelkészként is működött (CSÍKVÁRI 1939). Tanulmányait több évre megszakítva a hazai gép- és malomipar későbbi kiemelkedő alakja, a Berecz-soron emlékoszloppal rendelkező Dr. Szóke (Schwarz) Béla is részt vett az I. világháborúban. Több kitétetést is kapott, meg is sebesült, s végül, mint főhadnagy szerelt le (SZABLYÁR 2004). Maurmyi László az I. világháborúban az orosz (galíciai) fronton harcolt, ott tanult meg oroszul, s a II. világháború idején, amikor átvonult a front Jósvafőn, tolmácsként is segédkezett (SZABLYÁR 1996). Bak István gazdálkodó (született 1888) az I. világháború kitörése után szintén bevonult, és több mint 4 évig teljesített szolgálatot műszaki alakulatoknál (VERMES – FÖLDES 1932). Szintén katonáskodott Dely Ferenc (Deli Feri bácsi édesapja, aki akkor még y-al írta a családnevét) (SZABLYÁR 2006) és Papp József is (JÓNA 2006).

A jósvafői I. világháborús – turulmadaras – emlékművet a településen 1929-1939 között jegyzősködő Vásárhelyi Jenő építtette, de nem arra a helyre, ahol ma áll, hanem a Klein-kúria előtti kis térre, ahol egyébként az 1920-as évek végén – Vásárhelyi Jenő visszaemlékezése szerint – még I. világháborúból visszamaradt tüzérségi ütegek is álltak (SZABLYÁR 2000a). Akkoriban a főút ugyanis nem a mai nyomvonalon futott, hanem a mostani buszforduló és az önkormányzat épülete előtti park irányában, a főút helyén (a mai kultúrház előtt) fekvő részen pedig három kisebb, dísznövényekkel beültetett kert helyezkedett el. A turul-emlékmű (szomorúfüzek előtt) a Szinpetri felé eső, drótfonattal kerített területen (az 1939-es kataszteri térkép felirata szerint: „Hősök tere”), keleti tájolással épült. Az emlékmű szélesebb talapzatán egy magasra törő oszlop állott, tetején a régi turul-szoborral, előlapján – egymás alatt – az 1914 és 1918 évszámokkal. Az oszloprész alján gúla alakba rendezve 10 db bronzból öntött, egy-egy hősi halott nevét tartalmazó plakett került elhelyezésre, illetve a lábazati rész két oldalára további 2 db, ugyanilyen plaketten rögzítettek. A lábazati rész közepén márványtábla állott, ez állított emléket a már említett Thuróczy Zoltánnak.

Jósvafő főutcája az 1930-as években (balra az első világháborús emlékmű, a harangtorony irányában a Hangya Szövetkezet épülete, jobbra a régi posta, mögötte a Klein-kúria)
(Fotó: Veres József – HOM Fotótár)

Az eredeti turul-emlékmű (kivágat)
(Fotó: Veres József – HOM Fotótár)

S hogy honnan tudjuk mindezt? Onnan, hogy egy bódvavendégi üvegnegatív gyűjteményből nemrégiben (2011) előkerült 2 olyan fényképfelvétel, amely a teret, illetve az emlékművet ábrázolja! A képek készítője a Bódvavendégiben született Veres József mérnök, a legendás kassai ipariskola tanára. A sokoldalú, de főleg műszaki fejlesztésekben jeleskedő tanár-ember rendszeresen fotózott, s többek között a szülőfaluja környéki települések nevezetességeit, emlékhelyeit is fényképezte (BODNÁR 2014). 450 darabos gyűjteménye nemrégiben a miskolci Herman Ottó Múzeum (HOM) Fotótárába került, az itt közölt képeket digitalizált formában onnan kaptuk meg.

*Név szerinti bronzplakett a ma álló
I. világháborús hősi emlékművön
(Fotó: Szmorad Ferenc)*

A hősi emlékmű pontos építési ideje nem ismert, de az nyilván 1929 után (Vásárhelyi Jenő hivatalba lépését követően), talán még Thuróczy Zoltán halála (1931) előtt épülhetett (utóbbi szempont azért merül fel, mert Thuróczy emléktáblájának eltérő kivitele az utólagos felszerelést sejteti). Eredeti helyszínén a falun áthaladó (2603-as számú) közút 1960/1961. évi felújításáig állt, akkor a nyomvonal korrekciója miatt áthelyezték a korábbi iskola (ma önkormányzat) épülete elé. Az áthelyezéskor az emlékműnek új talapzatot készítettek, de arra a turul-szobrot – nyilván a korszellem politikai meghatározottsága miatt – már nem helyezték vissza, a helyi emlékezet szerint az bekerült (!) a készülő útalapba.

Az újonnan készített emlékműre a hősi halottak bronzplakettjeit más elrendezésben (3 sorban 4-4 plakett) építették be, de Thuróczy emléktáblája a korábbi megoldásnak megfelelően továbbra is a lábazon maradt. Az áthelyezett emlékműre a II. világháborús hősi halottak emléktábláját a rendszerváltást követően (Bak Albert koordinálásával) az önkormányzat készítette. Ugyanekkor került az emlékműre a ma is látható turulszobor, amely Varga Éva, Miskolcon élő szobrászművész alkotása. A megújult emlékmű avatóünnepségére 1991. március 15-én, Berecz Béla polgármesteri ciklusában került sor.

Az I. világháborút megjárt jósvafői katonák közül a már említett vármegyei monográfia (MOLNÁR 1935) szerint egy személyt avattak vitézzé. A „Vitézek albuma” (1939) és a JHF 39. számában e témakörben közölt összeállítás (SZABLYÁR 2013) alapján ez a személy Parajdi István (született 1895, korábbi családneve Marek) földműves, közvitéz. A nevezett a „Vitézek albuma” szerint a magyar királyi 9. kassai honvéd gyalogezredhez vonult be, a román és olasz harc téren egyaránt harcolt, s szolgálataiért megkapta a Legénységi I. és II. osztályú ezüst vitézségi érmet, a Bronz vitézségi érmet, 12 hetes folyamatos frontszolgálatért a Károly csapatkeresztet, továbbá sebesülése okán a Sebesülési érmet. Ezen felül SZABLYÁR (2013) összeállításában – a soroksári leszármazottaktól gyűjtött adatok alapján – további kitüntetések is szerepelnek, ezek ismételt felsorolásától azonban eltekintünk. Parajdi István a vitézi rendnek 1929-ben lett tagja („sorolási szám”: 7781). Érdekességképpen megjegyezzük, hogy a vitézi cím öröklési lehetősége miatt a nyilvántartás (<http://szlukacs.freeweb.hu/vitezirend/>) ifj. Parajdi Istvánt (született

1922) 1944-ben a vitézi rend várományosaként jegyezte („sorolási” szám: 7715), azonban a rend megszűnése miatt apja halála után ő már nem viselhette a címet.

Az elmúlt években id. Jóna Albert többször is felhívta a figyelmünket, hogy Parajdi István mellett Jósvafőről egy másik személy, Dely József is felvételt nyert a vitézi rendbe. Ebben a kérdésben némi nyomozás után ismét a „Vitézek albuma” volt a segítségünkre. A kötetben megtaláltuk vitéz Dely József tiszthelyettest (született 1888), aki jósvafői származású (születésű) volt ugyan, de a nyilvántartás szerint már Miskolcon élt. Ennek megfelelően a magyar királyi 10. miskolci honvéd gyalogezredhez vonult be, s katonai szolgálatért a Legénységi I. és II. osztályú ezüst vitézségi érmet, a Bronz vitézségi érmet és a Károly csapatkeresztet kapta. 1923-ban lett a vitézi rend tagja („sorolási szám”: 1246). Vitéz Dely József később visszakerült Jósvafőre, a kocsmá melletti (korábban Petőfi Sándor u. 47., ma 45. szám alatti) házat (jelenleg Izápy Gábor és Izápy Zsóka tulajdona) ő építette.

(Veres József fényképeinek közlésre bocsátását ezúton is köszönjük Dr. Bodnár Mónikának, a Herman Ottó Múzeum munkatársának!)

Szomorad Ferenc

Irodalom:

- BODNÁR M. (2014): Üvegnegatívok Bódvavendégiből. – A Herman Ottó Múzeum Évkönyve **53**: 311-323.
- CSÍKVÁRI A. (szerk.) (1939): Abauj-Torna vármegye. – Vármegyei Szociográfiák Kiadóhivatala, Budapest, 320 pp.
- GLATZ F. (szerk.) (1996): A magyarok krónikája. – Officina Nova, Budapest, 816 pp.
- JÓNA L. (2006): Háborús emlék. – Jósvafői Helytörténeti Füzetek **25**: 36-37.
- MISKOLCZY J. (1951): I. Oskola Mesterek a jósvafői gyűlekezetben. – Kézirat, Jósvafő. [Közreadva: Jósvafői Helytörténeti Füzetek **7**: 2-6. (1997)]
- MOLNÁR E. (szerk.) (1935): Abauj-Torna vármegye. Magyar Városok Monográfiája XVII. – A Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala, Budapest, 339 pp.
- N.N. (1939): Vitézek Albuma. – Merkantil Nyomda, Budapest, 616 pp.
- N.N. (1991): Ünnepségek megyeszerte. – Észak-Magyarország, 1991. március 18.
- SZABLYÁR P. (1995): Részletek Beregszászi (Bak) Lajos múltjával kapcsolatos visszaemlékezéseiből. – Jósvafői Helytörténeti Füzetek **3**: 4-12.
- SZABLYÁR P. (1996): Emlékek Jósvafő múltjáról VI. – a front (beszélgetés Dely Jánossal) – Jósvafői Helytörténeti Füzetek **5**: 3-8.
- SZABLYÁR P. (2000a): Beszélgetés Vásárhelyi Jenővel, ill. Vásárhelyi Jenőről. – Jósvafői Helytörténeti Füzetek **12**: 15-20.
- SZABLYÁR P. (2000b): Jósvafő – adatok a település múltjáról. – Jósvafői Helytörténeti Füzetek **13**: 13-14.
- SZABLYÁR P. (2004): Szőke (Schwarz) Béla. – Jósvafői Helytörténeti Füzetek **20**: 29-33.
- SZABLYÁR P. (2006): Egy másik kis kockás füzet titkai. – Jósvafői Helytörténeti Füzetek **25**: 29-33.
- SZABLYÁR P. (2013): Jósvafő egyetlen vitézségi érdemrenddel kitüntetett polgára: Parajdi István. – Jósvafői Helytörténeti Füzetek **39**: 30-32.
- VERMES E. – FÖLDES L. (szerk.) (1932): Abauj vármegye és társadalma 1931-ben. Abauj-Torna vármegye Trianon utáni tíz esztendejének emlékalbuma. – Szikszó, 190 pp.

<http://szlukacs.freeweb.hu/vitezirend/>

Gereguly István (1920-2011) versei

Gereguly Pista bácsit nyolcvannyolc éves korában, 2009 szeptemberében kerestem meg, hogy meséljen a levente időszakról, a sorkatonaként töltött időről, katonai élményeiről, illetve a fronton töltött mindennapokról. Miután fentiek mesélésének a végére ért, a beszélgetés során két verset is elmondott továbbá, amelyeket saját maga írt. Pista bácsi – aki egyébként közismerten nagy versfaragó volt – azóta már nincs közöttünk, ezen versek felidézésével emlékezzünk rá, és őrizzük meg emlékét.

*Gereguly István egyenruhában, a második világháború idején
(dr. Nahaj Balázs Ferenc archívumából)*

Áldott jó szocializmus

*Áldott jó szocializmus, te ránk tekintettel,
az éhenhalás, a nyomor, az öngyilkosságtól
közülünk sokat megmentettél.*

*Éltető jóságod kiapadhatatlan forrása
áradjon örökké a népünk boldogulására.*

*A régmúlt Horthy-rendszerben lévő
sanyarú életünknek a fájdalmas
emlékét elfelejtjük végre a fáradt
öregségünk nyugodt életébe.*

*Nem csüggeszt már minket a halál,
az éhenhalás réme, gondoskodik rólunk
a dolgozó nép bölcs vezetősége.*

*Megéltük mi azt is, amiről rég múlt
Horthy-rendszerben még csak álmodni se
mertünk, hogy az öreg napjainkra lesz és
van mindig jó kenyereünk.*

*Megköszönjük szépen a dolgozó népnek,
hogy éljen ez a rendszer örökké,
a népünk jobb létének.*

*Csak egy nagy hibánk van, amit sajnós,
de mindnyájunknak el is kell ismernünk,
hogy legalább húsz évvel később kellett
volna születnünk.*

A magány

*Nem is oly rossz a magány,
meg lehet azt szokni tán,
az a jó, ha van mit enni,
meg lehet a magányt szokni.
Nincs sok érték a házamba,
én meg itt vagyok magányba,
hideg szoba, üres tál,
nincsen aki dirigál.
Nincsen kívül beszélgessek,
kivel néha veszekedjek,
ha beszélek, nem szól senki,
meg kellett a magányt szokni.*

*Korán fekszek le az ágyba,
hogy ne gondoljak a magányra.
Úgy alszok én, mint a bunda,
nincsen aki háborgatna.
De még éjszaka se zavar senki,
hogy ő neki kell valami.
Sok pénz az kéne mindenkinek,
de én nem kellettem soha senkinek.
Én vagyok a házam ura,
nem a női politika.*

dr. Nahaj Balázs Ferenc

A Szakal családnévről

Jósvafőn a Szakal családnév 1994-ben került be ismét a köztudatba. Egészen pontosan a Dózsa György utca 3. alatt található épületegyüttes Szablyár Péter általi megvásárlásával és Tájház céljára történő átalakításával az egykori Szakal-porta került fókuszba. Ekkor Péter az általa szerkesztett helytörténeti füzetek első számában, a település múltjával és a ház történetével kapcsolatos beszélgetésben a Szakal helyett következetesen a Szakál elnevezést használta (SZABLYÁR 1994). Az internet világában ez az átvett formula a mai napig „érvényben van”, hiszen a településhez köthető weboldalakon és közösségi felületeken a falumúzeummal kapcsolatban mostanában is gyakran találkozhatunk a Szakál-porta, vagy ami még rosszabb, a Szakáll-porta elnevezéssel. Nézzük a példákat:

► Helyi nevezetességek ► Látnivalók Jósvafőn

Jósvafői Tájház

Dózsa György utca 3.

Az épületegyüttes, az ún. **Szakál-porta** 1890-ben épült. A lakóház a vidékre jellemző épület: egy szobasoros, nyeregletes, ormfalás ház, udvara felől faoszlopos tornác tapad hozzá.

Melléképületei is jellegzetesek. A porta bejárata mellett pinceház található – alsó szintjén előtérrel és kőboltozatú pincetérrel, felső szintjén szénatárolóval. De vannak itt különböző ólak is, sőt nyári konyha, istálló, csűr és kocsiszín.

Onkormányzat   Település   Turizmus   Környezeti nevelés

Tájház

A jósvafői tájház

A **jósvafői tájházat** 1994-ben alapította a SZINLŐ Barlangi-vendégforgalmi Kft. a község lakossága és az 1985-ben alapított Aggteleki Nemzeti Park támogatásával.

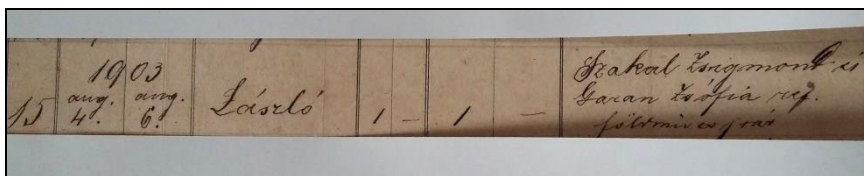
A tájházat magába foglaló épületegyüttes - az ún. **Szakál-porta** - 1890-ben épült. A lakóház a vidékre jellemző egy szobasoros, nyeregletes, ormfalás épület, udvara felől faoszlopos tornáccal. Melléképületei jellegzetesek: a porta bejárata melletti **pinceház**, a nyári konyha, istálló, csűr és kocsiszín és különböző ólak.

JÓSVAFŐI HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK 43.

Ugyanakkor Jósvafőn a helyiek mindig is a Szakal nevet használták, így gondoltuk utánajárunk a dolognak és kiderítjük e régi jósvafői családnév pontos változatát. Ezért egyrészt az Aggteleki Közös Önkormányzati Hivatalból kértünk ki egy hivatalos állami anyakönyvi kivonatot, másrészt a Jósvafői Református Egyházközség Lelkészi Hivatalában böngészтік át az egyházi anyakönyveket. Íme az eredmény:

MAGYARORSZÁG Hongrie Hungary				SZÜLETÉSI ANYAKÖNYVI KIVONAT Extrait d'acte de naissance Extract from the Register of Births	
		Sorozat (Série / Series): MA		Okiratszám (Numéro / Number): 4329918	
Kiállító szerv: Délivré par / Issued by: Aggteleki Közös Önkormányzati Hivatal					
				A gyermek L'enfant / The child	
Egyedi elektronikus anyakönyvi azonosítója: Identifiant unique de registre électronique de l'état civil / Individual electronic registration ID		SZ07482149			
Születési családi neve: Nom de naissance / Birth name		Szakal			
Születési utóneve(i): Prénoms de naissance / Birth forenames		László			
Neme: Sexe / Sex		férfi Masculin/Male			
Születési helye: Lieu de naissance / Place of birth		Jósvafő			
Születési ideje: Date de naissance / Date of birth		1903. év Année/Year 08. hó Mois/Month 04. nap Jour/Day (Ezerkilencszázhárom augusztus négy)			
Apjának születési családi és utóneve(i): Nom et prénoms de naissance du père / Birth name and forenames of father		Szakal Zsigmond			
Anyjának születési családi és utóneve(i): Nom et prénoms de naissance de la mère / Birth name and forenames of mother		Garan Zsófia			
Származási helye: Lieu d'origine / Place of origin		—			
Megjegyzések (Mentions / Notes):					

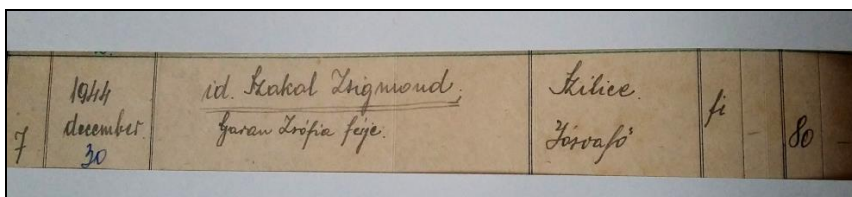
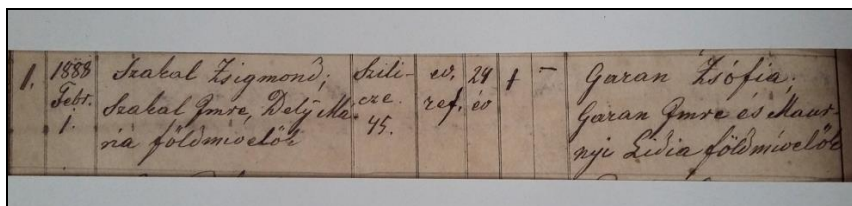
Szakal László (1903-1945) állami születési anyakönyvi kivonata

*Szakal László (1903-1945) egyházi keresztségi anyakönyvi bejegyzése
(Fotó: Istenes Judit)*

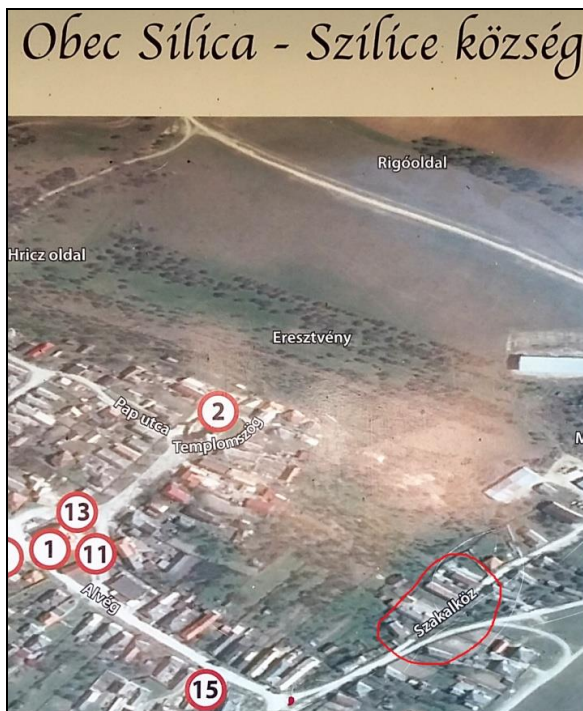
A fentiek alapján – mind az állami, mind az egyházi anyakönyvek bejegyzéseit figyelembe véve – egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a Szakal változat a családnév helyes és pontos megnevezése.

Érdekességnek, illetve a kutatómunka további hozadékának is tekinthető, hogy a Szakalok nagy valószínűséggel a közeli Szilicéről kerülhettek Jósvafőre. Ugyanis az egyházi anyakönyvekben a Szakal családnév első bejegyzése az 1864-ben, Szilicén született Szakal Zsigmondhoz köthető, aki 1888. február 1-én, Jósvafőn kötött házasságot a helyi illetőségű Garan Zsófiával. A településen ennek következtében verhetek gyökeret a Szakalok, hiszen Zsófi néni és Zsiga bácsi gyermekei, Margit (1892), Erzsébet (1893), Zsigmond (1899), László (1903) és Imre (1907) már Jósvafőn születtek és közülük többen családot is itt alapítottak.

*Szakal Zsigmond (1864-1944) és Garan Zsófia (1868-1952) egyházi házassági, ill. id. Szakal Zsigmond (1864-1944) egyházi halotti anyakönyvi bejegyzése
(Fotó: Istenes Judit)*

A Szakalok szilicei gyökereit mutatja, hogy a település egyik részét a mai napig Szakal köznek hívják, ahogy ez a faluban található információs táblán is látható.

*Szilice település tájékoztató információs táblája, a Szakal köz elnevezéssel
(Fotó: Istenes Judit)*

Sajnos a Szakalok időközben „kihaltak” Jósvafőről (BERECZ 2015), így napjainkban ezt a családnevet, már csak az egykori Szakal-portán létesített Jósvafői Tájházzal kapcsolatos előzményként használhatjuk. Ezáltal is emlékezzünk rájuk, a Szakal nevet pedig írjuk helyesen!

Istenes Judit és Berecz Béla

Irodalom:

- BERECZ B. (2015): Szablyár Péter a múzeumalapító – Jósvafői Helytörténeti Füzetek **40**: 52-59.
SZABLYÁR P. (1994): Emlékek Jósvafő múltjáról II. – Jósvafői Helytörténeti Füzetek **1**: 9-15.

Ökrös szekerek a Kecső-szögben

Pár évvel ezelőtt a FORTEPAN oldalán (<http://www.fortepan.hu/>) megjelent két olyan jósvafői fénykép, amelyek a múlt század első harmadába, konkrétan 1930-ba repítenek bennünket vissza. A képeket Schermann Szilárd (1895-1977) biológus, botanikus készítette, aki egyébként a Magyarországi Kárpát Egyesület (MKE) tagjaként és felkérésére a hazai turisztikai irodalom igen értékes alkotásaként számon tartott „Szögescsipők nyomai a Kárpátok bércein” c. könyvet is írta (1937).

Az egyik kép azóta sokak számára ismerős: a Pásztorháztól a Csapás, illetve az Apalin felé húzódó egykori úton (a mai Fecskefészek Vendégház irányába) egy szürkemarha ökrök által húzott löcsös szekér kapaszkodik felfelé. A bakon kalapos férfi ül, a háttérben jó látszik a Bak-szög, a Kis-Galya kopár oldala, a Tohonya-szurdok irányába pedig az utolsó jósvafői kaphámmor akkor még álló épülete is.

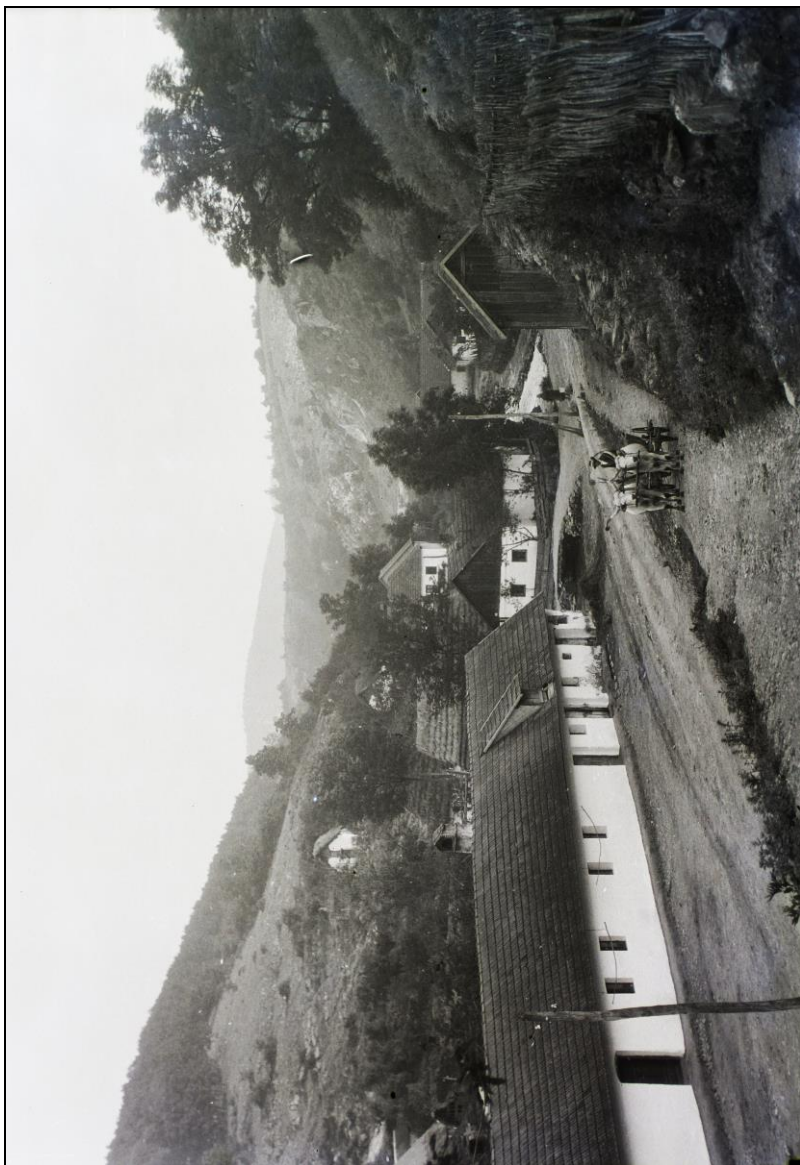
A fényképről tavaly év közben meséltem Jóna Albert bácsinak, aki a beszélgetés után pár nappal – egy nagyítóval a kezében – átjött hozzánk, mondván, hogy ő megnézné azt a fényképet, merthogy az édesapjának is voltak szürkemarha ökrei, és hogy hátha ő van a képen. A kifejezetten jó minőségű fotó tüzetesebb vizsgálatával (miután Albert bácsi egyértelműen felismerte az édesapját) eldől, hogy a fényképen Jóna László (1904-1966) látható.

A történet pár nappal a JHF mostani, 43. számának befejezése előtt vett újabb fordulatot, amikor is Albert bácsi jelezte: a családi fényképek között újabb szürkemarhás képek kerültek elő, menjek át megnézni őket. A fényképek megtekintése után gyors válogatás következett, s ez alapján a következő oldalakon felvillantjuk a 20. század paraszti világának egy szeletét, az igavonó állatokkal való munkavégzés pillanatait.

A karsztvidék köves, kötött, agyagos talajain – részben a ló helyett, részben amellet – az 1960-as, 1970-es évekig használtak ökröket: a század első harmadáig vagy közepéig szürkemarha ökröket, később már kizárólag csak magyartarka ökröket. Albert bácsi elmondása szerint az állatok betanítása (fuvarozásra, szántásra, egyéb munkákra) hosszadalmas folyamat volt, így egy-egy betanított ökörpárt 8-10 évig is használtak. Az ökrök szívóssága és nagyobb (a lovakhoz képest akár kétszeres) teherbírása térségünkben a paraszti munkák során kifejezett előny volt.

A most közölt fényképek zöme a Kecső-szögben, Albert bácsiék portáján, a Tánacsics u. 11. szám alatt készült. A képek készítője – Jóna László műtermi fotójának kivételével – nagy valószínűséggel Adorján Mária, aki az 1930-as évektől kezdődően rendszeresen járt és fényképezett Jósvafőn (többek között ő készítette a régi kőhídról fennmaradt egyetlen fényképet), s aki előbb Jóna Lászlóék családjánál, majd az 1960-as évek végétől a Dovola Béla bácsiéknál vendégeskedett.

Szomorad Ferenc

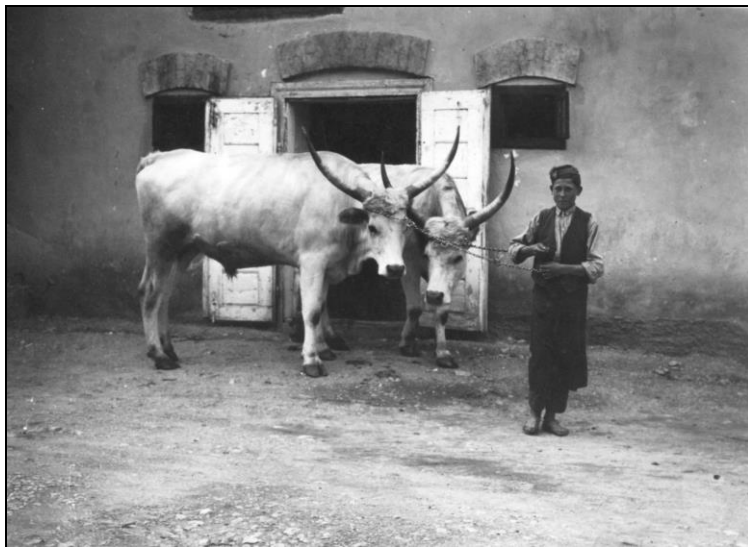
*Szürkemarha ökrös szekér a Pásztorház előtt (1930)
(Fotó: Schermann Szilárd / FORTEPAN 95404. sz. fénykép)*

*Az ökrös szekér tulajdonosa, Jóna László (1904-1966) az 1920-as évek végén
(id. Jóna Albert archívumából)*

*Szürkemarha ökrös szekér az udvaron, az 1930-as években (a bakon: Jóna László)
(id. Jóna Albert archívumából)*

*Szürkemarha ökrök az udvaron, az 1930-as években (jobbra: Tarjányi Bertalan)
(id. Jóna Albert archívumából)*

Magyartarka ökrös szekér a Kecő-szögben, az 1940-es években (elöl Jóna lászló, hátul Dely György „amerikás” gazda), illetve az Új úton, az 1960-as években (id. Jóna Albert archívumából)

Jóna László és felesége, Bak Margit magyartarka ökrös szekérrel a Gergés-lápán, az 1960-as években (id. Jóna Albert archívumából)

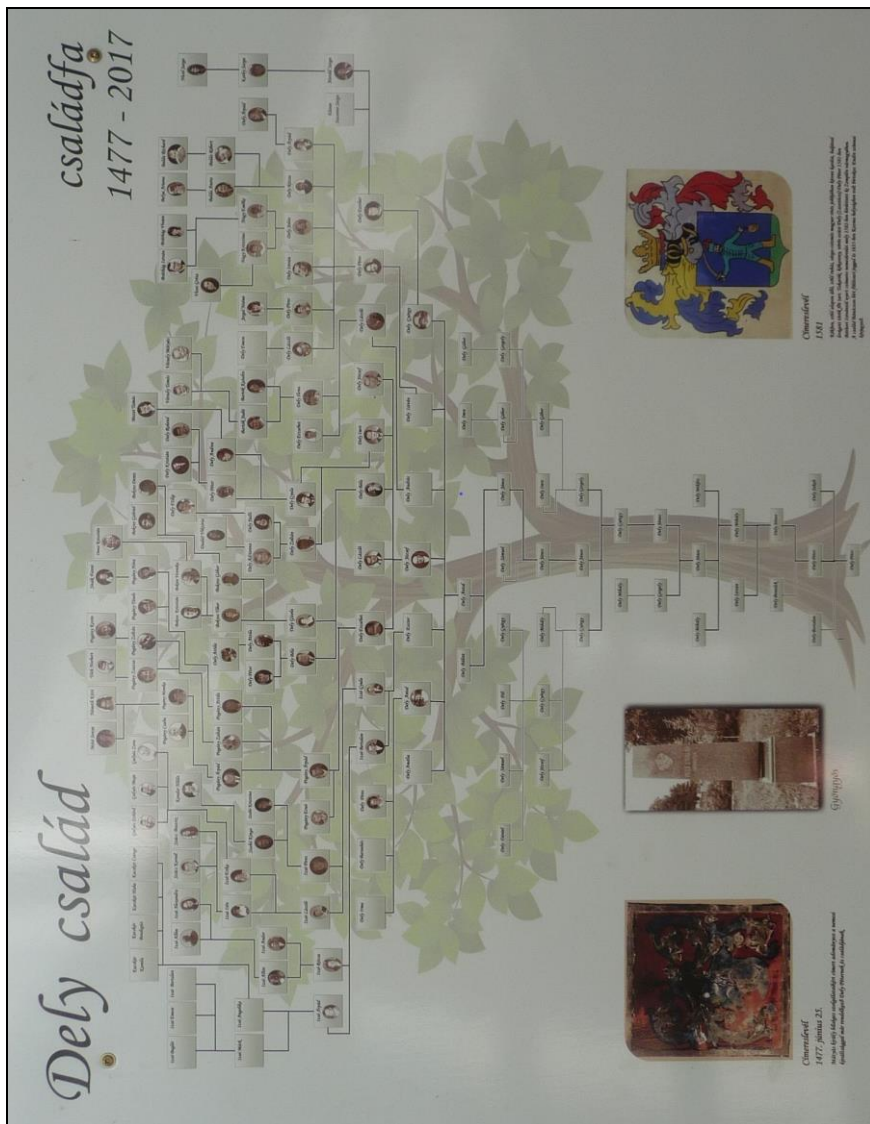
Egy családja Jósvafőn

Történetünk egy régi kis háznál, a Rákóczi utca 1. szám alatt kezdődött. Ebben az öreg házban, illetve az elődeiben, több száz éve a Dely család lakott. Az 1860-as évek után a családban öt fiú és két lány nevelkedett. A fiúk közül ketten az akkor még Magyarországhoz tartozó falvakba – András Csoltóra, József Szilicére – nősültek. István itthon házasodott és a nagy háború alatt egy lánya született, Piroska, aki a ma is itt élő Rózsika édesanyja volt. András és István meghalt az I. világháborúban. Józsefnek Szilicén négy fia és egy lánya született, sok leszármazottja él ma is. Egyikük, Dely Gyula 3 évvel ezelőtt eljött Jósvafőre, a böllérfesztiválra, és gondolta megnézi a nagyapja szülőházát. Az akkor hazalátogató Jergelné Dely Piroska, Rózsika testvére éppen bejött a kapujukon, amikor megszólította Dely Gyula, hogy nem tudja-e ki lakik ebben a régi kis házban? *„Már nem laknak benne”* válaszolta Piroska. Az idegen még megkérdezte, hogy nem ismerte-e Dely Piroskát, aki régen itt lakott? *„De, az édesanyám, Dely Piroska lakott itt, és én is itt születtem, és én is Piroska vagyok”* volt a válasz.

A megismerkedés és a beszélgetés után Gyula elhatározta, hogy utánajár a család származásának, mert érdekelte, és friss nyugdíjas lévén ideje is volt rá. A család birtokában volt Szilicén egy régi címer, ami egy ismerősükön keresztül került hozzájuk. Dely Gyula elkezdte a kutatást, és az anyakönyveket nyomozva eljutott a gyöngyösi felmenőikig. Az egyik régi anyakönyvi bejegyzés utalt rá, hogy a Gyöngyösön élő egyik családtag Jósvafőre került. Kb. másfél-két évig tartott a kutatás az anyakönyvekben, levéltárakban, és a személyes utánajárás a leszármazottak lakóhelyein. Szilicén, Jósvafőn és később Gyöngyösön is a református lelkészek segítettek sokat a „nyomozásban”. Piroskát is érdekelte a származásuk, és az interneten keresve talált rá egy 1477-ben Mátyás király által adományozott címerre, amit szolgálataiért kapott a legkorábbi ismert nevű ős, nemes Dely Péter. Az első címer adományozása után 100 évvel, 1581-ben a címerpajzsra rákerült egy vitéz ábrázolása, mert az egyik ősük a török elleni harcban érdemeket szerzett. Ez a második címer van a szilicei Dely család birtokában. A régebbi címer pedig most is látható a gyöngyösi családi síremléken.

A családkutatást tevélegesen Dely Gyula végezte, de többen is segítették őt a munkájában. A legtöbbit a lánya, Mezei Andrea segített, aki a számítógépes munkákat csinálta. A grafikát is ő készítette el, és a kutatás alatt folyamatosan bővítette és szerkesztette a családfát. Papíron egyre nehezebb volt megrajzolni, de a végeredmény, a számítógépes ábrázolás profi munka.

Dely Gyula nem sajnálva időt, energiát, fáradságot, személyesen kereste fel a ma élő leszármazottakat, így jutott el Ózdra, Kistokajba, Edelénybe, Szögligetre, Jósvafőre, Kánóra, és természetesen Gyöngyösre, ahol élő családtag már nincs. A kutatás eredménye egy nagyon szép, nyomtatott családfa, ami 11 példányban készült. Az egyiket Jósvafőn, a Rákóczi u. 1. szám alatt helyezték el (érdeklődők megnézhetik).

A család a címerekkel és a gyöngyösi obeliszk (Fotó: Izápy Gábor)

JÓSVAFŐI HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK 43.

2018. július 1-én Jósvafőn találkoztak egymással a család ma élő tagjai. Nagyon sokan, több mint harmincan eljöttek, és egész nap ünnepi hangulatban ismerkedtek egymással, megbeszéltek a mai családi kapcsolatokat. Csak gratulálni lehet a kitartásukért, a családi összetartozás ápolása példaértékű!

*A családi találkozó ünnepi tortáján a második, Szilicén őrzött címer szerepelt
(Fotó: Vizes Zoltán)*

*A találkozón részt vett családtagok (2018)
(Fotó: Vizes Zoltán)*

Izápy Zsóka

**Jóna Albert elbeszélése
emlékeiről, szomszédairól, a faluról**

Albert bácsi a fiatalkorát Jósvafőn, a Kecő-szögben töltötte, majd évtizedekig Szelce-pusztán lakott, s végül a nyugdíjas évekre visszatért a szülői házba. 2017 tavaszán kértem meg, hogy meséljen a Kecő-szögről, meg a régi dolgokról.

A 2017. év kemény hidegekkel indult. Az 1980-as években voltak hasonlóan fagyos telek, mint a mostani. Akkoriban egy este esni kezdett a hó, kövér, nagy pelyhekben, s reggelre 70 cm-re duzzadt. Bak Gergely, hogy, a háza körül szabadabban mozogjon, a kertjéből szánra lapátolta a havat, és a patakba borította.

Bak Gergely a Huszita-ház gazdája volt – bár akkoriban a házat nem hívták így –, a malom felett volt földje, kukoricát termesztett a mangalicáinak. Ennek a fajtának a tölgymakktól szép barna szalonnája volt, amit manapság ismét sokra becsülnék. Angol, rövid szőrű fajtával keresztezték a disznait, és az egész itteni állományt, ami által bizony kiveszett a mangalica a faluból. Pedig de nagy állattartók voltak itt sokan! A környéken számos helyen, rendszeresen tartottak állatvásárokat: Bódvaszilás, Ragály, Tornaszentandrás, Rakaca, Felsőnyárad, Rudabánya piacára hajtották a szarvasmarhát, sertést, juhot eladásra.

De ebből a földből megélni nem lehetett. Mindig arra törekedtek, hogy a termés a családnak elegendő legyen, eladásra való fölösleg már nem maradt. Hajdú-Bihar megyébe jártak aratni. Minden 10 gabonakeresztből 1 kereszt az arató bére volt, ez a mennyiség az itthon lévő családnak egész évben biztosította a kenyerét. Búzát főleg Aggteleken termeltek, bánáti búzát, amely magasra nő, de meghajlik aratáskor.

1945 előtt a 14-es határkőnél (fenn a Hargistván) volt egy „Butyka”, vagyis határátkelő. Itt jártak át Borzovára, cserekereskedelmet folytattak. Lisztet, búzát adtak az ott lakóknak vég vászonért, rőf posztóért, mert nem lehetett máshonnan ruhának való anyagot beszerezni.

Bár a föld csak szűken mérte a földi javakat, más megélhetés is adódott. A jósvafőiek közül néhányan Ormosbányán szénbányásztként vállaltak munkát. Az Alföldről, Szabolcsból is sokan jöttek a bányához dolgozni. Azelőtt Ormospusztának nevezték a települést, 1953-ban lett belőle Ormosbánya. Az 1954. évi közigazgatási térképen más változás is történt: két különálló falu, Kazinc és Barcika neve ezentúl egybeírható és városnak tekintendő.

Jóna Albert nagyapja Jóna László, nagymamája Jóna Eszter. A nagyapa amerikás volt, hazaérkezésének évében, 1903-ban épült háza a Táncsics Mihály u. 11-ben, 1904-ben fia született, ő lett Jóna Albert apja. László nagyapa másodszor is kiment Amerikába, és többé nem jött haza, de a fia nevelésére rendszeres pénzküldeményel hozzájárult. Eszter nagymama pedig itthon 89 éves koráig élt, 1970 körül halt meg. Jóna Albertnek és Dely Jánosnak nemcsak szülőházai álltak

egymáshoz közel, szőlőszomszédok is voltak, egymás mellett található a pincéjük. János részét a keresztfia, Gáti Kálmán örökölte meg, de alig-alig törődik vele, felveri a dudva, utóbb már a prés és a daráló is eltűnt a pincéből. Albert szőlője megvan, jobb éveken 4-500 liter mustot adott. Igen szép mennyiség, ám mire borra válik, 30%-át elveszti, elforrja, lefejtésre kerül.

Dely János a bánya fatelepén dolgozott, kemény, embert próbáló munka volt az is 3 műszakban. A bányász-buszok menetrendjéhez kellett alkalmazkodni, az utazást hozzávéve napi 12 órát távol töltött. Dely János apját, Györgyöt, Atyusinak szólították a többiek is, anyja, Erzsébet néni, pedig Mame volt az utcában lakók számára is. Jánosnak felnőttkort megérett 3 lánytestvére volt: Irma, Erzsébet és Zsuzsi (az ő fia Gáti Kálmán). Jóna Eszter nagymama György mindhárom leányának keresztanyja volt.

Dovola Béla szénbányásként dolgozott. Pelsőcön járt ipari iskolába, bór-dízművesnek tanult, itt a faluban cipésmunkákat vállalt. Apja Dovola János, anyja Kati néni, a Kert-megett a Kutas Tamás-féle ház volt az övéké. Négyen voltak testvérek: Béla, Lajos, Ilona, aki Vostyár Pistához ment feleségül abba a házba, ami most a Baradla Galéria.

*Dely János („Jánoskám”) szülőháza
(Fotó: Szmorad Ferenc)*

*A Huszita-ház valószínűleg
Jósvafő legrégebbi lakóháza
(Fotó: Szmorad Ferenc)*

*A Huszita-ház pincebejárata
(Fotó: Szmorad Ferenc)*

Bucsek Pista eladta a házát – a Huszita házát – és másikat vett, azt, amelyben legutóbb Michael és Szilvia lakott. Ott kocsmá is üzemelt, a zsidó Ungár-féle kocsmá, ahol egy időben Dovola Béla is mérte az italt. 4-5 zsidó család élt itt, zsinagógát is tartottak, a Kontra Laci-féle malom utca felőli része szolgált templomként. A Klein család a legmódosabb lévén, a kultúrház helyén állt épületet lakta – igen mutatós, szép ház volt. Szinben nagyobb számban éltek zsidók, zsinagógájuk volt, melyet később magtárnak használták.

Bucsek Pista házát Bak Gergely vette meg. Akinek édestestvére Bak János asztalosmester volt, a gyermekei pedig Béla (aki molnár volt), Margit és Teréz. Gergely gyermekei: Lajos, László, Józsi, Dezső és Marika. László Petőfibányán aknász volt, eredetileg ő is asztalosmester, a Huszita-ház bútorait maga készítette. A pincében tartotta a gyalupadot, ha dolgozott vele, kihúzta az udvarra. Az ágy, asztal, polcok karosszékek ma is megvannak, meg kellene őrizni őket, amíg lehet.

A pince nemcsak zöldségek, gumósok számára volt remek tároló, a leghidegebb télben sem fagyott meg benne a gruja. Egy időben lakott volt, mégpedig Bak Gergelyné, Póli néni nővére élt itt szegény öregkorában, amikor nem tudott már lépcsőkön a házba fölmenni.

Itt a Kecső-szögben élők zárt közösséget alkottak. A Jóna, Dely, Bak és Dovola családok egymásért is felelősséget vállaló, együtt érző, segítőkész szomszédok voltak. Aki tehenet fejt, tejfel ellátta a többieket, dísznőléskor járt a kóstoló, aki ültette a tyúkját, annak a szomszéd gazdaasszonyok is adtak 4-5 tojást a kotlás alá. Talán a szoros szomszédságba tartoztak még egyrésztől Pappék, Jónának jobb oldali szomszédai, de az a család kihalt, az utód pedig, aki az Anna Vendégházat üzemeltette, végleg kivonult innen. Most eladó a ház (2018-ban el is kelt). Másrésztől Gál Bertti és felesége, Piroska, a mi Bözsi nénink sógornője. Farkas András testvére Farkas László, az ő lánya volt Piroska. Gál Berttihez Szőlősardóba ment férjhez, később költöztek vissza ide a faluba. Farkas Andrásné, Bözsi néninek 5 gyermeke született: Lajos (pár évvel ezelőtt Johannesburgban halt meg), Zoltán (Bözsi néni még életében eltemette), Andor, Erzsike, Irénke (Gyálon Andorral közös telken építettek családi házat). Bözsi néni italgyűjteményének messze földre eljutott a híre, a rendszerváltás évében 1 000 000 Ft-ot kínáltak érte, de hiába, Öregyanánk nem adta el.

Albert bácsi 30 évig kerületvezető vadász, erdész volt Szelcepusztán, amíg nyugdíjba nem ment. Az 1980-as években 23 fő erdész, vadász dolgozott a területen. Egy erdész akkoriban 800-1000 ha erdőt felügyelt: ültetés, tisztítás, kitermelés, leszállítás volt a feladata. A fa kivágását régen te fejszével kezdték, hajkolás, lékvágás a szakkifejezése, keresztvágó fűrészsel, döntő fűrészsel folytatták a munkát. Végül a gallyakat kává fűrészsel távolították el. Az apai hagyomány őrzője, e szép hivatás folytatója Albert bácsi fia, az erdész-vadász ifj. Jóna Albert.

Köszönjük a beszélgetést!

Szabó Andrea

A jósvafői barlangterápia története a Béke-barlangban II.

A végjáték (2017-2018)

A Jósvafői Helytörténeti Füzetek 42. számában írtunk a jósvafői barlangterápia történetéről, felidézve a Béke-barlangban 1952-től 2017. szeptember 19-ig ebben a témakörben lezajlott eseményeket.

Emlékeztetőül a történet utolsó előtti – még lényeges – mozzanata:

„2017. július 17.: A »Monitoring Bizottság« támogatásra érdemesnek tartotta az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság (Aggteleki NPI) »Gyógyturisztikai fejlesztések az Aggteleki- és a Szlovák-Karszt Világörökség barlangjaiban« projekt javaslatát.”

(A tavalyi történet utolsó tételére nem érdemes időt vesztegetni, a Barlangterápiával az Asztmás és Allergiás Gyermekekért Alapítvány kényszer-végelszámolása mind a mai napig nem ért véget.)

A kronológia végén úgy tűnt, hogy a „fénykort” jellemző összefogás teljes hiánya, a tüdőgyógyász szakma érdektelensége, valamint a gyógyszeres kezelések és a terápiás eljárások párhuzamos fejlődése miatt a Béke-barlangra alapozott jósvafői barlangterápia napjainkra véget ért. Am felcsillant egy újabb fénysugár – és talán itt helyénvalóbb, ha azt mondjuk: lámpafény – a táró végén.

Az Aggteleki NPI ugyanis talált pénzforrást a barlangterápia feltámasztására!

A továbbiakban a kérésünkre Gruber Péter általános igazgatóhelyettes úrtól 2018. november 3-án (levélben) kapott szíves tájékoztatást idézzük:

„Az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság 2017. év végén pályázati támogatásban részesült a »Gyógyturisztikai fejlesztések az Aggteleki- és Szlovák-karszt Világörökség barlangjaiban« elnevezésű, SKHU/1601/1.1/035 számú projekt megvalósítására. A projekt közvetlen célja a magyarországi barlangrendszerben a Baradla-barlang gyógybarlanggá történő minősítéséhez szükséges vizsgálatok lefolytatása, a minősítés megszerzése, a gyógyterápiához szükséges infrastruktúra kialakítása és a jósvafői Béke-barlang minősítésének megújítása, továbbá Szlovákiában a Domic-barlangban a klímaterápiás rész fejlesztése, a kiépités befejezése.

Jelen projekt keretén belül az ANPI megvásárolta a „Gyógybarlang” Jósvafői Idegenforgalmi Szolgáltató Kft.-től a Jósvafő külterület 017/4/A hrsz. alatt nyilvántartott épület és táró, 584 m² alapterületű külterületi ingatlant. Jelenleg zajlanak az újraminősítéshez szükséges klimatológiai és mikrobiológiai vizsgálatok.

A »Világörökség részét képező barlangok, jelentős földtudományi értékekkel rendelkező mesterséges üregek védelmét és az ezekhez kapcsolódó sérülékeny élővilág megőrzését célzó természetvédelmi beavatkozások az Aggteleki Nemzeti

Park területén» elnevezésű, KEHOP-4.1.0-15-2016-00019, számú projekt keretén belül az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, 2018. év elején megkezdte a Béke-barlang CO₂ mentesítését, amely jelenleg is zajlik. A beruházás keretén belül megoldódott a folyamatos, akadálytalan vízvezetés a Margitics-szifon és az MKBT-terem között. A vízvezetés mellett a járatok felbővítésével, kitakarításával és biztosításával megoldódott a felhalmozódott CO₂ koncentráció leürülése is. A beavatkozás véglegesen biztosítja a barlang folyamatos átszellőzését.

Az ANPI távlati elképzelése a Béke-barlang gyógyturisztikai hasznosításával kapcsolatban: a fent hivatkozott gyógyturisztikai pályázat keretén belül készül egy piackutatás és hasznosíthatósági terv, amely pozitív megítélése esetén lehetőséget biztosít a pályázatban elvégzett újraminősítéssel párhuzamosan egy későbbi gyógyászati hasznosítás előkészítéséhez.”

Sok hozzáfűzni valónk ehhez már nincs, köszönjük Gruber Péternek a tájékoztatást, szívből kívánjuk az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóságnak és a Szlovákiai Barlangok Igazgatóságának, hogy a folyamatban lévő és a tervezett beavatkozásaik – a Baradla- a Domic- és a Béke-barlangban a gyógyterápiához szükséges infrastruktúrák kialakítása, a Béke-barlangban megvalósuló barlangi klíma mérések, akadálytalan vízvezetés, átszellőztetés, táróépítés –, továbbá a készülő „piackutatás és hasznosíthatósági terv”, valamint annak megvalósulása sikeres legyen!

*Kovalóczy György
a Gyógybarlang Kft. képviselője*

*A jelenleg folyó műszaki munkák részben a jósvafői („terápiás”) bejárat közelébe eső barlangi termek víztelenítését szolgálják
(Fotó: Gruber Péter)*

*A barlangi munkálatok során kitermelt, jelentős mennyiségű kötörmelékét és agyagot a felszínre csillepályán juttatják ki
(Fotó: Szmorad Ferenc)*

*A Kőhorogban kanyargó útról az ömlesztett építési anyag (murva, kavics) helyszínre mozgatásához külön csúszdapályát építettek
(Fotó: Szmorad Ferenc)*

Jósvafő barlangjai és barlangi pókjai

Röviden magamról. 1966-ban jöttem először Jósvafőre – a barlangok miatt. Azóta Jósvafő első kőházának („Huszita-ház”) boldog tulajdonosa vagyok. Messze környéken enyém a pince, amelyben fürdőszoba van. Nyugdíjasként pókokkal foglalkozom.

Barlangi keresztespókok

Egy közbevetéssel kezdem: tudom, legalább egy olyan lehetséges olvasóm van, aki irtózik a pókoktól. Kérem ezért valamelyik bátrabb hozzátartozóját, hogy legalább a következő három mondatot olvassa fel a pókoktól rettegőknek. A barlangi keresztespók (*Meta menardi*) kimondottan szép, színes élőlény. A pókok általános tulajdonságaikkal ellentétben lassúak, nyugodtak. Nincs adat, hogy bárkit is megcsíptek volna (még engem se, pedig elég sokat piszkálom őket).

Sötétben minden téhen fekete: miért lenne egy barlanglakó élőlény színes? A barlangi keresztespókok a barlangok, pincék, stb. bejáratához közel, az úgynevezett félhomályos zónában élnek és csak ritkán tévednek mélyebbre. Általában egész évben, de leggyakrabban június körül párzanak, ugyancsak a félhomályos zónában. A nőstény júliusban készíti el a petéket tartalmazó és védő petecsomót. A petecsomó könnyedén felismerhető: hasonló Magyarországon nincs. Kissé tojásdad, 2 cm átmérőjű, hófehér csomó. Benne egy sárga gömb: ezek a peték. A peték száma 300 körüli. A petecsomó mindig a bejárat közelében található.

Egy hónap múlva a sárga gömb eltűnik, olyan lesz, mintha pelyhes lenne a petecsomó belseje. Újabb egy hét múlva fekete gombostűfejeket láthatunk a petecsomóban: ezek az egyszer vedlett apró pókokcskák. A pókokcskák közel tíz hónapig békésen megmaradnak egymással a petecsomóban. A következő év áprilisa elején nagyobb részük elhagyja a petecsomót és rövidesen a barlangot is. Egy-két hónapot élnek, növekednek a szabadban, majd barlangot keresnek maguknak. Élettartamuk 2-4 év. Tíz hónapig békében megvoltak egymással, de a szabadban, meg a barlangban már megeszik egymást és más pókokat is. Felnőtt barlangi keresztespók a szabadban nem él meg.

Talán túl hosszan írtam róluk, de előfordulhat, hogy a pincénkben, nedves, sötét helyeken találkozunk velük. Akit ismerünk, nem bántjuk...

Egyéb pókok

Elsősorban a rejtett keresztespókokat (*Metellina merianae*) említem. A szabadban is megtalálhatók, így egy újonnan feltárt barlang első meghódítói lehetnek. Szintén a bejárat közelében élnek. A barlangi keresztespók – ha nincs veszélytelenebb zsákmány – megeszi. A bejárat közelében gyakran találunk még zugpókokat (*Agelenidae*) és eretnekpókokat (*Amaurobiidae*): ezek felszíni fajok.

*Barlangi keresztspók, hím
(az úgynevezett tapogatólábakon nagy képletek láthatók)
(Fotó: Szabó Géza)*

*Barlangi keresztspók petecsomó az anyával
(a petecsomóban jól látszanak a sárga peték)
(Fotó: Szabó Géza)*

Rejtett keresztspók (a barlangi keresztspóknál kisebb, szürkés, néha szinte fekete)
(Fotó: Szabó Géza)

Jósvafő barlangjai

Barlangnak nevezem azt, amit a magyar állami természetvédelem hivatalos honlapja (<http://www.termeszetvedelem.hu/>) annak ismer el. Jósvafő közigazgatási területén 30 barlang van. Ezeket jobbra bejártam és pókok szempontjából tanulmányoztam. Többször hivatkozok az említett honlapra (tovább lépés: Tematikus keresők / Országos Barlangnyilvántartás / Település: Jósvafő – így: Jósvafő). A barlangok helyét nem részletezem.

Apalin 1. sz. barlang

Az első kérdés, ami felmerül: honnan származik az Apalin név? A világhálóról csak annyi derül ki, hogy női név, az Apollónia változata. Talán van még a faluban, aki tud segíteni ebben a kérdésben. A második kérdés, ha van 1. számú, akkor hol a többi? Nincs (a név előbb-utóbb önálló életet él és megmarad). Sajnos egy-két évtized múlva, a fokozatos feltöltődés miatt ez a barlang is teljesen el fog tűnni. Nincs benne pók. A barlang magánterületen nyílik, a tulajdonosoktól elnézést kérek, hogy behatoltam, ha netán kutyát keresnek, érdemes benézni.

Babot-kúti-forrástáró

Itt is felmerül a Babot név eredete! Ez egyébként nem barlang, hanem a forrás mesterséges tárója. A pókokat nem érdekli a természetvédelem véleménye. A bejárat ráccsal van elzárva, a bejárat előtt tág tér, így a pókok könnyen megtalálják: be is

költöztek. Barlangi keresztespók és rejtett keresztespók is van benne. Érdekes módon petecsomót nem találtam. A pókok rendszerint az oldalfal mentén haladó csövek mögött tartózkodnak.

Babot-kúti 1. sz. inaktív forrásbarlang

Találtam barlangi keresztespókot és rejtett keresztespókot is.

Babot-kúti 2. és 3. sz. inaktív forrásbarlang

Egyikben sem találtam pókot. Talán nincs jó kapcsolatuk a felszíni törmeléklejtővel.

Baradla-barlang

Ezzel a barlanggal nem foglalkoztam, de korábban leírtak innen barlangi keresztespók előfordulást. A mostani vasajtók elzárják a pókok mozgását, de a barlangnak számos ismert és nem ismert, nem pókmentesen lezárt bejárata is van.

Baradla Hosszú-Alsó-barlang és Baradla Rövid-Alsó-barlang

Mindkettő ráccsal van lezárva, nem jutottam be. Alkalmaskak lehetnek pókok számára.

Bobby-barlang

A Bobby-barlang feltárásakor jelen voltam. A táborba eljött a Kutatóállomásról egy kutya: Bobby. Ha eldobtuk egy követ, utánafutott, visszahozta, szétrágta. A fogai teljesen elkoptak. A barlang már akkor is borzlasás volt. Ma már a borz újra visszafoglalta a barlangot, s a bejáratot elszűkítette. Nem mentem be – fő a békesség.

Farkaslyuki-barlang és Farkaslyuki-hasadékbarrang

Farkaslyuk nagyon szép, bár rövid szurdok a Kecő-völgyben. Nevének eredetéről semmit sem tudok. Érdemes lenne leírni. Talán még valaki emlékszik rá? Barlangi pókoknak alkalmatlanok.

Féldecis-barlang

A legenda szerint 1988-ban mutatta meg a bejáratot egy helybéli Kutas Tamásnak. Innen a név. Viszonylag nemrég kibontott, zavart hely: nem élnek benne pókok.

Gergés-lápai-víznyelőbarlang

A lápa szó jelentése világos, de honnan származik a Gergés? Utoljára 25 éve dolgoztunk benne. Bár deszkával lefedtük, a deszkák egy része már eltűnt, így megvolt a lehetőség a pókok beköltözésére. Rejtett keresztespókokat találtam.

Harmincyolcas-barlang

Nevét az akkor még közeli harmincyolcas kilométer-köről kapta. Azóta már más kilométer-kő van a közelében. A lakásokban is gyakori törpepók-fajokat láttam a barlangban. A barlang akkora, amekkorát kibontottak, száraz, nem igazán alkalmas pókok számára.

Harmincnyolcas-kőfülke és Harmincnyolcas-csőbarlang

Kicsik és nyitottak, barlangi pókok nincsenek benne.

Kecső-völgyi-barlang

A Kecső falu neve ősi családnévből származik. Valószínűleg a közeli törmeléklejtő miatt találtam barlangi keresztspókokat a barlangban.

Kossuth-barlang

A Kossuth-barlangot 1956 januárjában tárták fel. Az akkori hatalom szeretett volna valami a rendszerre utaló nevet. Szerencsénkre Kessler Hubert támadhatatlan nevet talált. Sajnos nem tudom, mikor készült el a mostani bejárati táró – ennek a jelentősége, hogy mennyi idő alatt telepedtek be a pókok, amelyek csak ezen a szakaszon vannak (a falazás után 20 centivel már nem találtam senkit). Sokféle pók fordul itt elő: barlangi keresztspókok, rejtett keresztspókok, takácspókok, eretnekpókok, zugpókok.

Kuriszlánfői-zsomboly

A Kuriszlán név eredetét, jelentését nem tudom. A zsombolyt csoportunk folyamatosan bontja. Pókok nem élnek benne.

Kuriszláni-beszakadás

Elég gyakran folyik benne víz. Pókok nem élnek itt.

Micimackó-kuckója

A név Maucha Kristóftól származik. Pók nincs benne, pedig zsákmányállat bőven van.

Nagy-oldali-zsomboly

Alapos vizsgálatát még nem végeztem el.

Por-lyuk

A felső szakasz rendkívül poros – innen lehet a neve. A nedves szakaszt a pókok csak a száraz részen keresztül találnák meg, de nem találták meg.

Szabó-kúti-forrásbarlang

Vajon ki volt a Szabó? Netán adót (ki)szabó? A természetvédelem nyilvántartásában szereplő fényképen Jósvafő szülötte, Váczi Gergő szerepel.

Szelelő-lyuk

A Nagy-Tohonya-forrás barlangjának feltárását célzó kutatást itt kezdték, végül a forrás közelében folytatták táró építésével – ez lett a Kossuth-barlang. Számomra meglepő módon mind barlangi keresztspókot, mind rejtett keresztspókot találtam.

Tohonya-oldali-átjáró

Pókok nem élnek benne.

Tohonya-szurdoki-kőfülke

Talán a nedves szurdok kisebb repedéseiben is élnek barlangi keresztespókok, így a kőfülkében is.

Tücsök-lyuk

Egy hatalmas tücsök lyukára emlékeztet a bejárat. Bár zsákmányállat van bent, eddig csak a rejtett keresztespókok hódították meg.

Vass Imre-barlang

Vass Imre a Baradla-barlang első magyar nyelvű, tudományos igényű leírásának és mérnöki pontosságú térképének az elkészítője. Az eredeti bejárat „pókmentesen” be van zárva. A barlang valamikor 40 éve kapott új bejáratot – a Kossuth-barlang rácsos bejáratával ellentétben vasajtót – denevér-nyílással. A rejtett keresztespókok már 10 éve meghódították, a barlangi keresztespókok viszont még nem találták meg a szűk denevér-nyílást.

Villa Negra-barlang

A névadás a Hattyúdal című film ismert dala alapján történt. Újabban megint bontják, ezzel zavarva a barlang élővilágát. Csak két kisméretű pókot találtam, de nem sikerült megfognom és azonosítanom őket.

Zöld-kőevő-barlang

A mostani Papp Ferenc Barlangkutató Egyesület akkori címerében szerepelt a Zöld Kőevő, innen a névadás. Rengeteg élőlény hull be, de barlangi élőlények nincsenek bent.

Nem tudom mi a neve

A pásztorházzal szemben van egy sziklaüreg, ez mesterséges, ezért nem minősül barlangnak. Időnként rejtett keresztespókok tanyáznak benne.

Összefoglalás

Miközben pókokkal foglalkoztam, eljutottam a Jósvalfő település területén levő földrajzi nevekhez. Talán lesz a jövőben valaki, aki szintén érdeklődik barlangokban található pókok iránt – számára hasznos lehet ez az összeállítás. De ugyancsak hasznos lehet a jövő azon kutatói számára, akik földrajzi nevekkal, vagy egyszerűen csak a nép által adott nevekkal foglalkoznak. Bizonyára van még számos – lassan feledésbe merülő – név. Írjuk le őket!

Szabó Géza

Miért éppen Jósvafő?

A címadó rovat a 2016-ban megújult Jósvafői Helytörténeti Füzetekben indult. Az idei számban Sohár Istvánt sikerült megnyerni az emlékezésre. Így az alábbiakban egy Jósvafőhöz ezer szállal kötődő „öreg barlangász” gondolatai olvashatóak.

Sohár István gondolatai

Sosem merült fel bennem ez a kérdés. A hegyek, a völgyek, a patakok, a barlangok olyan varázslatos hangulatot árasztanak, amelyben első perctől kezdve otthon éreztem magam.

Kis-gimnazistaként, a 60-as évek elején, dr. Leél-Össy Sándor tanárom jóvoltából jutottam el először Jósvafőre. A Kutatóban laktunk és bejártuk a legtöbb barlangot a környéken, megmásztuk a Szádvárat, meglátogattuk a mesebeli haragistyai erdészházat. Ez a pár nap meghatározóvá vált az életemben. Érettségit követően volt osztálytársamtól kaptam egy karácsonyi üdvözlőlapot, amelyben azt írta, hogy a Műegyetemen van egy vidám társaság, akik minden héten barlangba járnak, mindenféle műszereket cipelnek magukkal, de folyton énekelnek, és ha van kedvem, csatlakozzak hozzájuk. Volt. Húsvétkor a társaság néhány tagja – Cser Ferenc, Bogárné Gyula, Csekő Árpád, az ő Macskája – Jósvafőre utazott, barlangi fotózás céljából. Csatlakozhattam. A kis csapat – Magyar Gáborral kiegészülve – napi 12-14 órán át fotózta a környék barlangjait, Macskának és nekem a szerelés cipelése jutott osztályrészüln. Azon a télen igen nagy hó volt. Húsvét előtt kezdődött meg az olvadás, kisebb-nagyobb esők tették érdekesebbé a napjainkat, így aztán a barlangokban meglehetősen nagy víz volt, aminek a hőmérséklete elérte a három fokot is. Nem hiszem, hogy bármikor jobban fáztam volna, mint az akkori várakozásoknál, amikor fentnevezett Barátaim a kor magas technikai színvonalán egy-egy kompozíciót beállítottak, majd lefényképeztek. Persze a „munka” közben sokat beszélgettünk és Cser Feri vezényletével megkezdtem az ismerkedést a barlangos, geológus dalokkal. Ez a pár nap is felejthetetlen. Ettől kezdve az ÉKME (későbbi nevén Papp Ferenc) Barlangkutató Csoport tagja lettem, és mint ilyen – közel húsz évig – minden évben többször jártam Jósvafőn, hol csak egy rövid hétvégére, hol hosszabb táborban.

Első feleségemmel a nászutunk is Jósvafőre vezetett. Itt kell megjegyeznem, hogy második házasságomat Mező Arnold tiszteletes úr celebrálta a gyönyörű templomunkban. Nagyobbik lányom 1977-ben született, az első születésnapját Izápy Gábriséval együtt a Vass Imre-barlangban ünnepeltük. 1981-től jó néhány éven át csak egy-egy jeles alkalommal jutottunk el Jósvafőre, betegségek és munkahelyi elfoglaltságom következtében.

A 90-es évek elején aztán újra gyakrabban töltöttük itt a szabadságunkat. Eleinte sátorban, majd Bözsi néni kedvességéből náluk lakhattunk. Bözsi nénit már évek óta ismertem, azt hiszem igazi barátság alakult ki közöttünk. Gyermekeimmel kölcsönösen imádták egymást, Bözsi néni nagy családjának lehettünk részei. Jánoskám, Irénke, Erzsike, Kriszti, Andor, Pityu szintén nagy szeretettel fogadtak be minket.

Meg kell vallanom, a falu lakóival hosszú ideig szinte semmi kapcsolatom nem volt. Jósvafői útjaink azonnal a Kutatóhoz vezettek, onnan le a Vass Imre-barlangba, ott dolgoztunk, azután rohanás a buszhoz és kezdődött újra a tanulás, majd a munka. Így aztán Bözsi nénin, Obbágy Jánoson és Bak Pistán kívül nemigen ismertem mást. Ez a három ember azonban igen nagy hatással volt rám. Természetes kedvességük, egyszerű bölcsességük tiszteletet parancsolt.

A 90-es évektől két kislányommal minden nyáron egy-két hetet Jósvafőn töltöttünk. Belecsöppentünk az első Falunap előkészítésébe és attól kezdve – amíg volt – valamennyin részt vettünk. A falunapok nem elhanyagolható hozadéka, hogy összeemelegedtünk Izápy Zsóka nővérével, Valival, akivel – kellően megfontolva – össze is házasodtunk.

A gyakori látogatások aztán lehetővé tették, hogy egyre több embert ismerhettem meg. Emlékezetesek számomra a hosszú beszélgetések a Fecskéék előtti padnál Pogány Laci bácsival, az élcelődések Fecske Gusztival, a tépelődések a falu sorsáról Berecz Bélával, a kölcsönös ugratások Bak Lacival és sorolhatnám tovább. A legkedvesebb emlékem egy végig énekelt éjszaka (én inkább hallgattam) Bözsi néniéknél, Jánoskámmal, Geregye Feri bácsival, Erzsi nénival, valamint Bözsi néni testvérével. Soha nem hallott gyönyörű dalokat énekeltek, az amerikasokról, a múlt század eleji nehéz sorsról és persze a szerelemről. Talán vannak még néhányan, akik ismerhetik ezeket, nagy kár lenne, ha feledésbe merülnének.

Időközben jó barátaim egymás után vásároltak házat Jósvafőn. Persze nekünk kitűnő helyünk volt Bözsi néniéknél, de közbeszólt a sors. Gyorsan egymásután elment Bözsi néni és Jánoskám is, hihetetlen úrt hagyva maguk mögött. Irénkéék ugyan nagyon kedvesen felajánlották, hogy továbbra is bármikor lakhatunk náluk, de az üres ház nyomasztó volt. Nézelődni kezdtünk, hol rakhatnánk fészket. Kutas Tamás egy rossz pillanatában úgy döntött (hála Istennek), hogy eladja a házat. Felrobbant a telefonom. Barátaim sorban hívtak, hogy használjam ki ezt a lehetőséget. Nem sokat töprengtem. A ház elhelyezkedése csodálatos. Előttünk a falu, szemben a gyönyörű domboldalal, mögöttünk az erdő, rálátunk a templomra és a temetőre. Gyakran ülünk ki a szaletlibe és csak nézünk ki a fejünkbe, ezzel a látvánnyal nem lehet betelni. Persze még vonzóbbá teszi a helyet, hogy közvetlen szomszédaim jó barátok. A „birtok” felüyeletét távollétünkben (meg ha itt vagyunk, akkor is) Bak Gyula látja el, az ő családjával is baráti kapcsolatunk alakult ki. Ica már-már zavarba ejtően kényeztet bennünket.

*A 2005-ben megvásárolt Kossuth utcai ház
(Fotó: Sohár István)*

2009-től jog szerint is jósvalfői lakos vagyok, nyolc éve nyugger. Azóta az év nagyobb részében Jósvalfőn lakunk. Kirándulgatunk, (ha van) gombát szedünk, kaparászunk a kertben, igyekszünk részt venni a falu életében, a rendezvényeken. Nyaranta egy-két hetet nálunk nyaralnak unokáink (elég sok munkát adva Valinak). Ilyenkor kísérőként fel-fel tűnik valamelyik gyermekünk is, mindegyik nagyon szeret itt lenni.

Barátainkkal bejárjuk a távolkörnyéket is. Szinte napi rendszerességgel mulatjuk együtt az időt hol egyikünk, hol másikunk tanyáján. Sokat beszélgetünk, s persze nem maradhat el a finom kaja és a bor sem. Gyakran látogat meg egy-egy régi barátunk, aki épp úgy szereti Jósvalfőt, mint mi, csak nem volt olyan szerencsénk, mint nekünk.

Kis-Tohonya-völgye
(Fotó: Sohár István)

Aki a fentieket elolvasta, láthatja, hogy ezer szállal kötődünk Jósvafőhöz. Számomra a Kis-Tohonya-völgye a világ közepe. Itt vagyok honn, itt az én világom.

Sohár István

Első karácsonyom Jósvafőn

Szerző a Los Angeles-i munkahelyén álló karácsonyfa előtt (Schág Éva archívumából)

Már több mint 30 éve Los Angelesben élek, a 18 milliós óriásvárosban. Ide mindenki jött valahonnan, a világ minden tájáról magával hozva kultúráját. Az ünnepi szezon újra beköszöntött, és a város elkezdte a készülődést. Minden évben tágra nyílt szemmel nézem az eseményeket, és próbálok ráhangolódni az idegen szokásokra. A házakat pazarul kivilágítják, az előkertekben bibliai jeleneteket elevenítenek meg, amúgy kaliforniai stílusban. A kis Jézus bölcsője mellett a szokásos alakokon kívül ott áll Miki egér és Donald kacsa is. Hóágyúkkal mesterséges havat fújnak a parkok szögleteibe, ahol a gyerekek sortban es rövid ujjú trikóban csúszkálnak.

Megnyílik a szabadtéri jégpálya, ami meglepően jó minőségű a 20 Celsius-fokos melegben. Santa Claus rövidnadrágban selyemcukrot osztogat. Feldíszített hajók az est sötétjében kiúsznak az óceánra, éneklő és táncoló utasokkal a fedélzeten. Az ünnepi előadások, felvonulások és partik egymást érik. Én nagyüzemi méretekben készítem a pörköltet és a szilvás gombócot, mert ezeknek óriási sikere van az amerikai ismerőseim körében.

Megfigyeltem, hogy minden vallásnak van valamilyen ünnepe ebben az időszakban. Bábeli zűrzavarhoz lehetne hasonlítani a sokféle kultúra számtalan szokását. Bármilyen tarka is az ünneplés, mindegyiknek közös nevezője a család és a barátok mély szeretete, embertársaink megbecsülése.

Nekem is sok a tennivalóm, rohanok egész nap. Amikor este végre lepihenek és gondolataimmal magamra maradok, gyermekkorom karácsonyai jelennek meg előttem. Ilyenkor újra és újra felidézem az első Jósvafőn töltött karácsonyomat is.

Édesapám 2007 tavaszán eltávozott közülünk. Szeretteink elvesztése után mindig az „első” események a legnehezebbek. Az első születésnap, az első családi ünnep, az első karácsony – nélkülük. Féltünk édesanyánkat egyedül hagyni a jósvafői kis házban, így egy ottani közös karácsony mellett döntött a család.

Én jóval előbb érkeztem, mint a család többi tagja. Tele voltam feszültséggel, miközben a téli utakon egyre közelebb kerültem a faluhoz. A repülő a hófúvások miatt alig tudott Frankfurtban leszállni. A csomagjaim nem érkeztek meg velem együtt Ferihegyre. Pedig a bőröndök repedésig voltak tömve karácsonyi ajándékokkal. Aztán kezdett minden elrendeződni, és a bérelt autóval végre elindultam Jósvafőre. Az agyam zakatolt, nem tudtam kilépni az életem megszokott feszítettségéből. A nemzeti park határát átlépve azonban megborzongtam. Hirtelen egy mesevilág vett körül. Nem volt hó, de nagyon hideg volt. Valószínű a levegő páratartalma kicsapódott a fákra, bokrokra, ami szikrázó, csipkés jégtakaróval borított be mindent. Óvatosan vezettem le a hegyoldal kanyarjaiban és megpillantottam Jósvafőt úgy, ahogy még soha nem láttam. A kis házak fázósan beburkolóztak, a kéményekből füst szállt fel. És ezek között ott volt a ház, ahol édesanyám várt a hűséges, öreg Frakk kutyával. Semmivel nem lehet azt az érzést összehasonlítani, mint amikor az ember a Föld másik oldaláról, napokon keresztül jön, hogy édesanyját át tudja ölelni.

*Feldíszített karácsonyfa a jósvafői házban
(Fotó: Schág Éva)*

A ház gyönyörűen kivilágítva és feldíszítve fogadott. Meleg és barátságos volt minden. A vacsora és a sütemények konyhából kiszökő, finom illata már a kapuban levett a lábamról. A karácsonyfa feldíszítve várt az utcai szobában. Az elkövetkező napokban sok dolgunk volt. Sütöttünk, főztünk anyuval. A süteményeket gyönyörűen ki-díszítettük, dobozokba csomagoltuk, és ezekkel az ajándékokkal végiglátogattuk a rokonokat. Közben részt vettünk a falu minden rendezvényén. Kint voltunk a közös ünnepvárásón a település főterén fölállított karácsonyfánál.

JÓSVAFŐI HELYTÖRTÉNETI FÜZETEK 43.

A csikorgó hideg ellenére bekapcsolódtunk a református gyülekezet által szervezett kántálásba. Most is emlékszem még arra a körülbelül 5 éves kisfiúra, aki nagy izgalommal nézett be az ablakokon és számolta, hogy hány szobába hozott már a Jézuska karácsonyfát. A falubeli ismerősöknek is készítettünk apró csomagokat és egymás után látogattuk meg őket. Csodálatosak voltak ezek az esték. Mi is kaptunk ajándékokat, süteményt, páratlanul szép mézeskalács házat és persze jóféle pálinkát. Sosem felejttem el az emberek őszinte kedvességét és szeretetét.

A szentestét már a családunk körében töltöttük, úgy, ahogy sok évvel ezelőtt, gyerekkorunkban tettük. De mégsem úgy, mert édesapám már nem mondta el karácsonyi áldását hét óraker a tündöklő karácsonyfa előtt. Azonban mi hittünk abban, hogy valahol velünk énekl a Csendes éjt, ahogy az évek során mindig tette.

Sosem felejttem el az első karácsonyom Jósvafőn.

Schág Éva

A református gyülekezet által az ezredforduló után felelevenített karácsonyi kántálás egyik állomása Stubner Erzsike néninél (2009)

(Fotó: Szablyár Péter)

Jósvafő új polgára

Varga Léna 2018. július 23-án született.
Édesanyja Tarjányi Csilla, édesapja Varga Tamás.
Léna a család második gyermeke.

Szívből gratulálunk!

Izápy Zsóka

Miért éppen Jósvafő (másképp)?

Miért éppen Jósvafőn nem volt idén október 23-i ünnepség?

Izápy Zsóka

Holtak emlékére

Maurnyi Géza élt 57 esztendő.

1961. november 10-én született és 2018. február 10-én hunyt el.

Az ő búcsúztatása nem a faluban volt.

Jósvafő lakóit mélyen érintette, hogy a falu háziorvosa is elhunyt.

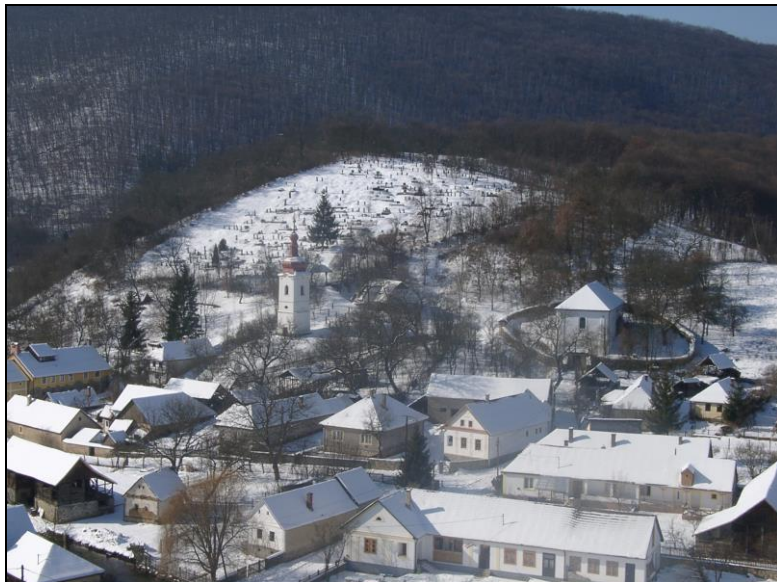
Dr. Nagy József élt 56 esztendő.

1962. november 17-én született (Verbiás, Kárpátalja) és 2018. június 18-án hunyt el.

Egyházi búcsúztatása és emlék-kopjafájának felállítása Jósvafőn 2018. június 29-én volt.

Búcsúztatta: Mező Arnold jósvafői lp. **Textus: 5 Mózes 29, 28:** „*A titkok az Úréi, a mi Istenünkéi, a kinyilatkoztatott dolgok pedig a mieink és a mi fiainkéi mindörökké, hogy teljesítsük ennek a törvénynek minden ígését.*”

Nyugodjanak békében!

Izápy Zsóka

„Szablyár 70” – megemlékezés

Szablyár Péter (1948-2013) születésének 70. évfordulója alkalmából a Jósvafőért Alapítvány és az Abaúji Református Ifjúságért (ARI) Alapítvány 2018 év nyarán megemlékezést szervezett a Tájházban. A megemlékezés ötlete már 2017 év végén felmerült, az előkészületeknek pedig már 2018 májusában nekiláttunk.

A szervezési munkák több szálon futottak. Egyrészt szerettünk volna egy olyan rendezvényt, amelyre Péter családtagjai és barátai minél nagyobb számban el tudnak jönni, másrészt több, korábban felmerült ötletet és kezdeményezést igyekeztünk az összejövetel programjába integrálni. Utóbbiak közül egyrészt a Pap-palló melletti – még Szablyár Péter által kezdeményezett, s végül 2012-ben kialakított – ivókút „Szablyár-kút” névre keresztelését és emléktáblával való megjelölését szerettük volna megvalósítani, másrészt a család által tervezett tájházi emléktábla ügyét is igyekeztünk segíteni, szorgalmazni. Hosszas előkészítő munka után, sokak segítő részvételével végül valamennyi tervünk valóra válhatott.

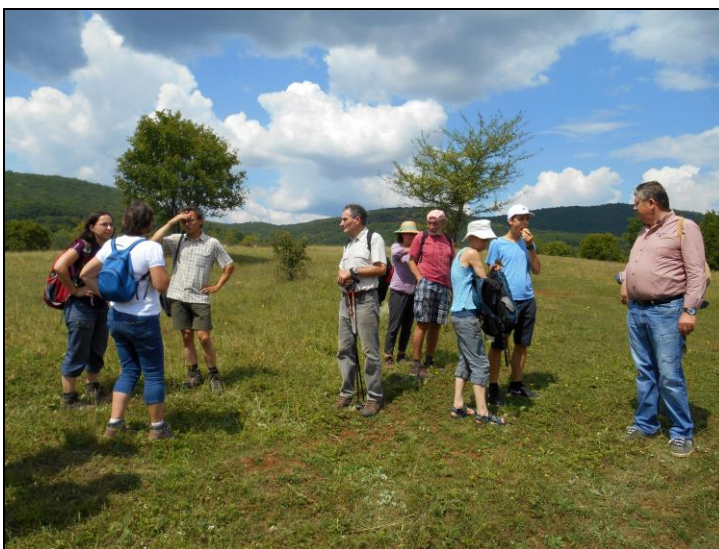
A rendezvény előtti két hét a Tájház környékén lázas munkával telt. Berecz Béla vezetésével sor került a patakpart és a Pap-palló környékének rendezésére, az ivókút és környezetének megújítására, rendbetételére. A Fém szövetség és a Magyar Öntészeti Szövetség anyagi támogatásával, Hajnal János és Hatala Pál aktív közreműködésével elkészült a „Szablyár-kút” feliratot tartalmazó réztábla, ami aztán – a szokásos helyi megoldásokat követve – a pesti busszal, pár nappal a rendezvény előtt került Jósvafőre. A tereprendezési munkákban (patakpartarítás, patakpart-rendezés, közúzalék szétterítése, kút megtisztítása, padok elhelyezése, stb.) és az emléktábla felszerelésében a helyi önkormányzat munkatársai (Boros Tamás, Boros Attila, Dely Gyula, Sós Gábor) és a Jósvafőért Alapítvány önkéntesei (Császár József, Garan Bálint, Garan Béla és Kontra Dániel) működtek közre.

Eközben a Jósva-patak túloldalán a Tájház épületeinek csinosításával Boros János és Szmorad Ferenc foglalkozott. Munkájuk nyomán a Tájház lakóházának hátoldalán („kanálfröccs” alkalmazásával) megújult az erősen málladozó vakolat, a tájházi emléktábla elhelyezésére kiszemelt pinceház pedig a vakolatjavítást követően friss meszelést és színezést kapott. A Péter családja által készíttetett tájházi emléktábla szintén a rendezvény előtt pár nappal, Szablyár Eszter szervezésében érkezett meg Budapestről, felszerelését – a helyenként szétomló kőfal miatt elég nagy küzdelem árán, Dezső Tamás segítségével – maga az emléktáblát készítő szobrászművész, a nemrégiben Tornyai-plakettel kitüntetett Ámmer Gergő végezte el.

A rendezvényre 2018. július 28-án, Péter születésnapja (július 13.) után két héttel került sor. A program délelőtt 10 órától kezdődött, amikor is a település környéki emléktúrához a résztvevők a Tájház előtt gyülekeztek. Szmorad Ferenc köszöntője után a túravezető, Izápy Gábor vette át a szót, majd őt követve a kb. 30 fős csapat

*Délelőtti gyülekezés a Pap-palló mellett
(Fotó: Istenes Judit)*

*Az emléktúra résztvevői a Kis-Galya rétjén
(Fotó: Istenes Judit)*

elindult a Kecső-szög irányába. A túra a Kecső-völgy, Babot-kút, Imádságos-kút útvonalon indult. Menet közben meg-megállva Gábor több helyen is mesélt a látnivalókról, s az elhangzottakat a résztvevők hozzászólásai, kiegészítései is gazdagították. A Kecső-völgyből a társaság a Kis-gabonakertnél felkapaszkodott a Mezna-tető déli oldalában levő útra, majd ott keletre fordulva a Kis-Galya irányába indult visszafelé. A Kis-Galyától kisebb kitérő következett még a Kutatóállomás és a Vass Imre-barlang irányába, s a csapat a Tohonya-szurdokon át tért vissza a faluba.

A délutáni program 17 órától vette kezdetét, a nagyszámú érdeklődő, családtag, barát a Tájház udvarán gyülekezett. Köszöntő után a jósvafői alkalmi énekkar (Berecz Anita, B. Szűts Fanni, Gáti Eszter, Izápy Zsóka, Kontra Piroska, Nagy Gergely, Sz. Tóth Erika, Szmorad Ferenc, Váczi Béla, Zana Ágnes; a dalokat betanította Dapsy Éva) következett, első blokkjukban komolyabb dalokat, gregorián énekeket (*In hoc anni circulo, Feltámadási himnusz, Ó népeknek megváltója*) bemutatva. Ezt követte Székely Kinga személyes hangvételű, Szablyár Péter alakját és munkásságát felelevenítő megemlékezése. Az énekkar kohász-barlangász dalokat (*Az öreg firma köszöntése, Szép az ifjúság, Jósvafőn nagy a sár*) magába foglaló vidám blokkja után a résztvevők a csűr előtti nézőtérrel átvonultak a pinceszék elé. A Szablyár család által készített emléktábla leleplezése előtt – Hajnal János és Hatala Pál kohómérnökkel kiegészülve – az énekkar a *Kohász himnusz*-t énekelte, majd a család nevében a táblát Szablyár Zsuzsanna leplezte le. A táblán Szablyár Péter márványba mélyített arcprofilja mellett az alábbi szöveg olvasható:

SZABLYÁR PÉTER
1948-2013

*Itt élt és alkotott 1994 és 2013
között a Jósvafői Tájház
megálmodója és létrehozója.
Kohómérnöki, barlangkutatói,
várostörténeti és írói
munkásságát a tájház-mozgalom
felvirágztatásában, Jósvafő
díszpolgáraként teljesítette ki.*

A szerető család

A tájházi eseménysor után a résztvevők kivonultak a Pap-palló túloldalán álló ivókút névadó ünnepségéhez, ahol az énekkar utolsó, jósvafői népdalokat (*Bádogozzák a jósvafői nagy tornyot, Jósvafői zöld erdőben nem zörög a falevél, Már Jósvafő körül van ibolyával*) felvillantó szereplése következett. Az ezután elhangzott dalt (*A Fiastyúk, a Fiastyúk magasan áll az égen*) Leskó Pista bácsi hegedűn kísérte, aki a fellépést végül egy gyönyörű szép hegedűszólóval zárta.

*Az alkalmi énekkar több részletben, többféle műfajban énekelt
(Fotó: Istenes Judit)*

*Szablyár Péter emléktáblájának leleplezése
(Fotó: Istenes Judit)*

*Szablyár Péter emléktáblája (Ámmer Gergő szobrászművész alkotása)
(Fotó: Szmorad Ferenc)*

*Az ivókútnál – az énekkarnak besegítve – Leskó Pista bácsi is hegedült
(Fotó: Istenes Judit)*

Az utolsó énekkari produkció után Garan Béla rövid visszaemlékezése és az ivókút létrehozásának felelevenítése következett, majd a kút melletti névtáblát Szablyár Anna, Péter testvére leplezte le. A kicsiny (15 × 25 cm-es) réztábla felirata az alábbi:

Mielőtt a rendezvény résztvevői visszaindultak a Tájház udvarára, bemutatásra került az a Jósvafő település Önkormányzata jóvoltából (a Tájház kerítésére) felszerelt tábla, mely szerint a Tájház és a Középső-malom közötti kis tér („Ófalui főtér”) mostantól „Szablyár köz” névvel is illelhető.

Benn a Tájház udvarán közben előkerültek az asztalok, így némi harapnivaló, bor és üdítő mellett mód nyílt közvetlen beszélgetésre is. Vendéglátás közben a csúrszínpadon elindult annak a közel 200 fényképnek a vetítése, amelyet a családtagoktól, kollégáktól, barátoktól Izápy Zsóka gyűjtött össze.

A vetítés után következett a rendezvény legutolsó, „Történetek Szablyár Péterről” címet viselő programpontja. Ennek keretében előzetesen felkértünk néhány családtagot, kollégát, barátot, hogy rövid, 5 perces időkeretben idézzenek fel olyan komoly, vagy vidám történetet, esetet, amit ők Szablyár Péterrel együtt éltek meg. A felkért hozzászólók között volt Szablyár Anna, Dr. Bereczki Ibolya, Hajnal János, Hatala Pál, Izápy Zsóka, Szilvay Péter, Dr. Szunyogh Gábor, Varga Géza és Sz. Tóth Erika, majd végül Bereczki Ibolya kérésére Szmorad Ferenc zárta a sort. Az elhangzottak között volt személyes hangvételű, vicces és elgondolkodtató történet is, de vers és korábban megírt emlékszóveg is elhangzott.

*Vendégfogadás a Tájház udvarán
(Fotó: Istenes Judit)*

*Történetek Szablyár Péterről: Varga Géza a közös libiai élményekről mesél
(Fotó: Istenes Judit)*

*Történetek Szablyár Péterről: Dr. Szunyogh Gábor versel
(Fotó: Istenes Judit)*

Az összejövetel jó alkalom volt a kivételes életúttal rendelkező, Jósvafőért sokat cselekvő, gazdag életutat bejáró barátunk alakjának felidezésére és a baráti kapcsolatok ápolására. Közös temetőlátogatást szándékosan nem szerveztünk, de aki ezt tervezte, a délelőtti és délutáni programok között egyénileg kilátogathatott a temetőbe. Mostantól, ha valaki végigmegy a Jósva-patak ófalui partján, valószínűleg nem tud úgy távozni a településről, hogy ne tudja meg: ki is volt Szablyár Péter. A pinceház falán pedig ettől az évtől egy olyan emléktábla áll, melyről a szerencsés tájolás miatt erős napsütésben, teliholdkor és az utcai lámpák fényénél is kirajzolódik a tájház-alapító, Szablyár Péter arcéle...

Szomorad Ferenc

A Jósvafőért Alapítvány közleménye

A Jósvafőért Alapítvány a Jósvafői Helytörténeti Füzetek megjelentetését, illetve az általa szervezett programok és vállalt feladatok megvalósítását az SZJA egy százalékának felajánlásaiból és az adományozók által befizetett összegekből finanszírozza.

Az alapítvány számlájára 2018-ban az 1%-os felajánlásokból 291.602 Ft, az adományozói befizetésekből pedig (lapzártától-lapzártáig) további 177.000 Ft utalás érkezett. (Köszönet érte!)

Az adományozók névsora: *Dr. Havas Péter 20.000 Ft, Dr. Miklós Anna 60.000 Ft, Dr. Zalán Péter és Szablyár Anna 20.000 Ft, Fémszövetség 20.000 Ft, Hatala Pál 10.000 Ft, Jakucs Lászlóné 10.000 Ft, Magyar Öntészeti Szövetség 20.000 Ft, Szabó Lajosné 7.000 Ft, id. Szmorad Ferenc 10.000 Ft*

Amennyiben Önök továbbra is fontosnak tartják a helytörténeti kiadványsorozat további megjelenését, s magánszemélyként, vagy cégvezetőként lehetőségük van azt támogatni, a Jósvafőért Alapítvány bankszámlaszámára történő utalással segíthetik munkánkat (egy szám kiadásának nyomdai költsége terjedelemtől függően 100-120 ezer Ft, így néhány ezer forintos támogatás is számottevő tétel lehet). Utalás esetén a közlemény rovatba kérjük feltüntetni: „JHF”. A támogatók névsorát az adott számban feltüntetjük! Ezen kívül köszönettel vesszük a magánszemélyek által befizetett személyi jövedelemadó 1 %-ának felajánlását is!

A Jósvafőért Alapítvány adószáma: 18402122-1-05

Bankszámlaszám: Korona Takarékszövetkezet 55400352-16928008

Alapítványi kapcsolat: Berecz Béla (bb.josvafo@gmail.com)

Köszönettel: a Jósvafőért Alapítvány kuratóriuma

A Jósvafői Helytörténeti Füzetek szerzőket keres

A JHF – a települési értékmentés és értékteremtés ügyét szolgálva – továbbra is szeretné a Jósvafőhöz kapcsolódó értékeket (településtörténet, helyi ipartörténet, gazdálkodástörténet, család- és lakóháztörténet, tájtörténet, barlangok, stb.) nyomtatott formában megjelentetni. Emellett a továbbiakban teret kívánunk biztosítani olyan jelenkori események rögzítésének is, amelyek néhány éven belül már „történelemmé” válhatnak. Ha tehát önöknek régi, közérdeklődésre számot tartó jósvafői fénykép vagy egyéb dokumentum van a birtokukban, érdekes történetet ismernek, valamilyen témakörben átfogóbb tanulmány vagy visszaemlékezés megírására vállalkoznak, kérjük, keressenek bennünket! A szerzőknek a kéziratok összeállításához vázlatos útmutatót biztosítunk!

Szerkesztői kapcsolat: Izápy Zsóka (izapy.zsoka@gmail.com)

Köszönettel: a JHF szerkesztőbizottsága

Tartalomjegyzék

Beköszöntő	1
KOLESZÁR KRISZTIÁN: Jobbágyok és zsellérek Jósvafőn 1560-ban. A falu első ismert családnevei Torna megye dézsmajegyzékében	2
SZÉKELY KINGA: A Baradla-barlang felelős vezetői I.	15
IZÁPY GÁBOR: Nevezetes helyek Jósvafő határában III. Jósvafői vízmű Aggteleken – a Babot-kút	38
SZMORAD FERENC: Nevezetes helyek Jósvafő határában IV. A Jankó-emlékoszlop	56
BERECZ BÉLA: 70 éve történt ... Jósvafőről szovjet kényszermunkán: nagyapám fogságának története	61
SZMORAD FERENC: I. világháborús hősök Jósvafőn	71
NAHAJ BALÁZS FERENC: Gereguly István (1920-2011) versei	76
ISTENES JUDIT – BERECZ BÉLA: A Szakal családnévről	78
SZMORAD FERENC: Ökrös szekerek a Kecső-szögben	82
IZÁPY ZSÓKA: Egy családfa Jósvafőn	87
SZABÓ ANDREA: Jóna Albert elbeszélése emlékeiről, szomszédairól, a faluról	90
KOVALÓCZY GYÖRGY: A jósvafői barlangterápia története a Béke-barlangban II.	94
SZABÓ GÉZA: Jósvafő barlangjai és barlangi pókjai	96
SOHÁR ISTVÁN: Miért éppen Jósvafő?	103
SCHÁG ÉVA: Első karácsonyom Jósvafőn	107
IZÁPY ZSÓKA: Jósvafő új polgára	110
IZÁPY ZSÓKA: Miért éppen Jósvafő (másképp)?	110
IZÁPY ZSÓKA: Holtak emlékére	111
SZMORAD FERENC: „Szablyár 70” – megemlékezés	112
Közlemények	120

